

MLADIKA

avgust 2008
cena 3,00 €

Štev. 7

Lida Turk

PISATELJ PRED MESTOM V ZALIVU

Anketa o Slovenskem
stalnem gledališču

Primož Trubar v numizmatiki

MITJA PETAROS

UVODNIK:

GLOBALIZIRANI SLOVENC?

Globalizirani Slovenci?	1
Irena Žerjal: Žled s Sežganke	2
Mira Cenčič: Pred 75 leti prepoved uporabe domačega jezika v cerkvah po Nadiških dolinah	4
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da	6
Peter Merku: Moje življenje v Nemčiji (V)	7
Lida Turk: Pisatelj pred mestom v zalivu	10
Maja Smotlak: Z Borisom Pahorjem o Nekropoli, zgodovini, mladih in še marsičem	11
Vladimir Kos: Volitve se bližajo, nova jesen	15
M. Žitnik: Čarodejke (LXVI.)	16
Primož Sturman: Onstran bistre Soče (V)	17
Lida Turk: Moda pred 80. leti	20
Aleksander Furlan: Humor in humoristi v Barkovljah	21
Mitja Petaros: Primož Trubar v numizmatiki	25
Mira Cenčič: Osebna pisma brata Staneta in sester ob smrti Srečka Kosovela (II)	28
Anketa o Slovenskem stalnem gledališču	32
Antena	36
Ocene:	
Knjige: J. Jurečič: Prerokuj mi še enkrat (Z. Tavčar); Ruska emigracija po prvi svetovni vojni (P. Klopčič); F. Petrič: Slovenske božje poti (C. Velkovrh)	44
Knjižnica Dušana Černeteta (81)	48

Na platnicah:

Pisma; Za smeh in dobro voljo

Priloga: RAST 5 - 2008

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307

uprava@mladika.com
redakcija@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z. o.z.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne 21.4.1999 pod številko 114276.
Vpisana v seznam ROC dne 15.10.2005 pod številko 11721.

Član USPI
(Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne 6.4.1957

ISSN 1124 - 657X

Tisk: Graphart srl - Trst

Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

IZHAJA DESETKRAT V LETU LETO LII.

pisma

Nekaj pripomb k članku o »Majskih materah«

Spoštovani!

S presenečenjem sem brala članek v mladinski prilogi Rast, ki jo je revija Mladika objavila v letošnji marčevski številki. Avtorica članka je Neža Milič in nosi naslov "Argentina, matere 30.000 desaparecidosov, ki so danes matere vseh zatiranih". V članku je kar nekaj netačnosti, ki bi jih rada pojasnila. Pa pojdemo po vrsti.

Z modrimi črkami ob članku piše: "Na slikah so arhivski posnetki argentinskih mater, razpoznavne po beli ruti na glavi, vojaškega državnega udara ter policijske represije od 70. let do danes." Kot znano, je vojaška diktatura trajala do leta 1983, ko so bile demokratične volitve, in od tistega leta dalje se volitve obnavljajo kot predpisano v Ustavi. Zato govoriti o policijski represiji "do danes" je res močno skregano z resnico, posebno še, ker so od leta 2003 na vladi nekdanji »Montoneros«, to je tisti, ki jih je vojaška diktatura preganjala.

Na drugem mestu beremo: "Nobena kazen, nobena obsodba ni bila izrečena na sodiščih zoper dobro poznane vladne teroriste." Tudi to ne drži. Vsi vojaki, ki so sestavljali tako imenovane "junte", so bili po nastopu demokracije sojeni in obsojeni, nekateri tudi na dosmrtno ječo. Procesi proti nekaterim vojakom in policistom pa so še v teku.

Res pa je, da so ostali nesojeni nekdanji teroristi, ki so pričeli revolucijo ne v času kake vojaške vlade, temveč ko je vladala demokratično izvoljena predsednica, Peronova vdova Isabel. Ta je dala s predsedniškim odlokom navodila vojski, naj gverilo uničijo. Prav te dni je špansko sodišče razsodilo, da Isabel Perón, ki živi v azilu v Španiji, ne bo izročena argentinskim oblastem, da ji sodijo.

Od trenutka, ko se je Perón oddaljil od marksistično usmerjenega dela peronistične mladine (Montoneros), se je pričela v Argentini kruta državljanska vojna. Medtem ko so Montoneros pričeli s terorističnimi akcijami v mestu Buenos Aires, je druga gverilska skupina ERP pod vodstvom komunistične partije zanela revolucijo v notranjosti

(dalje na zadnji strani platnic) ►►

SLIKA NA PLATNICI: Pisatelj Boris Pahor pred mestom v zalivu. Ob petindevetdesetletnici se številnim čestitkam pridružuje tudi naša revija. Vse najboljše, gospod profesor! (foto Lida Turk).

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Jadranka Cergol, Liljana Filipičič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Sara Magliacane, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemač, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 3,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo 24,00 €; za Slovenijo in druge države 25,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 30,00 €.

Za plačilo lahko uporabite poštni tekoči račun 11131331 - Mladika - Trst. Na banki pa:

Globalizirani Slovenci?

Mladika pogostoma načenja vprašanje identitete pripadnikov naših manjšin oziroma njihovih komponent, od posameznikov do širših skupin in skupnosti, ker njihova narodna zavest ni enovita in enakozna. Ta neenotnost je popolnoma razumljiva in jo z lahkoto razložimo, če upoštevamo zelo različno usodo, ki so jo razne manjšinske komponente (in posamezniki) doživele v zgodovini. Tudi identiteta je izraz neke pluralnosti in različnosti med nami in lahko predstavlja svojevrstno pridobitev za našo skupnost.

Na tem mestu smo se tudi spoprijemali z grenkimi izkušnjami, ki smo jih večkrat doživeli v stiku z matičnimi institucijami, organizacijami in posamezniki. Z raznih vidikov niso razumeli naše zvestobe slovenstvu in so se nam čudili... To smo pripisovali očitnemu nepoznavanju manjšinske realnosti, naše preteklosti in naših značilnosti. Čeprav nismo Slovenci s slovenskim državljanstvom, nam slovenskost predstavlja vrednoto, ki seveda ni najvišja, a nas utemeljuje kot skupnost, za katero je treba tudi kaj žrtvovati. Čemu? smo marsikdaj slišali (ali pa zaslutili) iz ust naših sogovornikov, Slovencev tudi po državljanstvu, in potem smo se mi čudili. In tako smo se začudili tudi ob intervjuju, ki ga je pred kratkim objavil nov slovenski tednik Reporter, s svetovljanom, načitanim, inteligentnim sociologom ter bistrim opazovalcem družbenih pojavov v Sloveniji. Njegove analize in kritike so sicer osebne in zato enostranske, lahko jih sprejmemo ali pa zavrremo, v marsičem utemeljene in do neke mere tudi poglobljene. Rad pa se zateka v osebne trditve kot dejstva, ki jih ni treba dokazovati. Tako na primer pravi, da je bil »komunizem v Jugoslaviji posledica zaostalosti«, ko bi moralo biti vsem jasno, da je bil posledica revolucije, ki je sovpadala z vojno. Tako je komunizem Čehov, Poljakov, Madžarov... bil posledica sovjetske zasedbe, ne pa nerazvitosti. Sedanji vladajoči stranki v Sloveniji očita, da si je hotela podrediti medije, mirno pa prezre dejstvo, da po skoraj štirih letih nima na svoji strani niti enega. Mor-da je bil to rezultat peticije 550 novinarjev, ki so (preden je Slovenija prevzela predsedstvo v EZ) zakričali v svet, da je v Sloveniji na pohodu vladna cenzura? Kakor da ne bi bil v skupnem interesu obstoj bolj politično pluralnega tiska.

Toda, kar je nas manjšince najbolj presenetilo, je nonšalantna trditev, da so asimilacijski pritiski Evropske zveze tako veliki, da čez šestdeset let Slovenije ne bo več – slovensčina se ne bo uporabljala niti na osebni ravni – otroci naših otrok se bodo asimilirali v nemški in angloameriški kulturni prostor – slovenstvo bo obstajalo le še na folklorni ravni. Avtor te drastične napovedi očitno ne pozna asimilacijskih pritiskov predfašistične, fašistične in povojne demokratične Italije na škodo slovenske manjšine, in vendar smo še vedno prisotni na svojem zgodovinskem teritoriju. Še vedno brcamo in se trdovratno zavzemamo za svoj obstoj. Seveda smo zaradi asimilacije v sto tridesetih letih izgubili veliko ljudi. To so bili globalizirani Slovenci ante litteram, ki se asimilaciji niso znali, niso mogli ali niso hoteli upreti. Ti nam niso zgled in mi nikakor ne bi radi videli, da bi se pri njih zgledovali Slovenci s slovenskim državljanstvom, ki koprniijo za tako globalizacijo. Kar pa pri omenjeni napovedi preseneča, je dejstvo, da je bila izrečena brez nikakršne prizadetosti, kakor da bi bilo vseeno, kakšna usoda čaka dvomilijonski narod, ki se v marsičem ne more meriti s tistim, kar nam ponuja in vsiljuje globalizirani svet. Malokdo si upa danes, potem ko je zgodovina sveta postavila na laž toliko prerokov, tvegati napoved prihodnjega razvoja družbe, gospodarstva, znanosti in tehnologije. Pred padcem berlinskega zidu ni nihče napovedal konca komunizma, še manj nastanek samostojne Slovenije, in vendar se je zgodilo.

Irena Žerjal

Žled s Sežganke

Priporočena na literarnem natečaju Mladike za leto 2008

Viharila je burja, kar je bilo povsem običajno za Sežganko. Nikomur iz teh krajev ni prišlo na um, da bi tu karkoli zgradil, niti zasajeval sadna drevesa. Sežganka je od nekdaj slovela po svojih divjih razmerah v vseh letnih časih. Vedno je to bilo gnezdo viharjev in nezdod.

Edinica Napoleonovih vojakov je na tem kraju doživela napad okoliških kmetov, ki so pognali »v luft« francoske sode smodnika, tako da so ta dogodek proslavili z imenom Sežganka. Ime je pokopal čas, stoletja, širitev mesta in prezir oblastnikov do slovenskih imen.

Ime Sežganka je pokopano v knjigah in slovenskih koledarjih, da je tam gnezdo vseh vetrov in viharjev, to pa je večnoveljavno dejstvo.

Na tem razviharjenem kraju počivam in razmišljam o klavni usodi slovenskega življa na obrobju Trsta. Travnike in gozdičke, ki jih je naš kmet v preteklosti tako dobro poznal, do zadnjega koticčka ime-noval, do zadnje stezice pokazal svojim otrokom, je porasla trava pozabe, razrepenčili so se namreč sodobni nebotičniki, v njih pa ni slišati slovenske besede, niti hrvaške, čeprav je v javnosti večkrat marsikdo poudarjal toliko in toliko prisotnosti hrvaškega življa v tukajšnji populaciji. V resnici so Žled s Sežganke zasedli domiselni »palacinari« iz italijanskega juga, katerim so novopečeni tržaški bogataši dopovedali, da so Slovenci le ostanek preteklosti in torej iz mode.

Sonce se zaradi tega še vedno kopa v čudovitih zatonih, morje še vedno spreminja svoje stotisočere barve, plast preteklosti oklepa le bežne spomine nekaterih starčkov in stark, ki betežno capljajo v avtobuse in iz njih, se zgražajo nad divjanjem svojih potomcev, potem ko jim kupijo motorčke in avte; znancev, ki bi še cenili slovenščino, je čedalje manj, boleznj s tujimi imeni vedno več.

Tudi to je sad resnice na Sežgankini goličavi. Morda je nepravi čas, da hodim tod!

Prelep razgled bi mi moral v dušo zasejati vesele, božanska sinjina bi mi morala vdihniti vero v ljubezen in prihodnost. Mračnina se blešči le z brinovih jagod, ki kot zrcalo odsevajo drobce žarkov velikega sonca. Tu se ti zdi, da so nebesna telesa

večja in bližja kot drugod, kar so mi potrdili tudi stari ljudje.

»Zgrabi usodo za roge in je ne izpusti!« mi je rekel prijatelj pred leti. Potem pa je odpotoval in ni bilo niti vljudnostne razglednice z njegovih poti. Kar pomeni, da sem postala rogata jaz in ne usoda, ki naj bi jo držala za roge. Tistega človeka sem namreč ljubila. Domišljala sem si, da me ljubi tudi on, a me je imel rad le kot prijateljico. Sedaj kuham jezo na svoje pomote in predvsem mi je hudo za izgubljeni čas. Sem poraženi človek na Sežganki.

V bleščeči črnini brinovih jagod.

Prerešatati bom morala vse svoje sanje, da bi izbrala pravo sled. Ta sežganska steza pa se vleče po pobočju, je kot bela cesta iz pripovedk, torej nekaj na meji z resničnostjo...

Ni dvoma, da je pot prava, celo svetniškega ima kar dovolj, saj ni tod naokrog nobenega sladkega sadeža, še robidnic ne. Samo božanski razgledi na prostrano gladino morja, na tiho mesto in prelepe oljčne gaje do Žavelj, proti Bregu pa nešteto zelenih vinogradov z bogatimi sadnimi drevesi vmes. Okoli Svete Ane se svetlikajo planjave radiča in drugih, sveže nasajenih povrtnin. Hrastovi gozdiči so kot šopki zelišč s tega razgledišča. Zidki med njivami in njivicami bi lahko bili priča, da si je vsakdo hotel zavarovati svojo zemljo, in da so bili mejniki točno določeni. Verjetno tudi spoštovani.

Sanjarim nad pokrajini, ki jih poznam. Zagotovo se moje prednice niso tako občudujoče razgledovale nad tem svetom, saj so po Sežganki pešačile z otovorjenimi osli, konji in nosile na glavi velikan-ske plenirje dobrot za družino. To so upodobili celo v Valvasorjevi Slavi vojvodine Kranjske! In tudi tam je bil razgiban burjin piš, ki je premetaval ople-nirjene reve na goli cesti!

Človek, po katerem zaman hrepenim, mi je večkrat omenil, da živim s staromodnimi sanjami v duši. Vzpodbujal me je, naj se posodobim, naj se vrnem v moderno družbo za vsako ceno. Le kako naj se podzavestno odlepim od mojih korenin? Nemogoče! Odlepila sem se od njega, zavila po Sežgankini stezi, po goličavi sredi brinovih grmov in divje trave. Pravočasni odstop, bi rekli, ker, če bi

bila med naju vzplavala ljubezen, bi on mislil, kako sem podobna svojim bralcem in staremu Martinu Krpanu, on pa si je želel sebi podobnega navdušenca za divje vožnje našega časa. Niti zdaleč ne maram biti lutka, v kakršno bi me nagačili v lepotnih salonih...

»Tudi sadna drevesa oklestimo, da bi rodila boljše sadove,« se je prijateljsko hahljaj, mene pa je zvižgalo od razočaranja.

Sežganka je pravi kraj za tako falirano ljubezen. Za zavrženke iz sodobnega raja! Izmotavam se iz klobčiča obupa!

Na koncu Sežganke je ob poti veličastna češnjka. Nekdo je v preteklosti zasadil vsemogoče sadike,

ostala pa je le ona. Na sivi skorji so ostanki češnjine smole, iz drevesa pa je visoko poletela jata ptic, verjetno liščkov, ker je žužnjavo zazvončkljalo gor v nebo. Name je zasnežilo nekaj zelenih peresc, da sem na lepem dobre volje.

Odlagam torbico v travo, kakor so babice odlagale debele plenirje. Skušam čisto tiho zamrmrati staro ljudsko vižo, v daljavi, na vrhu Svete Barbare v Miljskih hribih pa zabrenči velikansko letalo, leti nad Miljami, se preokrene naravnost na jug, in izgine na obzornici morja. Brez tega poleta se ne bi ozrla. Ne bi opazila zaledenele ploskve čisto plitve vode, po kateri skače veliki črni kos. Mlakuža z gladkim ledom sredi avgusta na Sežganki.

1. Revija Mladika razpisuje XXXVII. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.

2. Na razpolago so sledeče nagrade:

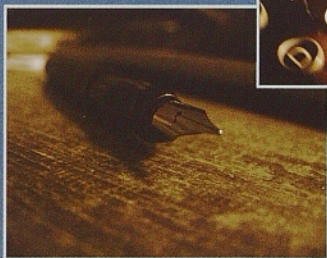
PROZA

prva nagrada	400 €
druga nagrada	300 €
tretja nagrada	250 €

PESMI

prva nagrada	200 €
druga nagrada	150 €
tretja nagrada	100 €

3. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 1. DECEMBRA 2008. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro.

Literarni natečaj "MLADIKE" 2008

Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani (oziroma 30.000 znakov), ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset). Tekste lahko pošljete tudi po elektronski pošti na naslov: redakcija@mladika.com.

4. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: pisatelj Alojz Rebula, prevajalka prof. Diomira Fabjan - Bajc, pisateljica Evelina Umek, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu – na javni prireditvi in v medijih. Vsi

teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2009. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

Mira Cencič

Pred 75 leti prepoved uporabe domačega jezika v cerkvah po Nadiških dolinah

Avgusta mineva petinsedemdeset let, kar je Duce izdal ukaz o prepovedi uporabe domačega jezika po cerkvah v Nadiških dolinah. Z njim je želel uničiti še zadnjo trdnjavo slovenstva in tako uresničiti stare načrte, da bi Beneški Slovenci izgubili svoj jezik in narodno istovetnost. Udarec je bil silen. Domači jezik v javni rabi je takrat ohranjala le beneška Cerkev: uporabljala ga je pri bogoslužju in verouku. Beneški Slovenci namreč niso nikdar imeli javnih šol v svojem jeziku in slovenski jezik se ni uporabljal ne v uradih ne v kulturnih ustanovah. Odprava domačega jezika v cerkvi je tako pomenila njegovo popolno odpravo iz javnosti.

Rezijanski in terski Slovenci so izgubili domače bogoslužje že konec 19. stoletja zaradi pomanjkanja domačih duhovnikov. V Nadiških dolinah pa so v prvi polovici 20. stoletja delovale dve večji župniji, špeterska in podutanska, ki sta povezovali šestintrideset duhovnij, ter mala dreška župnija. V vseh se je uporabljal izključno domači jezik. Prebivalci so sami skrbeli za svoje cerkve in za domači duhovniški naraščaj, tako da so enkrat letno zbirali denar za vzdrževanje domačih semeniščnikov in bogoslovcev. Ta skrb je veljala še iz časov, ko so imeli pod Beneško republiko svojo samoupravo. Duhovni oče Beneških Slovencev, msgr. Ivan Trinko (1863-1954), je pri duhovniških kandidatih spodbujal razvoj narodne zavesti, ljubezen do domačega jezika in čut odgovornosti, da ga ohranjajo. Tako so domači duhovniki, trdno povezani med seboj, skrbeli tudi za razvoj domače kulture in gospodarstva. Bili so narodni in duhovni voditelji svojega ljudstva. Prav zaradi tega so

še celo desetletje po prevladi fašizma upravljali duhovnije izključno le domači slovenski duhovniki, ki so zvesto uresničevali Trinkov nauk.

Pritiski na duhovščino zaradi uporabe domačega narečja v bogoslužju so bili stalni vse od tedaj, ko je bila ta deželica priključena Italiji (1866). Povečali pa so se med prvo svetovno vojno in se stopnjevali po njej. Takrat so se zaostriili tudi odnosi med beneškimi duhovniki in videmskim nadškofom, ki so ga zatožili papežu (1920), ker je s Stare gore, božjepotnega središča Beneških Slovencev, umaknil slovenskega duhovnika.

Razmere so postale nevzdržne, ko je v Italiji zavladal fašizem in so fašistične divjaške skupine od drugod vdirale v beneške vasi in napadale predvsem duhovnike in cerkve.

Kvestura je na videmsko nadškofijo vedno pogosteje naslavljala zahteve po uvajanju italijanskega jezika. Ta pa se ukazom ni podredila, ker so bili v nasprotju s kanoničnim pravom in evangeljskim naukom.

Giuseppe Cramaro.

Smrtni udarec materinemu jeziku so zadali odloki v letu 1933. Strupeno gonjo proti domačemu jeziku v cerkvi je sprožila namera domačih duhovnikov, da bodo ponatisnili katekizem v domačem narečju, ki je bil v rabi že od leta 1869. Za namero so zvedele civilne oblasti preko tistih, ki so svoj italijanski »patriotizem« izražali s poročanjem oblastem o delovanju svojih sobratov.

Vest je Duceja presenetila in vznemirila. Takoj je izdal ukaz, naj se zaplenijo slovenski katekizmi v obtoku, ukine naj se

slovenski verouk in uvedejo pridige izključno v italijanščini.

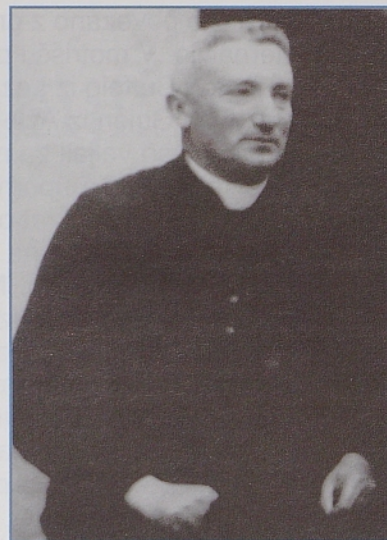
Dne 9. avgusta 1933 je nadškofa obiskal videmski prefekt in mu sporočil povelje poglavarja države. Previdni nadškof svojim duhovnikom ni želel posredovati ukaza civilne oblasti. Prosil je za navodila v Vatikan in nanje čakal do zadnjega oktobra.

Za izvajanje povelja so zato poskrbeli karabinjerji. Duhovnike so obiskovali na domu in jih z grožnjami silili, da podpišejo izjavo o uporabi italijanščine v bogoslužju. Posamezni fašistični plačanci so vdicali v cerkve in motili bogoslužje. Po župniščih in domovih so plenili slovenske katekizme. Duhovnike, ki se niso uklonili, so vodili v spremstvu oboroženih mož na zasiljanje ter jim grozili s konfinacijo in zaporom.

Slovenski duhovniki so se znašli pred odločitvijo: upreti se oblasti ali ponižati nauk Cerkve. Z dopisovanjem in osebnimi intervencijami pri civilni oblasti in škofu so zahtevali jasna navodila, ki bi razbremenila odgovornosti njihovo vest. Kaplana Zufferli od Kodermacev in Cramaro iz Landarja sta v veliki tajnosti odpotovala v Rim, da bi o nastalih razmerah poročala najvišjim predstavnikom Cerkve. Ker do papeža nista prišla, sta mu napisala obsežno pismo. Vatikanski državni tajnik, ki ju je sprejel, pa se je le čudil, da ljudje, ki živijo od leta 1866 pod Italijo, ne razumejo italijanskega jezika.

Konec oktobra 1933 je dospel težko pričakovani odgovor iz Rima, ki pa je v nekaj stavkih pristajal na zahteve fašistične oblasti. Nastala situacija je imela mednarodni odmev, vendar je italijanski tisk, tako civilni kot katoliški, o vsem tem molčal. Povelja in načrti civilnih oblasti pa se v praksi niso tako zlahka uveljavljali, kot so pričakovali.

Upornost duhovnikov, njihova razmišljanja in duševne stiske je moč razbrati iz virov, ki navajajo pisma nadškofu in podatke iz župnijskih kronik. Najbolj neposredno je v svojih pismih nastopal

Anton Cuffolo (levo) in Ivan Guion (desno).

Anton Domenis, župnik v Dreki, ki je obsojal cerkvene dostojanstvenike, da ne znajo braniti osnovnih človekovih, narodnih in verskih pravic. Slikovito je opisoval ravnanje karabinjerjev z neposlušnimi slovenskimi duhovniki. V teh prizadevanjih pa Domenis ni bil osamljen. Prošnje in pritožbe so prišle tudi od Clignona iz Arbeča, Simiza iz Marsina, Petriciga iz Špetra, Gorenjščaka iz Podutane, Vidmarja iz Čenebole, Cramara iz Landarja, Cuffola iz Laz in Qualizze iz Barnasa.

Najbolj poglobljeno in utemeljeno pa se je kritike razmer lotil duhovni in narodni voditelj Beneških Slovencev Ivan Trinko. Dvakrat, leta 1933 in leta 1936, je papežu pisal osebno pismo. Večkrat se je pisno obrnil na svojega nadškofa Nogaro in se z nakazovanjem posledic omenjenih ukrepov zavzemal za ohranitev bogoslužnega jezika in uveljavljanje evangeljskega nauka.

Peter Qualizza.

Žal je ob strahotni strahovladi začela upadati odločnost in krhati enotnost. Duhovniki se niso vdali fašistični oblasti, uklonili pa so se Cerkvi. Nekateri pa so si vsaj občasno vzeli pravico moliti Boga v jeziku ljudstva. Nad njihovim delovanjem je prežala cela vrsta domačih ovaduhov, pa tudi karabinjerjev, ki so bili po službeni dolžnosti prisotni pri cerkvenih opravilih. Tako se je pogosto zgodilo, da so karabinjerji odvedli duhovnike v Čedad in Videm na zasl-

šanje, kar je bilo povezano z grožnjami z zaprom in internacijo. V motrišču pozornosti so bili predvsem Anton Cuffolo iz Laz, Jožef Cramaro iz Landarja, Ivan Guion iz Ažle in Peter Qualizza iz Barnasa, ki so veljali za največje antifašiste in slavofile ter vodje upornih beneških duhovnikov. Zato so bili večkrat odpeljani na kvesturo in oblast je pritiskala na nadškofa, da bi jih umaknil iz Nadiških dolin. Msgr. Nogara je izbral za žrtev Ivana Guiona iz Ažle in ga premestil v neko furlansko župnijo. Večkrat so bili odpeljani na zaslišanje v spremstvu karabinerjev tudi župnik Domenis iz Dreke ter kaplani Chiacig s Tarčmuna, Mario Laurencig od Štoblanka, Clignon iz Arbeča in drugi. Kljub stalnim grožnjam pa niso nikogar konfinirali, medtem ko so z duhovniki v goriški in tržaški škofiji ravnali drugače, ker so bile drugačne tudi razmere. V nanovo priključenih deželah so se duhovniki upirali organizirano pod zaščito svojih škofov, da bi se slovenski jezik ne umaknil iz Cerkve. Videmski nadškof pa se ni postavil na stran svojih duhovnikov in se je uklonil fašistični oblasti.

Nameščanje furlanskih duhovnikov v Nadiške doline in premeščanje domačinov v Furlanijo se je začelo leta 1936 in je postalo stalna praksa. Domačih duhovnikov je bilo vedno manj. Čeprav je od prepovedi uporabe domačega jezika v cerkvi do propada fašizma minilo le deset let, so bile posledice ukazov in prakse za Slovence v Nadiških dolinah usodne, saj so se fašistični zakoni, gonja proti slovenskemu jeziku in nasilni nastopi tajnih organizacij trdovratno izvajali še dolga desetletja v povojnem času. Raznarodovalni pritiski in križev pot narodno zavednih duhovnikov so prepričljivo opisani v delu Mračna leta Benečije.

Upornost in stisko beneških duhovnikov v času fašizma pa je upodobil France Bevk v romanu Kaplan Martin Čedermac. Zgodba je zelo blizu resničnemu dogajanju, zato je imelo to umetniško delo tolikšen odmev, da branitelje domačega jezika še danes imenujemo Čedermaci.

Ob visoki obletnici poskusa narodnega uničenja Beneških Slovencev bo društvo TIGR Primorske ponatisnilo roman Franceta Bevka Kaplan Martin Čedermac in mu dodalo opis resničnega dogajanja. Tako bo bralec v zgodbi prepoznal resnične dogodke in protagoniste, torej prave Čedermace.

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da bo znana romarska božja pot na Ptujski gori ob svoji 600-letnici, ki bo leta 2010, v marsičem prenovljena, ker bodo ob njej zgradili romarsko hišo Nazaret, uredili pod ptujskogorskin hribčkom približno 150 parkirišč, ob poti proti sveetišču pa bodo obnovili dva romarska studenca...
- da Mikološka zveza Slovenije, ki je bila v gosteh pri Gobarsko mikološkem društvu Slovenske Istre ob njegovi dvajsetletnici, združuje 27 društev, v katerih je približno 1500 članov, katerih osnovna naloga je spremljanje rasti gob po slovenskih gozdovih ter ozaveščanje nabiralcev gob...
- da je 20. aprila prišlo na Sv. Primožu nad Muto na Stajerskem do tradicionalnega srečanja slovenskih pritrkovalcev na zvonove, na katero je prišlo več kot 30 skupin iz vseh koncev Slovenije, zraven pa tudi posamezniki...
- da ameriška letalska družba AMERICAN AIR LINES, ki je največje tovrstno podjetje v ZDA, vsak dan opravi 2200 poletov po ZDA in po svetu...
- da je slovenski zunanji minister Dimitrij Rupel očital bivšemu predsedniku Milanu Kučanu, ki se je obregnil ob slovensko zunanjo politiko, da kot alternativo Evropski zvezi ponuja nekakšno jugoslovansko bratstvo in enotnost...
- da je evrazijski ris (*lynx lynx*), velika gozdna mačka, ki je pred sto leti izginila iz slovenskih gozdov, potem bila v treh parih prinesena s Slovaškega, danes spet na tem, da izgine, saj po mnenju strokovnjakov biva v gozdovih okrog Javornika le še kakih 20 odraslih risov...
- da letos poteka sto let od rojstva slovenskega prekmurskega pisatelja Miška Kranjca, sprva krščansko, pozneje komunistično navdihnjenega avtorja...
- da Evropska zveza vsako leto uvozi milijone živih živali in rastlin ter različne izdelke iz njih – na primer papige iz Južne Amerike, kameleone iz Afrike, orhideje iz jugovzhodne Azije, torbice iz kož plazilcev, prah nosorogovega roga...

Peter Merku

Moje življenje v Nemčiji

V. Soočenje z zgodovino

S pomočjo Američanov se je v petdesetih letih v zahodnem Berlinu razvnela prava propagandistična vojna goebbelskih dimenzij proti vzhodni Nemčiji. Zahodni Berlin je postal izhodna baza različnih tajnih služb, ki so vohunile, novačile agente, provokatorje in diverzantske skupine, danes bi jim rekli teroristi, ki so izvedle velika sabotažna dejanja, kot na primer poskus razstrelitve električne centrale Klingenberg, zapornice na prekopu pri Hohen Neuendorfu ali požig na novo zgrajene dvorane radijske postaje v Oberschöneweide.

Med izredno intenzivno propagandno vojno, ki je trajala desetletja, so zahodni časopisi in radijske postaje opisovali zahodni Berlin kot otok svobode, kjer se cedita med in mleko, ne da bi upoštevali, da so ameriški bombni napadi najbolj poškodovali prav delavske mestne četrti v vzhodnem delu mesta ter da so Sovjeti demontirali in odnesli vse, kar je bilo še uporabno, v tiste kraje Sovjetske zveze, kjer je bila nemška vojska popolnoma vse razstrelila in uničila.

Po podobnem vzorcu so po vojni na Tržaškem časopisi in "Radio Venezia Giulia" ne samo prikazovali Trst kot svobodno mesto, ampak tudi obljubljali blagostanje vsem onim, ki bi zapustili Istro, ne da bi upoštevali, da je nova jugoslovanska oblast podedovala ubogo in uničeno državo. In kot je iz Istre odšlo na desettisoče prebivalcev, tako so do poletja 1961 zbežali iz nove nemške države na Zahod skoraj trije milijoni Nemcev. 530.000 se jih je ustavilo kar v zahodnem Berlinu, ostali so se porazdelili po Zvezni republiki. Ti begunci so bili večinoma inženirji, upravni uslužbenci ali kvalificirani delavci, tako da je njihov odhod hudo prizadel obnovo vzhodnonemške države.

Sprva je tak priliv beguncev povzročil težave tudi v zahodnem Berlinu, tako da je v zimi 1949/50 število brezposelnih preseglo 300.000 enot. V pomoč je mnogim prišel ugodni menjalni tečaj in pasivnost vzhodnonemških carinikov. Preprodajali so, kar so ugod-

no kupovali v vzhodnem Berlinu: živila, fotoaparate, daljnogleda, šivalne stroje in podobno. Če je bilo to vtihotapljanje za ene varnostni ventil proti nezadovoljstvu, je druge vznemirjalo. Medtem ko so se materialne razmere v zahodnem delu mesta stalno izboljševale, so v vzhodnem Berlinu začela primanjkovati živila in stroji, škoda je bila vedno večja, ne le za samo mesto, a sploh za vzhodnonemško državo DDR (Deutsche demokratische Republik). Slednja je skušala kompenzirati ekonomske izgube zaradi zmanjšane števila prebivalcev s tem, da je poostrižala delovne predpise. To je pa bila zadnja kaplja, ki je povzročila najprej nemire, potem pa pravcato vstajo. 17. junija 1953 je sovjetska oblast posegla s tanki, da bi strla vstajo, ki se je sicer začela z organizirano in disciplinirano demonstracijo delavstva proti poostitvi predpisov, a se potem izrodila s požigi in plenjenjem velikih trgovin v katolične izgrede. Milica in sovjetska policija sta ugotovili, da so bili med aretiranimi tudi demonstranti iz zahodnega Berlina. Kakšno vlogo so sploh imeli, morda tudi to, da bi se demonstracija ne končala tako, kakor se je začela?

Situacija se je nato v Berlinu za več let navidezno stabilizirala. Meja med zasedbenimi sektorji mesta je ostala odprta, tako da je vedno več delavcev

Mirella in zid pred brandemburškim slavolokom.

Grad in naselje Spandau v desetem stoletju. Kraj, kjer se reka Spree izliva v Havel, je bil že v slovanskih časih pomembno mesto na mejnem ozemlju med Heveli in Sprevani. Obsežna izkopavanja so omogočila rekonstrukcijo razvoja spandauskega grajskega okopa.

zapuščalo DDR in takoj dobilo primerno plačano delo na Zahodu. Ravno tako so sovražne zahodne sile vedno znova lahko motile in slabile vzhodnonemško gospodarstvo, ki je kljub vsem težavam in z ogromnimi napori začelo biti kar uspešno.

Leta in leta je namesto celotne Nemčije le vzhodna Nemčija plačevala Sovjetski zvezi ogromne reparacijske vsote. In vendar je dosegla peto mesto med evropskimi industrijskimi državami, v izvozu izdelkov mehanične industrije celo četrto mesto. Na lastnem teritoriju je dosegla kar dvojno industrijsko proizvodnjo kot pred vojno! Vendar so ti dosežki bili vedno pod vprašajem zaradi uhajanja kvalificiranih delavskih kadrov. Dnevno je bežalo do 2.000 ljudi, devetega avgusta 1961 pa je val pobegov dosegel višek. Vsi so slutili, da tako stanje ne bo še dolgo trajalo. V nedeljo, 13. avgusta 1961, so enote vzhodnonemške armade, vzhodnonemških delovnih brigad ter sovjetskih vojakov zasedle mejo med sektorji in začele s polno paro graditi mejni zid.

Vsi protesti zahodnih sil so bili zaman; nič niso zalegli ameriški tanki na meji in nič ni pomagala impozantna demonstracija pred občinsko palačo v Schönebergu v zahodnem Berlinu. Kancler Konrad Adenauer je s svojo politiko sile, ki je stavila na intervencijo ZDA, doživel pravi polom. Ugledna revija "Stern" je tri leta kasneje o takratnem dogajanju pisala: "Vse večji časovni razmik nam

da spoznati, da je 13. avgust 1961 bil tako pomemben datum v nemški zgodovini kot sta bila že 11. november 1918 in 8. maj 1945. To je bil tretji, tokrat hvala Bogu nekrvavi poraz nemške politike, ki je upala, da bo izboljšala situacijo nemške države s pritiskom, prisilo in hladno vojno ter v poslednji konsekvenci – če treba – s pravo vojno . . . S 13. avgustom 1961 je Adenauer postal 'propadel politik', nič manj kot že Wilhelm II. in Hitler pred njim".

Želja po spoznanju zgodovinske preteklosti Berlina je ženo in mene pripeljala v etnološki muzej Dahlem, kjer je že ob vhodu pritegnila najino pozornost maketa, ki prikazuje nastanek mesta iz združitve številnih starih, pretežno slovanskih naselij. Grajena so bila na močvirnatih tleh in pove-

Tako so križarji prepričevali Slovine, naj sprejmejo novo vero milosti in odrešenja. Freska v stari cerkvi v Schwarz Rheindorf, posvečena leta 1151.

zana med seboj z nasipi, nemško »Damm«, ki so tako materialno kot jezikovno postali podlaga za marsikatero moderno mestno ulico, kot na primer Engeldamm, Kaiserdamm, Siemensdamm in nemara svetovno znani Kurfürstendamm (ali "po domače" Ku-Damm).

V novem mestnem vodniku piše o četrti Köpenik: "Slovanskega izvora – Köpenik in Spandau sta bili najpomembnejši slovanski naselbini v berlinski regiji. Köpenik, ki se nahaja na otokih ob izlivu reke Dahme v Spree, je imel strateško zelo ugodno obrambno lego. Okoli leta 825 so postavili grad, ki je bil do 12. stoletja mesto in izhodišče kolonizacije Slovanov (Sprevanov)." O slovanskem izvoru tega ali onega kraja na območju vzhodno od reke Labe je mogoče brati v raznih nemških publikacijah brez zakrivanja ali potvarjanja zgodovinskih izsledkov.

Slovani, ki so se naselili na tem področju v šestem in sedmem stoletju, so nasledili različna germanska plemena, a do 12. stoletja so redkokdaj živeli v miru. Bili so deljeni, lahko bi rekli, v nešteto malih rodov, ki so se stalno borili med seboj, a tudi proti drugim močnejšim narodom ali fevdalnim mogotcem, ki so jih nenehno skušali podjarmiti. Dansko, poljsko, pomeransko, frankovsko, saško plemstvo je vedno znova skušalo osvojiti ozemlje med Odro in Labo in ga vključiti v lastno državo ali veleposestvo. Kronike tistih časov so polne poročil o "junaških" morilskih dejanjih knezov ter o trpljenju naroda. Višek je to nepretrgano dogajanje doseglo s križarskim pohodom proti Vendom leta 1147, ki ga je opat Bernhard von Clairvaux zagovarjal z geslom "spreobrnitev ali uničenje". V tem duhu so škofje in mejni grofi, grofi in vojvode s svojimi vojnimi hlapci in pratežem vdrlji na slovansko ozemlje med Labo in Odro. Pridružili so se jim še danski, poljski in češki vladarji s svojimi vojskami, da bi si zagotovili del pričakovane plena. Vsi veliki gospodje, ki so soodločali ali menili, da soodločajo o poteku zgodovine Srednje Evrope v 12. stoletju, so se udeležili tega križarskega pohoda.

Podležski župnik Helmold von Bosau, ki je sredi 12. stoletja vodil malo župnijo v vasi Bosau (od tod njegov vzdevek), je okoli leta 1170 napisal kroniko takratnega dogajanja pod naslovom *Chronica Slavorum*, v kateri z globokim sočutjem opisuje neskončno trpljenje pode-

želskega prebivalstva in se zgraža nad dejstvom, da med pohodi, ki so se vršili v imenu pokristjanjevanja "ni bilo nič govora o krščanstvu, ampak samo o denarju". Med drugim omenja kneza Pribislava, ki je nekoč na javni poziv škofa ljudstvu, naj zapusti malike, se da krstiti in se odpove ropanju in morjenju kristjanov, takole reagiral: "Ljudstvo, ki ga vidiš pred seboj, častiti oče, je Tvoje ljudstvo in mi Ti po pravici predstavimo naše stiske. Od Tebe bo odvisno, če se nas boš usmilil. Naša fevdna gospoda je tako stroga do nas, da se nam vpricho davkov in služnosti zdi smrt boljša kot življenje. Kako naj bomo dovezetni za novo vero, naj gradimo cerkve in se damo krstiti, ko nam stalno preti odgon? Ko bi vsaj imeli, kam bežati. A kamorkoli bi šli, bi našli isto bedo..."

Pod pretvezo pokristjanjevanja je takrat dejansko prišlo na ozemlje med Labo in Odro do brezmejne tragedije. Kdor ni hotel sprejeti nove vere od takih kriminalcev, je bil na licu mesta obešen ali drugače umorjen. Izgoni so bili na dnevnem redu. Danes bi s tem v zvezi govorili o etničnem čiščenju, ali še slabše o genocidu, podobnem onemu, ki se je zgodil Armencem.

Zemljiško gospodarstvo je v opustošeno in spraznjeno deželo vabilo nove prebivalce s področij, katera so ogrožale poplave, se pravi iz Utrechta, Porenja in Nizozemske. Flamci in ostali, ki so se naselili, kjer so prej živeli Brizani, Stoderani, Obroditi in drugi, so se nastanili v gradovih in v slovanskih vaseh. Zgradili so nove, Cerkev je prejemale nove desetine, in postali so premožni. Tako sta tudi Köpenik in Spandau s časom postala nemška.

Meja (pikčasta črta) med Germani in Slovani v 10. stoletju.

Lida Turk

Pisatelj pred mestom v zalivu

Bilo je spomladi 1998 in tržaški pisatelj (zdaj znan po italijanskem polotoku kot *scrittore triestino/sloveno*) se je lahko že ponašal s častitljivo starostjo 85 let. Bil je bran, priznan in občudovan marsikje, v Ljubljani pa je v kulturnih krogih veljal za predstavnika slovenskega Trsta, glas narodne vztrajnosti in trmasti samohodec, po telesu in duši simbol narodove žilavosti in upornosti. V Ljubljani so sestavili Odbor za postavitev obeležja prof. Lavu Čermelju, ki ga je vodil ljubljanski podžupan. V odbor so poleg predstavnikov kulturnih in stanovskih ustanov imenovali tudi nekaj predstavnikov Društva Tigr Primorske in dva predstavnika zamejcev.

Pred prvo sejo, ki je potekala 17. aprila 1998, smo se domenili, da bom pisatelja Pahorja, predstavnika zamejcev, peljala na sejo kot druga predstavnica zamejcev. Začela so se skupna potovanja v Ljubljano. Na Furlanski cesti sem pri dacariji ustavila avto in že je prikoralak lahkih nog izpod klanca. Med vožnjo je nanese pogovor na razne aktualne probleme. Profesor je razlagal svoje misli in večkrat dodal: »Vi se sicer ne boste strinjala, a jaz mislim tako!« To pripombo mi je namenil že kdaj prej ob slučajnih srečanjih na

Boris Pahor.

tržaškem radiu ali kjer je pač nanese. Ko sva se peljala na drugo ali tretjo sejo Čermeljevega odbora ni skrival veselja nad francosko izdajo neke svoje knjige, drugič je govoril o svojem novem romanu, ki je pravkar izšel v Ljubljani. Govorila sva o marsičem, morda tudi o ljudeh, ki jih je on srečal v svojem življenju, jaz pa ob svojem brskanju po preteklosti in jih поблиže spoznala, ne da bi jih kdaj videla.

Delo odbora komisije se je zavleklo preko predvidenega roka tudi zaradi težav pri izbiri lokacije, kjer naj bi stalo obeležje.

Končno je prišel 7. oktober 1999, mrzel jesenski dan v megleni Ljubljani, in Boris Pahor in ljubljanska županja sta v Toscaninijevem parku odkrila spomenik znanstveniku, zgodovinarju, publicistu, voditelju primorskih emigrantov v Jugoslaviji med obema vojnama, človeku, ki je že v tridesetih letih opozoril mednarodno javnost na pritisk fašistične Italije nad slovenskim prebivalstvom v Julijski krajini, eden izmed devetih, ki so bili obsojeni na smrt na drugem tržaškem procesu, in v noči pred eksekucijo s tremi drugimi obsojenci pomiloščen na dosmrtno ječo. Boris Pahor je bil slavnostni go-

(dalje) ►►

Od leve: Karlo Kocjančič, Boris Pahor, Tatjana Rejec in Boža Škoberne.

Maja Smotlak

Z Borisom Pahorjem o Nekropoli, zgodovini, mladih in še marsičem

Pred kratkim je bil v Mladikini prilogi Rast objavljen del intervjuja s pisateljem Borisom Pahorjem, v katerem je spregovoril predvsem o romanu *Nekropola in odzivih nanj*. Tokrat pa se z Borisom Pahorjem pogovarjamo o polpretekli zgodovini, zamejstvu, Slovincih in Italijanih, spominih na otroštvo ter o ljubezni, ki naj ne postane banalnost.

► **Kaj menite o odnosu Slovenije do slovenske manjšine v Italiji?**

► Z manjšinsko problematiko se ukvarjam od daljnega leta 1966 in o nji sem štiriindvajset let pisal v reviji *Zaliv*, ki je bila posvečena naši manjšini in drugim manjšinam po Evropi. V dvomilijonskem narodu, kakršen je naš, bi morali bolje poznati svoje manjšine, in to sem že marsikje podčrtal. Nekoč je Kafka rekel: 'Če hoče majhen narod obstati, mora vsak njegov član vzeti nase del njegove književnosti', in to je isto, kot če bi vzeli nase del svoje tradicije, svojega izročila.

► **Nekateri menijo, da je obujanje preteklosti prenašanje starih sovraštev na nove generacije. Kako odgovarjate na to?**

► To ni smisel obujanja preteklosti. Smisel je v tem, da morajo nove generacije spoznati svojo zgodovino in preteklost, ki jo drugače pogosto ignorirajo.

► **Kakšno se Vam zdi poznavanje polpretekle zgodovine in obdobja fašizma v t. i. zamejstvu?**

► V zamejstvu mladi poznajo obdobje fašizma predvsem iz pripovedovanja svojih staršev in nonotov. Gotovo pa je poznavanje te dobe odvisno tudi od zgodovinskih učbenikov. V zamejskih šolah se uporabljajo v Sloveniji napisani in tiskani zgodovinski učbeniki, ne vem pa, koliko poglavij v takih knjigah govori o nas. Že večkrat sem predlagal, da bi moral imeti zgodovinski učbenik specifična poglavja o manjšinah, ker ni dovolj, da se samo približno napiše o zatiranju naših ljudi v času fašizma. Potrebno je napisati, kaj je to bilo, kako se je razvilo in tista poglavja morajo potem biti vključena v mi-

◀ (dalje z 10. strani)

vornik ob odkritju njegovega obeležja.

Potem je prišla pomlad in takrat se je uresničila zamisel, ne vem, kako je padla, da bi se nekateri člani odbora sestali v Jagodju pri Portorožu pri prijateljici Boži. Peljala sva se s profesorjem Pahorjem, tokrat ne proti Ljubljani, ampak na istrsko stran ob slovenski obali mimo Izole in še dalje. Na Valeti pred Portorožem sem zavila na levo po strmem klancu in navzgor na levo, na desno, po klancu mimo kapelice, mimo ene hiše in druge, točno tako, kot je Boža opisala v pismu, ko sem se pred mnogimi leti prvič peljala k njej, le da je bilo tedaj vse divje in zapuščeno, zdaj pa so se vrstile lepo obdelane njive, travniki, tople grede. Ne spominjam se, če so že cvetele brnistre... Vozim po ozki poti po slemenu, da je na desni lep pogled na istrske vasi, na levi pa se odpre strunjanski zaliv. Naenkrat sva s pisateljem pred Božino hišo, ki ima za kuliso pravi špalir visokih cipres, da bi se lahko mediteransko-istrski pejzaž kar preselil na platno toskanskega slikarja. Boža naju že čaka v družbi dveh obiskovalcev, profesorice Tatjane Rejec in pokojnega Karla Kocjančiča, da dokončno razpustimo Čermeljev odbor. V stari istrski hiši z debelimi kamnitimi zidovi je prijeten hlad in pogovor se razvije okrog skupnih zanimanj in si pritrđimo, da je to tigrovski sestanek. Potem gremo na sprehod med vinogradi in oljčnimi nasadi do najvišje točke na tem delu Jagodja. Tu se grič v paštnih nagne navzdol proti Izoli in naenkrat se na Vrhu odpre pogled na Trst: PISATELJ PRED MESTOM V ZALIVU...

nistrski program. Zaradi političnih razmer v povojni Jugoslaviji se o narodnosti ni govorilo, veljal je le jugoslovanski patriotizem. Ni bilo besede o zvestobi svoji identiteti, narodu, izročilu in zato današnji profesorji te zavesti nimajo.

Dvakrat sem govoril mladim v Novi Gorici, in obakrat so priznali, da je bilo vse, o čemer sem jim govoril, zanje povsem novo. Malo boljše je bilo v Mariboru, saj so nam bili starejši Mariborčani naklonjeni in so poznali našo situacijo, ne vem pa, kako je zdaj tam.

➤ **Če se povrnemo v povojno preteklost, kako pa se spominjate časov, ko Vam je Jugoslavija oz. Slovenija »zaprla vrata«?**

➤ Ni me toliko jezilo to, da sem jaz osebno prizadet, ampak da so moje delo zapostavili, mene kot pričevalca fašistične dobe in taboriščnega življenja in da moje knjige niso prišle dijakom v roke. Takrat je bilo obdobje po dachavskih procesih, ko se rajši ni govorilo o taborišču in je tudi *Nekropola* padla na mrtva tla. Dogajalo se je, da če sem srečal nekoga, ki je bil z mano v taborišču, se je z mano rokoval in odhitel stran. Tudi tako imenovana avantgarda in krog ob Tarasu Kermaunerju se nista zanimala za moje delo. Moja literatura ni njemu povedala nič, češ da obravnava zmeraj isto tematiko. Spominjam se, da ko sem objavil knjigo *Skarabej v srcu*, ki je nekakšen mozaik, potovanje, je Kocbek rekel, da je to nekakšno nadaljevanje dela *S poti* Izidorja Cankarja. O mojem *Skarabeju v srcu* je Inkret, ki je spadal v Kermaunerjev krog, napisal: Vemo, kaj piše Boris Pahor. Z literarne strani sem bil nekako diskvalificiran zaradi svoje nacionalne ideje in zanimanja za manjšinska vprašanja. Cenili so Rebulo in njegov klasični svet, to so pač morali, ampak tudi njega so večkrat puščali ob strani. Od začetka nas je bilo nekaj, Janko Messner, Janez Gradišnik, prof. Prunč, ki smo izkoristili vsako priložnost, da smo šli proti avantgardi zaradi njene nezainteresiranosti do nacionalnega vprašanja. Kermauner je o nacionalnem vprašanju izjavil: imamo republiko, kaj hočemo več? Zaradi tega je bila moja literatura postavljena na stran in še danes se tako dogaja.

➤ **Kljub nekaterim priznanjem, ki Vam jih je dala Slovenija...**

➤ Lino Legiša je zmeraj cenil kvaliteto, Joža Mahnič prav tako. Samo taki so cenili moje delo, ki so bili apartijci... Na žalost. Edino za *Mesto v zalivu* so priznali, da je to klasično pisanje.

➤ **Ravno v romanu *Mesto v zalivu* ste zapisali »Velik in kulturnen narod se ne bi smel bati jezika pol milijona duš. A mogoče je boljše tako. Če bi bili kulturni z nami, kakor so obljubili, bi jih mi vzljubili. Mi smo mehki, na eno samo dobro besedo se naše srce ujame kakor riba na trnek.« Ali se vam Slovenci zdijo »mehki«?**

➤ To je lepši izraz za manjvrednostni kompleks, kar pomeni, da se Slovenec pri dobri besedi takoj razneži. Ko sem v Milanu nastopil na italijanski televiziji, so se slovenski ljudje doma raznežili. Povedali so mi, da so se nekateri ljudje jokali, to pa je razumljivo, ker je po tolikih letih le prišlo neko priznanje trpljenju za časa fašizma. Italijanski publiko sem povedal, da so bili tu ljudje streljani. Najprej štirje, potem pet. Po raznih zaporih je bilo okoli štiristo petdeset ljudi, ki so bili doživljenjsko obsojeni na trideset, štirideset let zapora. Vse ljudstvo je bilo pravzaprav potlačeno, ker ni smelo uporabljati svojega jezika, ni imelo časnikov, ni imelo nič. To je bil sploh velik psihološki in ekonomski minus, ker so prepovedali tudi banke in društva. Zato je normalno, da mora kar nekaj časa trajati, preden vse to preboliš.

Stoletja smo bili podvrženi Avstriji, in že takrat smo bili pod gospodarjem. Imeli smo cesarja za očeta. V bistvu smo vedno doživljali impozicijo drugih in treba je priznati, da so se Slovenci znali dati skupaj in čakati, da gre hudo mimo. Nekoč sem napisal, da so se skrili tako, kot kadar se kotali plaz, in če imaš srečo, počakaš, da gre nevarnost mimo tebe. Taka je cela slovenska zgodovina.

S tem nočem reči, da se Slovenci hitro podredijo, temveč hitro sprejmejo kot olajšanje, da jih nekdo lepo sprejme. To je razumljivo psihološko olajšanje. Tisto, kar ni razumljivo je, da se potem to spremeni v neko pohlevnost. Tudi današnja Slovenija je pohlevna, a se ne ve zakaj. O tem sem pred kratkim govoril na univerzi v Kopru, kjer je bil prisoten tudi slovenski predsednik Danilo Türk. Današnja slovenska vlada in vse pretekle slovenske vlade pa so pohlevne do Italijanov in Avstrijcev in sodijo, da smo mi manjšina kamen spotike, da jim mečemo kamne pod kolesa. Slovenija je že pred časom izjavila, da ne more voditi take politike, da bo manjšina zadovoljna. Oni imajo samostojno Slovenijo, ki jo omejujejo na to, kar je okoli Ljubljane. Za drugo pa, kar bo preživelo, naj preživi. Če že kdo preživi, ga bodo morda tudi sprejeli, ampak to nima pomena za glavnino.

➤ **Kaj pa narodnost?**

➤ Leva stran jo obsoja, češ da gre že za nacionalizem. Italijani v Istri nas, na primer, imajo za nacio-

naliste, ker vztrajamo pri narodni zavesti. Oni pa niso nacionalisti, ker hočejo biti še naprej Italijani.

➤ **V smeri ideje, da je narod fiktiven pojem, ki je že presežen?**

➤ Tudi drugje pravijo, da je narod že preživela zadeva, da o tem nima smisla govoriti. Na Akademiji v Ljubljani je nekdo vprašal, kakšen smisel ima danes v Trstu poučevati v slovenščini, ko pa gremo v svet, ki je poenoten...

➤ **Kako pa Italijani gledajo na nas Slovence?**

➤ Potrebno je razlikovati med Italijani, ki živijo pri nas, in tiste drugod po Italiji, od Tržiča dalje. V Trstu skozi stoletja ni bilo razlikovanja med Slovenci in Italijani, ker so imeli Italijani Slovence za svoje kmetiče in solinarje. Niso jih ne sovražili ne ljubili, sprejemali so jih kot neke pomočnike. To je šlo do leta 1848, ko se je začelo narodno prebujanje in so naši ljudje sami postavili na noge srednji sloj in kulturo. Takrat se je začel tukajšnji odpor do Slovencev in to traja še danes, predvsem v desnih krogih. Na področju kulture pa se je v dobri meri odpravila razlika med nami in Italijani. Italijanski pisatelji si, na primer, želijo biti prevedeni v slovenščino. Do neke mere smo torej dosegli dvokulturno sožitje. Vsaka nacionalnost živi po svoje, ampak goji tudi stike, s katerimi lahko naredi nekaj za spoznanje drugega.

Kar se pa tiče Italijanov na splošno, so neinformirani. Pri svojih nastopih, na primer, doživljam, da so glavni italijanski časniki na moji strani. Sprejeli so me na podlagi tega, kar sem izjavil na televiziji in kar je tudi v *Nekropoli*. V *Nekropoli* je nekaj strani o fašizmu in verjetno tudi zato marsikomu tega ni bilo všeč objavljati v italijanščini, kot, na primer, resničen dogodek, ki ga omenjam, o učitelju, ki pljune v usta dijakinji, če govori slovensko.

➤ **Kako so Italijani sprejeli prevod *Grmade* v pristanu glede na to, da nekatere novele (npr. *Metulj na obešalniku*, *Grmada v pristanu...*) pripovedujejo prav o fašističnih grozodejstvih?**

➤ Italijani, ki živijo drugod po Italiji, so to sprejeli. Hočejo to poznati. Moje navajanje fašizma je turinski dnevnik *La Stampa* povzel v ločenem razdelku. Pravi, da je fašizem »il rovescio delle foibe« – 'druga stran fojb'. To je po mojem mnenju priznanje, da fojbe na nek način odgovarjajo na tisto, kar smo doživeli pod fašizmom.

Tukajšnji odzivi pa so razvidni iz pisem bralcev v tržaškem dnevniku *Il Piccolo*, ki nam očitajo marsi-

kaj. Meni so že dvakrat očitali, da ni res, da je bilo sto tisoč slovenskih beguncev, ki so zapustili te kraje; ko sem omenil to številko, sem mislil na Slovence in Hrvate v Julijski Benečiji. Nekateri bralci so vzeli ta podatek samo za Slovence in o tem diskutirajo. Zgodovinarji računajo, da je bilo od osemdeset tisoč do sto dvajset tisoč beguncev. Težko je priti do prave številke, ker so ljudje potovali v Jugoslavijo, Ameriko in drugam. Z ladjami so imeli možnost potovati zelo poceni, saj so se fašisti dogovorili za cenejšo možnost potovanja, samo da si šel. Tržačani pogosto predrugajo resnico. Tudi glede požiga Narodnega doma pravijo, da moje opisovanje ni resnično.

➤ **Kako pa take trditve utemeljujejo?**

➤ Dejstva spreminjajo. Rekli so, na primer, da so Slovenci metali bombe iz Narodnega doma. Zdaj pa neki italijanski zgodovinar pravi, da so kasneje zaprli nekega Italijana, ki je med zasliševanjem priznal, da je bil eden izmed tistih, ki so zažgali Narodni dom in da je nesel ročne bombe v kovčku v hotelsko sobo. Če je bila kakšna bomba, so jo sami prinesli, kakor so prinesli sami bencin iz kasarne, ki je bila tam blizu, in ga polili. Oni pa vse to predrugajo, češ da je bilo montirano, kot da so to Slovenci sami naredili. Težko jim je ugovarjati. Preden so italijanski fašisti prišli do Narodnega doma, so ubili nekega delavca iz Dalmacije. Neko pismo bralcev v *Il Piccolo* pa pravi, da so se Tržačani še bolj razburili zaradi te smrti, ampak tiste smrti niso povzročili Slovenci, temveč tisti, ki so se pripravili, da gredo nad Narodni dom. To je vse montirano.

➤ **Do požiga Narodnega doma je prišlo v času, ko ste bili še otrok. Velikokrat govorite o svojem otroštvu predvsem v povezavi s fašistično dobo. Kateri je Vam najbolj svetel in ljub spomin iz otroštva oz. mladosti?**

43. ŠTUDIJSKI DNEVI DRAGA 2008

bodo potekali 5., 6. in 7. septembra v
Parku Finžgarjevega doma na Opčinah,
Dunajska cesta 35.

Program smo objavili v biltenu, ki smo
ga priložili prejšnji številki.

DRUŠTVO SLOVENSkih IZOBRAŽENCEV

► Ko sem obiskoval štiri leta osnovno šolo v Rojanu, smo imeli zelo simpatično učiteljico Anico Čok, poročeno Kalan. Srečal sem jo tudi enkrat po vojski, ko je izšla neka moja knjiga in sem ji takrat tudi poklonil en izvod. To je bilo zelo lepo, ker je bila ona zelo materinska in tudi lepa. Meni je vseč lepota pri inteligentni ženski. Cankar nekje pravi: 'mene ženska zanima, če je lepa kot ženska, drugo je pa stvar kulture'. Anica Čokova je bila lepa in dobra učiteljica – to je gotovo eden tistih svetlih spominov. Zaradi tega je bilo toliko hujše potem, ko sem moral v italijansko šolo in sem postal faliran študent. Nisem se znal vključiti, toda ne zaradi pomanjkanja inteligence, ampak zaradi psihološkega razpoloženja.

► **V eni od svojih novel ste opisali, kako ste se z očetovo pomočjo učili poštevanke v italijanščini, ki ste jo sicer v slovenščini že obvladali, v italijanščini pa je bilo za Vas prava muka...**

► Še pred poštevanko je bil problem naloge...

► **Iz novele *Brodolom*?**

► Da, *Brodolom*, ko oče ni znal prave italijanščine, ampak samo italijanski dialekt in mi je pomagal pisati nalogo. Uporabljali smo tri slovarje in skušali spraviti skupaj nalogo, a bilo je nemogoče. Tisto je bilo zame psihološko hujše kot požig Narodnega doma. Požig Narodnega doma je bil nekaj nerazumljivega, groznega, doživetje neke jezikovne blamaže, zafrkancije, ko se ti smejejo v razredu, pa je psihološka travma. Strah pred tem, da se ti nekdo smeje, je meni ostal dolgo let potem, še ko sem bil že odrasel človek, tolmač na Gardskem jezeru. Mogoče bi se še zdaj zresnil, če bi imel občutek, da se mi nekdo posmehuje. To je najhujše. Potem ko sem prebral spis v razredu in so se mi smejali, si nisem upal domov, šel sem hodit na pomol, ampak ne zato, ker bi se bal, da me bo oče zmerjal, ampak bal sem se, da bo on prizadet.

► **Svojega očeta večkrat omenjate v svojih spominih na otroštvo.**

► On je bil v svoji notranjosti mehek kot maslo, v svoji zunanosti pa je bil tudi večkrat grob. Naj vam povem anekdoto: moj oče, ki je bil prodajalec masla na Rusem mostu, je zmeraj opominjal, da je najprej treba prodati staro maslo, potem pa novo. Če je moja mama vzela iz zaboja kos masla, ki je bilo bolj sveže, se je začel dreti kar tam na trgu, pred ljudmi, ki so prihajali k tistemu našemu zaboju na kolesih, v katerih je bilo maslo, zelo dobro tolminsko maslo. Mama pa je raje vzela ven maslo zadnjega datuma,

zaradi strank, češ, da se pohvali, da imamo dobro maslo. Saj je bilo vse dobro...

Nimam veliko spominov iz tiste dobe. Spominjam se kopanja, ko smo čofotali v morju v Barkovljah. Otroci smo imeli nekakšno cigansko življenje. Gradili smo si bajte in jih pokrivali s kakšno pločevino. To so le fleši. Prevladovalo pa je slabo občutje, posebno zaradi šole. Pa tudi pozneje v semenišču nisimo bili nič bolj sproščeni, ker so nam takrat že vsilili italijanščino.

► **Kako pa ste se učili sloveščine?**

► Vse to sem delal kot samouk. Bral sem prej Župančičev prevod Shakespearja kot pa kakega slovenskega pisatelja. In pri tem sem si moral izpisati polovico besed, ker nisem vedel, kaj pomenijo v italijanščini. Tudi slovarja ni bilo. Imeli smo Andriča, ki ga še zdaj imam pri sebi in mi je še kar pomagal, ampak pri literaturi, posebno pri pesnikih so take fine, ki jih v navadnem slovarju težko najdeš. Dobro je bilo to, da sta doma mati in oče vedno govorila slovensko. Še danes uporabljam veliko izrazov, ki sem jih prevzel od njiju.

Na počitnice smo zmeraj šli na mamin dom, v vas Šempeter na Krasu, to je zdaj Pivka. Tam sem takrat našel vezan izvod *Doma in sveta* in sem ves mesec, ko smo bili na počitnicah, študiral tiste sestavke. V glavnem pa sem se moral učiti sproti. Ko sem prišel iz taborišča po vojski, sem diplomiral na univerzi v Padovi. In potem sem moral poučevati italijanščino, ker slovenščine in slovenske literature nisem obvladal, kot se spodobi. Potem se je počasi vse uredilo. Ko sem dal Gradišniku prebrati roman *V labirintu*, je popravil pet, šest stvari, ki pa slovnično niso zelo pomembne, le nekaj vejic in malenkosti. Rekel je: Tvojemu jeziku nimam kaj očitati. Seveda manjkajo mi besede o naravi, botaniki, kemiji, fiziki, predmeti, s katerimi se nisem mogel ukvarjati. Poskušal sem predvsem pridobiti izraze, ki so povezani z nacionalnostjo, zgodovino, kar pa se tiče drugih izrazov, sem si moral pomagati s slovarji, s francoskim Laroussom ali pa kakšnim nemškimi.

► **Vas je kateri slovenski avtor zaznamoval?**

► Ne. Cankarja zelo cenim, a njegovemu slogu sem se odrekel. Kot pisatelja sem imel rad Kocbeka, čeprav on gre spet preveč v fine, v kakršne jaz ne grem. Sem realist, včasih lahko pesniški realist; rekli so, da se celo v *Nekropoli* čuti neko pesniško razpoloženje.

► **Pa tudi v *Spopadu s pomladjo*...**

► To knjigo imam zelo rad tudi zato, ker sem prvič imel zelo rad nekoga. Protagonistka dela Arlette je bila naravno inteligentna, prebrala je veliko knjig, ampak ni imela šol v nekem sistematičnem smislu. Tudi svojim vnukom pravim, da se je potrebno učiti, zato da imaš dober red, ampak to ne pomeni, da moraš vedno imeti najboljše. V življenju je marsikdo, ki je imel slabe rede, uspel in marsikdo, ki je imel v šoli odlične ocene, v življenju ni bil posebna figura.

Kmalu bo *Študentska založba* v Ljubljani izdala knjigo, ki sem ji dal naslov *Moje suhote*. V pravopisu bi to bilo kraj, kjer si krit, da ne pada dež nate. V njih so združeni nekateri moji novi in stari zapiski o preteklih težavah.

Boris Pahor se opraviči, vstane in gre k telefonu. Sama sedim v majhni sobici polni knjig, zanimivih podob, starih in novih fotografij, obrazov in risb. In iz vseh teh predmetov je mogoče čutiti dih življenja polnega dogodkov, ljudi, kreativnosti, misli, nenehnega intelektualnega nemira. Sedim v tišini, ujamem kako besedo tu in tam izrečeno v italijanščini telefonskemu sogovorniku in zrem skozi steklena vrata, ki gledajo na Tržaški zaliv, nad katerim se počasi zbirajo oblaki.

Boris Pahor se vrne v sobico in se ponovno opraviči, zaradi telefona. Potem pa pravi: »Na vprašanja bi lahko odgovarjal malo bolj na kratko. Moram priznati, da se včasih malo preveč razvlečem, ampak to je dobro, ko nastopam v dvorani, da se ljudje ne dolgočasijo, kar je tudi prav.« Nato pa se intervju nadaljuje od tam, kjer naju je prekinil telefon.

► Na svojih predavanjih v zvezi z *Nekropolo* pogosto nagovarjate mlade. Kaj najbolj cenite pri njih?

► Najprej bi izpostavil ugotovitev, da mladi niso brezbrizni, ampak so nevedni, ker ne dobijo pravega pouka o preteklosti, o ureditvi družbe, o diktaturi. Če pa jim človek o tem pripoveduje, se za stvar zanimajo in o nji razpravljajo. Za nevednost je kriva predvsem pretirana skrb staršev, da bo otrok uspešen, namesto da bi se z njim tudi pogovorili. Poleg staršev pa mora mlade poučiti tudi šola. Potrebno se jim je približati, jim priti naproti. Ne smemo misliti: »pustimo to, kar je preteklost«. Taborišča in fojbe so res preteklost, ampak nič ne vemo, kakšna bo prihodnost.

► Katero misel bi radi posredovali mladim?

► Moje sporočilo mladim? Ne pustite, da vam drugi solijo pamet, sami študirajte zgodovino, sami

spoznavajte, kaj se je dogajalo, sami primerjajte, kaj se ne bi smelo zgoditi in kaj naj se v prihodnosti ne zgodi. Ni drugih nasvetov. Gotovo bo tudi Cerkev z moralnega stališča dala določena navodila. Veliko stvari pa se lahko različno interpretira in tudi svet jih je interpretiral po svoje. So stvari, do katerih mladi človek ne sme pristopati avtomatično, temveč zmeraj z neko intelektualno kontrolo. Tako tudi ljubezen. Zelo se je spremenila, v smislu, da je veliko bolj svobodna, ampak pri ljubezni mora vladati čustvo. Nekoč sem to prebral: ko bo ljubezen postala banalnost, potem je že konec prave družbe. To je velika resnica.

Vladimir Kos

Volitve se bližajo, nova jesen

*Orkester hortenzij in ptičkov in vetra
pripravljen je, da mi to pesem podpre.
In nič me ni sram, da v nebo mi pogled
uprt je,
k Cirilu z Metodom v svetlenju.*

*In nič me ni sram, da Ju prosim, svetnika:
volitve se bližajo, nova jesen;
bo dež? bo vihar? bo selivk zgodnji krik?
bo žito, bo grozdje, bo sonce medeno?*

*O, nič me ni sram, da si upam prositi:
najboljšim načrtom kdaj zmanjka moči,
prepozno se včasih hitimo učiti,
ne morem krpati rež zgodovine.*

*Ciril in Metod nas Slovence poznata,
še danes sta polna ljubezni do nas:
kaj hočeta? Da bi drug drugemu brat
postal –
za Slovenijo, vekomaj krasno!*

*Orkester hortenzij in ptičkov in vetra
z akordi iz žarkov čez potok doni.
Oblaki, ste vnesli to pesem v svoj splet?
Zaupati moram, ker modro molčijo.*

M. Žitnik

Čarodejke (LXVI.)

KIPI

Saj je res! Briki je imel vsekakor prav! Moj ni bil "moj violinist", ampak virtuoz, ki je last publike, z vsem tistim, kar je njegova dragocena kariera vredna. Da se vsaj od daleč približuje tenkemu glasku sopranistke Callasove, da se združuje z baritonom velikih baritonistov, da se spaja z mogočno večtisočglavo množico svojih občudovalk! Vse, kar lahko doseže, ni neka onemogla stranska avantura zaljubljene bivše časnikarke, ampak okno v svet mogočnega opernega sveta. Temu se, kot večina, ne bo nikoli odrekel. In, le zakaj bi se? Vsako ploskanje v lepih opernih hišah mora imeti svoje poedinke. Tega mi, seveda, čarodejka Modražnikova ni obrazložila. V vsej tej gmoti dogajanja je dobro vedela, da sem jaz le smet med smetmi.

Tako se vračam k mojemu živahnemu svetu turističnega globusa. Od njega sem odvisna in od njega živim. Tu sem nekakšna šefinja! Dovolj izkušena in tudi dovolj spretna, da bom zmagovalna v tekmi z drugimi turističnimi agencijami.

Tolažilo za samotne ure? Nikar se ne smejte! To je MOJA BENGALIJA, napisane dogodivščine iz daljnih krajev. V slovenščini! Avtor: neki Cukale, ki ga v Trstu poznajo, a sistematično ignorirajo! Iščem poglavje o bengalskih hobotnicah, predstavljam si popolnoma drugačno svetovje, v katerega sem padla jaz, nekdanja poročevalka vojnih neumnosti (krvoločnosti) na evropskih tleh.

Zares nerešljivi aksiom tega našega zemeljskega bivanja! Toda, obljubim, da ne bom patetična. Bi ne bilo v mojem slogu!

To je samo moja zadeva, si dopovedujem, in ne bom dovolila, da bi me kdo svetohlinsko tolažil. Morda sem postala samokritična, in mi niti ni do tuje tolažbe. Kupila si bom nov avtomobil in se bom v njem zgubljala v velemestnih četrtih, tako da bom bolje pripravljena na svojo vodičevsko službo, kot sem bila doslej. Poenostavila bom sprotne brošure, potrojila bom slikovno gradivo. Pred leti smo premogli najboljše fo-

tografije, ki so s svojimi posnetki govorili o pravljičnih evropskih prestolnicah in idilični razsežnosti nekaterih koticov z oddaljenih celin. Kar začudijo me ugotovitve tekmecev, da smo v zaostanku in so si v nekaj mesecih prilastile našo stalno klientelo druge agencije z največjo spretnostjo. Ne vem, ali naj naše dosedanje delavke in delavce resno nagovorim, ali naj jih kar odpustim in vzamem v službo boljše elemente. Pravzaprav bodo boljši tudi dražji, dosedanji zanesljivi in točni fotografi pa me sproti odrešujejo večjih skrbi v tekmi s časom. Iznajdljivosti bi jih morala naučiti jaz...

Preveč sem se ukvarjala z zasebniki, da ne rečem-najstniškimi posli, tako da je sedaj naš celotni turistični kompleks v zaostanku. Glavno, da ni prepozno!

Violinist Metod, njegov orkester kakor tudi Modražnikova, niso izgubljali časa v našem mestu! So že na drugačnih turnejah. Pozabljeno!

Briki me nagovarja, naj organiziram tedenske obiske v bližnje igralnice, ker da bi take inovacije popestrile naš dobiček! To je njemu podobno in močno sumim, da zahaja v prostem času na igralniške zabave kar že dolgo!

Zagonetna zgodba se odvija v Gizelini vili. Okradli so jo. Odnegli so dragocene slike in skrinjico z nakitom. Gospod Wiesthaler je Gizeli očital, da vseskozi privablja v hišo same sumljivke, kar da se je pač moralo enkrat neumno končati. To, da je po njeni krivdi zadnja etapa njenega klavnega zakona! Moja prijateljica jadicuje, čeprav ji prigovarjam, naj se vsem tem norostim nasmeje, saj prihajajo take izmišljotine iz novih loncev, iz katerih njen mož zajema mladost in norost. Da si je, podlež, drznil osumiti nas, poštenjakinje!

Najdem v svojem natrpanem urniku dan, ko jo lahko povedem v mirnejše kraje.

Sva v stari baziliki, kjer ji razlagam, zakaj Marija Magdalena trdno drži v roki mrtvaško lobanjo, ob vsakem oltarju pa gledajo v nebo orjaški svetniki razgibanih oblik.

(dalje)

Primož Sturman

Onstran bistre Soče – Di ca dal limpi Lusing (V.)

Pogovor z Anno Bogaro

Anna Bogaro je diplomirala na Univerzi v Trstu, in sicer z diplomsko nalogo iz furlanske književnosti. Po poklicu je profesorica literarnih predmetov na višjih srednjih šolah, trenutno pa ne poučuje, saj zaključuje podiplomski študij književnih in jezikovnih ved na videmski univerzi. Je odgovorna urednica spletne revije Lenghe.net. Opravila je več sociolingvističnih raziskav o družbenem položaju furlanskega jezika.

Začniva pri glasilu, ki ga urejate. Katere vsebine prinaša bralcem in zakaj ste se odločili, da boste časopis izdajali v spletni obliki?

Revija Lenghe.net se ukvarja po večini z aktualnimi vprašanji, njena spletna stran pa je popolnoma dvojezična. Izhajanje dvojezičnega papirnatega časopisa se je začelo ob koncu leta 2001, imenoval se je Int (Ljudje). Založnik obeh revij, Int-a in Lenghe.net, je Istitût Ladin Furlan »Pre Checo Placerean«, ki ima svoj sedež v rojstni hiši duhovnika Davida Marie Turola nedaleč od kraja Sedegliano pri Codroipu.

Mesečnik Int je v papirnati izdaji izhajal od leta 2001 do leta 2003, in sicer v formatu tabloid, po večini v črno-belem tisku, nekaj je bilo tudi barvnih strani. Časopis je bilo z ene strani moč brati v furlanščini, z druge pa v italijanščini. Cilj revije je bil ta, da v člankih pokrijemo aktualno dogajanje, ki ga do tedaj drugi mediji niso dovolj obravnavali.

Tedaj ni bilo še furlanskih strani v dnevniku Messaggero Veneto, kajne?

Stran Marilenghe na dnevniku Messaggero Veneto, ki jo ureja Furlansko filološko združenje, se je pojavila kasneje. Že od leta 1946 pa je izhajala revija Patrie dal Friûl, ki je bila spisana popolnoma v furlanščini, namenjena pa je bila predvsem poglobitvi nekaterih tematik. Obstajala je sicer že tudi furlanska stran na videm-

skem škofijskem tedniku La vita cattolica. Z izdajanjem svoje revije pa smo tedaj hoteli dati poudarka predvsem aktualnim temam, ki smo jih obravnavali s krajšimi besedili. Nismo se omejili na kulturne oz. jezikovne problematike, temveč smo začeli pisati tudi o gospodarstvu oz. sodobnih družbenih trendih.

Mislite tu na časopis Int ali Lenghe.net?

Na oboja. Poudarila bi dejstvo, da smo v glasilu posebno pozornost začeli posvečati vestem iz drugih krajev sveta, še posebno dogajanju na manjšinskem področju. Pisali smo in še vedno pišemo o jezikovnih manjšinah, ki so zgodovinsko prisotne na italijanskem ozemlju. Poseben poudarek pa seveda namenjamo stvarnostim, ki se nahajajo v naši deželi, konkretno sta to slovenska in nemška jezikovna skupnost.

Oglašajo se vam torej sodelavci od vsepovsod.

Seveda. Imamo sodelavca, ki se ukvarja specifično z dogajanjem v Sloveniji in na Hrvaškem, to je Alessio Potocco.

Zakaj je prišlo do spremembe v imenu časopisa? Ste s prehodom iz imena Int na Lenghe.net hoteli poudariti dejstvo, da se bo časopis ukvarjal predvsem z jezikovnimi vprašanji?

Dovolite mi, naj pred tem povem, kako se je zgodil prehod s tiskane na spletno izdajo. Izdajati tiskan mesečnik zahteva veliko truda, še posebno glede na dejstvo, da nihče od nas ni poklicni novinar. Vsi smo seveda včlanjeni v deželno novinarsko zbornico kot publicisti, imamo pa drug poklic. Družbeni položaj furlanščine je namreč trenutno tak, da ne omogoča obstanka poklicnega uredništva s polnim delovnim urnikom. Denarna sredstva so zelo omejena, isto velja tudi za čas posameznih sodelavcev.

Poleg vsega smo naleteli še na precejšnje težave z distribucijo, stalno je prihajalo do poštnih zamud. Odločili smo se torej, da s tiskane izdaje preidemo na spletno. S tako obliko smo bolj dosegljivi širši publiki, predvsem Furlanom, ki prebivajo po svetu, nenazadnje pa nam dejstvo, da smo na internetu, omogoča, da smo bolj privlačni predvsem za mlajše bralce. Prehod s tiskane na spletno izdajo se je zgodil 1. januarja 2004, tri leta zatem, in sicer 1. januarja 2007, pa smo korenito prenovili tudi grafično podobo spletne strani.

Revija Lenghe.net se torej pretežno ukvarja z jezikovnimi problematikami?

Da, a ne samo s tem. Njeno ime smo spremenili prevsem zaradi jasnosti, saj bi bilo mogoče besedo »int« na spletu razumeti tudi drugače, denimo kot del spletne domene. Beseda »lenghe« pa je seveda veliko bolj prepoznavna.

Še enkrat bi poudarila, da smo tudi na spletu ohranili popolno dvojezičnost. Vsi naši bralci namreč ne poznajo furlanščine, saj je veliko takih, ki so pripadniki drugih manjšin, naše vsebine pa jih še posebno zanimajo.

O katerih drugih področjih še pišete?

Pišemo o šolstvu, gospodarstvu, pa tudi politiki. S svojega stališča smo letos spomladi sledili živahni volilni kampanji na državni in deželni ravni.

Časopis Int je bil mesečnik. Kako pa je z Lenghe.net, ki izhaja na spletu? Njegove vsebine osvežujete redno vsak teden?

Nimamo določenega dne, ko vstavljamo nove vsebine. Posodobitve strani se dogajajo večkrat tedensko, ko imamo več vsebin, pa moramo stran posodabljati tudi vsakodnevno. Skušamo biti seveda dinamični in slediti ritmu, ki jih imajo ostali spletni časopisi. Na naši spletni strani seveda obstajajo tudi nekatere rubrike, ki jih redno osvežujemo. Gre predvsem za napoved kulturnih dogodkov v Furlaniji.

Poleg aktualnega dogajanja pa je moč na naši spletni strani dobiti tudi gradivo druge vrste. Poseben razdelek spletne strani »Risorsis« (Viri) vsebuje seznam vseh furlanskih filmov, ki so bili posneti v zadnjih desetletjih, in sicer od rojstva furlanske kinematografije do danes. Navedeni so tudi njihovi producenti in distributerji. Poleg tega obstaja tudi poseben razdelek, v katerem smo objavili vse obstoječe zakonske predpise v zvezi z rabo furlanščine.

Za svojo spletno stran uporabljate uradni furlanski črkopis, kajne?

Da, tako je. Poudarila pa bi tudi dejstvo, da je bil naš časopis od vsega začetka ustvarjalni moment, ki je dal novega zagona rojstvu in dozorevanju novih časninarskih talentov. Mnogi,

Spletna stran Lenghe.net.

še posebno mladi, so se v začetku srečevali s precejšnjimi težavami, uporabljali so na primer besedne zveze, ki so bile kalki iz italijanščine.

Vaši sodelavci za prispevke prejemajo honorar, sodelovanje z Lenghe.net pa jim omogoča tudi članstvo v deželni Novinarski zbornici, kajne?

Da, saj smo tudi uradno registrirani kot spletni časopis.

Poleg urejanja časopisa se osebno ukvarjate tudi s sociolingvističnimi vidiki furlanščine v javnosti. Izvedli ste precej obsežno raziskavo o furlanščini v gospodarstvu. Nam lahko malce spregovorite o tem?

Leta 2005 sem za pokrajinsko Gospodarsko zbornico opravila raziskavo Marketing furlan. Naloga, ki so mi jo zaupali, je bila raziskava v registru podjetij videmske pokrajine, ki jih je približno petdeset tisoč. Naročnike raziskave je namreč zanimalo, koliko podjetnikov je svojo dejavnost prijavilo z imeni, ki so kakorkoli povezana s tukajšnjo stvarnostjo. Iskala sem pojme, kot so Friul, Friuli, furlan, friulano ipd. Naročniki so si predstavljali, da bodo moji izsledki prišli do nekaj desetih takih podjetij, raziskave pa so presegle vsa pričakovanja. Na veliko presenečenje vseh se je namreč izkazalo, da je takih podjetnikov oz. podjetij nekaj stotin. Naj navedem nekaj primerov: Edilfriul, Friularredo, veliko pa je tudi tistih, ki nosijo izviren furlanski naziv. Velike razlike pa je bilo opaziti med samim mestom Videm in ostalimi kraji širrom pokrajine.

Kje je moč naleteti na več furlanskih imen?

Furlanska imena podjetij prevladujejo seveda na podeželju, ni pa kake posebne geografske koncentracije. Kot sem povedala, jih je v samem mestu Videm veliko manj, saj je uporaba furlanščine v glavnem mestu pokrajine manj razširjena. Naj povem, da se moja raziskava tiče samo uradnih imen podjetij. V veliko primerih se namreč dogaja, da podjetniki svojo dejavnost prijavijo z lastnim imenom in priimkom, nemalokrat pa na svoj obrat izobesijo napis v furlanskem jeziku, ki se lahko glasi »A le

vecje ostarie« ali kaj podobnega. Tovrstna raziskava bi bila seveda bolj zapletena, saj bi jo bilo treba opraviti kapilarno na celotnem ozemlju pokrajine.

Kako pa je s furlanščino v marketingu? So podjetniki danes pripravljeni na izzive, kot je denimo oglaševanje svoje dejavnosti ali izdelkov v furlanščini?

Z veseljem opažam, da je mogoče v javnosti videti vedno več furlanščine. To velja tudi za spomladansko volilno kampanjo, ko so malodane vse stranke izdelale svoje propagandne lepake v furlanščini. Če se povrnem na izsledke iz svoje raziskave iz leta 2005, pa moram povedati, da sem zasledila tudi nekatera podjetja, ki svoje izdelke poimenujejo s furlanskimi nazivi. Dobra primera sta žganje Nonino ali pa mlekarna v kraju Coderno nedaleč od Sedegliana. Ta združna mlekarna je z oglaševanjem v furlanščini začela že zelo zgodaj, v sedemdesetih in osemdesetih. Njen uradni naziv je »Coder, il paîs dal formadi«. Njihovi izdelki nosijo furlanska imena, prav tako kot njihova nakupovalna vrečka, ki nosi napis v furlanščini.

Poleg krajevnih podjetij naj omenim tudi nekatere multinacionalke, med njim Heineken, ki je svoje pivo Sans Souci pri nas oglaševala v furlanščini, v Venetu pa v krajevnem narečju.

Se furlanščina pogosteje pojavlja na reklamnih lepkih, časopisnih oglasih ali še kje drugje?

Pojavlja se povsod. Pred kratkim sem opazila, da podjetje Chiurlo, ki se ukvarja s prodajo fosilnih goriv, oglašča v furlanščini. Trgovec hoče z uporabo kupčevega materinega jezika kupca pritegniti in ga pridobiti.

Je v reklamnih napisih bolj razširjena uporaba standardnega jezika ali krajevnih različic?

V reklamnih kampanjah se ponavadi uporablja standardiziran jezik. V Cordovadu v pordeonski pokrajini pa sem opazila tudi napis na prodajalni sadja in zelenjave, ki je oglašal v furlanščini, in sicer v krajevni različici, saj je bil namenjen predvsem tamkajšnjim kupcem.

Lida Turk

Moda pred osemdesetimi leti

**Beli, purpurni cvetovi
v mehkih valih žitnega morja.**

Tako se začenja pesem Mirka Kunčiča Refleksija v mladem jutru, ki je bila objavljena v 5. številki šestega letnika tržaške revije Ženski svet leta 1928. Bil je mesec maj in žitno morje še ni valovalo. Morda je zadnja številka ženske revije izšla zadnjič v Trstu, ko je bil pridelek pospravljen. Slovenska društva so bila že ukinjena in Ženski svet se je jeseni preselil na sever, v Ljubljano. Z njo so odšle odgovorna urednica Milka Martelanc, pa urednici Pavla Hočevar in Marica Bartol ter druge sodelavke in narodne delavke.

Majska številka je bila, kot prejšnje, slovanško obarvana. V uvodni rubriki Obrazi in duše je Marica Bartolova predstavila rusko pisateljico Marijo Evgenijo Markovič, ki je po poroki pisala v maloruščini, moževem jeziku. Zanimivo, da je pisateljica objavljala pod moškim psevdonomom.

V nadaljevanjih je takrat Ženski svet objavljala delo Lee Faturjeve Junakinja zvestobe, s podnaslovom Povest iz turških časov. Glavna junakinja se je imenovala Srebrna in ... *Sladko so dehtele rože, živo-tožno so peli slavčki južnih krajev.* V nadaljevanjih je izhajala pesnitev Pergamenti Jele Spiridionovič-Savičeve v prevodu Karla Kocijančiča, tudi ta iz južnih krajev: *Pomniš, ko iz Niša smo odšli ob zoru z ropotanjem bobnov in bučečim rogom... Zbogom.*

Devet strani je namenjenih MODI ZA POLETJE 1928. Revija je ob vsakem letnem času prinašala modne novosti. Maja je bilo treba pomisliti na polet-

no garderobo, saj so morale bralke pravočasno izbrati blago, kroj, se naročiti pri šivilji ali se same lotiti krojenja in šivanja. Pomagale so si s krojno polo, ki jo je oskrbela revija. Letna naročnina za list s krojno polo je veljala L. 20, za inozemstvo L. 30. Za prejemanje krojne pole po pošti pa je bilo treba dodati L. 2. Na krojni poli so spretno bralke dobile risbe za okraske oblek, monograme in kar je spadalo zraven. Za poletje 1928 so lahko gospe izbrale v reviji Ženski svet kroje za obleke, birmanske obleke, bluže, poletne oblekice za deklice, kopalne obleke, telovnike, predpasnike in *oblekice za malo deco*. Prava poletna vročina je tudi v tistem letu pritisnila šele v prvih dneh julija, ko so bile nove obleke že sešite, in je trajala ves mesec, da so Tržačani pozno v noč posedali po balkonih pred hišami. Tako so poročali krajevni novinarji.

Ob koncu modnih strani v Ženskem svetu maja 1928 je še članek Modno poročilo:

Novi poletni modeli kažejo, kakor da bi se

hotele zopet povrniti k svojim pristno ženskim oblekam, kakor da smo se naveličale posnemati moške tudi v obleki. Tako vsaj se nam zdi, ko si ogledujemo toalete, namenjene za popoldne in zvečer...

Lahke, pestre vezenine krasijo bele in svetlobarvne obleke in telovnike brez rokavcev...

Klobuki so večinoma mehkih oblik, in nekoliko več garnirani nego smo jih bili vajeni zadnje čase. Tu pa tam se vidi kakšna cvetlica, kokarda iz traku ali nojevih peres...

Precejšnja vloga igrajo pestro tiskane ali slikane šerpe in mali robci okrog vratu, ki pa morajo biti res lepi, ležerno vezani, da so res šik...

Revija Moda za poletje iz leta 1928.

Aleksander Furlan – Šandrin

Humor in humoristi v Barkovljah

Humor je resna stvar in humoristi so resni ljudje. Biti humorist ni enostavno, humor spada med najbolj zahtevne in inteligentne načine izražanja v pisni, govornjeni ali v katerikoli drugi obliki. Tisti, ki se s tem ukvarjajo poklicno, vedo povedati, da je humor zahtevna literarna in gledališka zvrst.

Kaj vsega mora znati in upoštevati humorist poleg tistega, kar mora znati vsak igralec? Imeti mora dober čut za opazovanje, dober spomin in sproti hitro misliti. Veliko tenkočutnosti in spoštovanja do drugih, da druge ne žali, ko izpostavlja njihove napake in napakice, navade in razvade; zavedati se svojih lastnih napak in jih spremeniti v smeh; predvsem pa se izogibati prostaštvu za vsako ceno.

Skratka, humor zahteva veliko bistrumnosti, inteligence, iznajdljivosti in radodarnosti, samo tako ga ljudje pozitivno sprejemajo. Prav gotovo so še druge lastnosti, ki jih mora združevati v sebi humorist, vendar nadaljnje naštevanje bi bilo dolgočasno.

Pišem kot človek, ki se ni nikoli ukvarjal s humorizmom, humor pa vedno cenil in imel do njega veliko spoštovanja.

Vse zgoraj omenjeno se da na neki način priučiti, obstajajo pa nekateri ljudje, ki vse te lastnosti imajo že po naravi. Če gremo nekaj let nazaj, je bilo takih ljudi povsod neprimerno več kot danes, ki jih že skoraj ne najdemo več; takrat že vsaka družbica, morda že vsako omizje je imelo svojega človeka, ki je znal zabavati tiste, ki so ga obkrožali.

Razlogov, da ni več tako, je precej. Človek postaja vedno manj družabno bitje, ne zahaja v družbo zaradi družbe same, zahaja vedno več zaradi določenih osebnih koristi. Škoda, ker večkrat družba spodbuja humor in humor stimulira možgane k razmišljanju, recimo mlade v tekmovanju med seboj za pridobitev simpatije določenega dekleta ali fanta; zgodi se, da je prav duhovito povedana misel ali fraza prvi korak k poznejšemu boljšemu medsebojnemu spoznavanju.

Doma v samoti čakamo, da nam televizija kaj pove, da bi mi kaj povedali drugim, ne pride v poštev, ker z govorečo škatlo ne more biti dialoga, lahko samo pasivno sprejemamo, karkoli, kar nam pač servirajo. Posledica tega je, da ne znamo več pripovedovati, in kar je še bolj žalostno, v pravem pomenu besede, ne znamo se niti smejati.

V naslovu tega prispevka omenjam Barkovlje samo zato, ker tam najbolj poznam razmere, današnje in v preteklosti. Kar gre povedati je, da so bili humoristi povsod, v vsakem kraju in društvu in hvala Bogu, v nekaterih so še, recimo v Štandrežu pri Gorici in še kje.

Koliko jih je bilo pri nas, ne bi vedel, vsekakor precej, nekateri so zahajali v društvo, drugi malo manj, vendar vsi so bili simpatični in duhoviti.

V mojih mladih letih takoj po vojni smo imeli pri nas dramsko družino, ki jo je vodila gospa Tončka Turkova. V tej skupini je bilo zbranih kar nekaj ljudi s humoristično žilico, prepričan sem, da bi ti ljudje, v drugačnih razmerah in časih, kot humoristi gotovo prišli do večjega izraza. Gospa Tonči kot inteligentna ženska in režiserka je marsikdaj prepustila

Ženski del dramske družine. Od leve proti desni, pokonci: Neva Štefančič, Alenka Pertot, Pina Doles, Adriana Pertot, Olga Znideršič. Sedijo: Ani Vodopivec, Tončka Potočnik, Tatjana Starec.

Zakonca Vodopivec, Ani in Ladi, oba igralca v dramski družini.

interpretacijo nekaterih vlog prav tem svojim igralcem-varovancem, seveda vse to je nadzorovala, in če je bilo treba, tudi usmerjala. S tem je igro še bolj približala že itak navdušeni publiki.

Naj omenim vsaj nekatere od teh igralcev, brez zamere, če bo kakšno ime izostalo. Vladimir Vodopivec, oče, in Vojko Švagelj v skeču »Upokojeni major«, prvi kot major, drugi kot njegov strežaj. Ta skeč sta uprizorila neštetokrat, vedno z velikim uspehom, kar gre pripisati tudi njenemu sprotnemu improviziranju. Zelo posrečen par, za kar lahko rečemo, da ni pravilo, ampak redkost.

Ta dva možaka, sicer oba redna in skrbna družinska očeta, sta bila tudi drugače v družbi zelo zgovorna in šaljiva. Vojko Švagelj kljub ne več rosnim letom še zmeraj gleda na svet iz perspektive humorja.

Ni namen tega pisanja pripovedovati krajevne zgodbe, ker pa je govor o humorju in o humoristih, se temu ne morem izogniti.

Po Ladiju Vodopivcu – Ruskitu po domače – dovolite, da povem anekdoto, ki jo je rad večkrat pripovedoval. Dogajala se je v časih, ko turizem ni bil še množičen pojav in so se pri nas prikazali le redki tujci in obiskovalci naših krajev. Ni pa rečeno, kot vse anekdote, da se je, kar je Ladi pripovedoval, tudi res zgodilo.

V Barkovljah »pr'murje« je bilo polno gostiln, v eno od teh je vstopila družina iz notranje Avstrije, verjetno prvič pri morju; vse je zgledalo, da je tako, ker za to družino je bilo morje in vse, kar je bilo z njim povezano, nekaj čudovitega. V tej gostilni so tisti dan vsi jedli »pedočce«, klapavice, lepo je dišalo in Avstrijci so si

zaželeli pokusiti to posebno morsko jed. Naročili so si velik zvrhan krožnik teh morskih sadežev in še liter vina zraven, vse lepo in prav. Natakak je bil precej zaposlen, vseeno je našel čas, da se je ustavil pri Avstrijcih in se pozanimal, če jim je bilo všeč, kar so si naročili. »Gut, gut«, dobro, je rekel oče Avstrijec, samo malo »hart«, pretrdo. Takrat je natakak opazil, da je bil krožnik popolnoma prazen, Avstrijci so pojedli vse, z lupino vred in ni bilo kaj nesti v smeti.

»Gospa Švara« je bila posrečen lik ženske klepetulje in opravljivke, ki sta ga na šaljiv način prikazovala dva šaljivca, Ivo Doles in Bruno Pertot, prvi po poklicu sedlar, drugi mizar.

K mizi sta sedla na isti stol Ivo in Bruno, Ivo z žensko ruto na glavi in oblečen v žensko bluzo je bil glava in telo »gospe Švara«. Brunota se ni videlo, sedel je za Ivotom in imel roke vtaknjene v ženske čevlje, na tak način je »ga. Švara« pridobila še noge.

Gledalci so tako pred sabo na mizi videli pol metra visoko ženskico, ki se je včasih popraskala po glavi kar z nogo (Brunotovo roko), z veliko Ivotovo glavo v primeri s telesom seveda. Začel se je klepet med njima, opravljanje, z duhovitimi vprašanji in odgovori, razne opazke, dovtipi itd. Trajalo je po volji in razpoloženju, večkrat s sodelovanjem publike, s smehom, ki ga danes le s težavo kdo zna prikljucati na usta ljudem.

»Gospa Švara« ni bila nova stvar, s tem prizorom sta Ivo in Bruno zabavala že »Štampilharje«, znano ilegalno organizacijo slovenske mladine v času fašizma.

Dramska družina na gostovanju. Prvi sede je Ivo Doles.

Na blejskem otoku pri kapelici.

Gospa Tončka Potočnik, po domače »Panogla«, ni bila prizor kot »ga. Švara«, bila je res domača simpatična ženska, bolj močne in nizke postave, v dramski družini vedno v vlogi tašče ali stare matere. Privabila je smeh samo, da se je kje pojavila, in tega si je tudi sama želela, v njeni že prirojeni igralski naravi.

Spominjam se je z nekega družinskega izleta na Bled, ko smo si šli tja ogledat marmornato ploščo, ki jo je dalo vzdati na kapelico, na glavnih stopnicah od jezera k cerkvi na otoku, že staro pevsko društvo »Adria« iz Barkovelj leta 1911. (Ta plošča je še zmeraj na svojem mestu.)

V Sežani smo vstopili na avtobus, ki je izhajal še iz predvojnih časov, kar pomeni, da je bil zrel za odpad v staro železo, šofer pa mlad fant oblečen v usnjeno obleko, ki je o motorjih in avtobusih znal le toliko, da kadar vozi, mora držati roke na krmilu.

Na Bledu je bilo vse v redu, videli smo ploščo na otoku, zvečer pa, nazaj grede, nekje blizu Naklega na Gorenjskem je motor avtobusa malo zakašljaj in se ustavil. Šofer je izstopil, pogledal v motor – kaj je videl v popolni temi, ne vem.

Stali smo tam že dobro uro, nekateri so zaskrbljeno zijali v motor, glavnina družbe pa se ni brigala za to, v avtobusu je vladalo splošno veselje in dobra volja je bila na višku, razne steklenice so krožile od ust do ust v hitrih presledkih; plastičnih kozarcev nismo še poznali. Kdo nas bo rešil iz te zagate, je bila zadnja skrb. Po močnih blejskih vtisih je pesem »Po jezeru bliz Triglava« odmevala kot v

praznem sodu. Gospa Tončka »Panogla« po domače, po dobrem požirku si je obrisala usta in kar mimogrede, brez resnih namenov, za »hec«, kot se reče, zakričala skozi okno šoferju: »Ste pogledajo, če jemeste benzino?«

Šofer, ta mladi in lepi fant, oblečen kot ruski pilot, se je prijel za glavo, ne, ni pogledal, še na pamet mu ni prišlo, da bi pogledal, in zgodilo se je prav to: ostali smo brez kaplje bencina.

Gospa Tončka se ni niti zavedela, da je prav ona, v šali in v svojem stilu, pripomogla k srečni rešitvi te »kočljive« zadeve.

Še uro ali dve veselja, toliko da si je šofer priskrbel nekaj litrov bencina, in smo nadaljevali pot proti domu.

Še druga dva duhovita človeka moram omeniti. Ta dva sta »delovala«, kot pravimo, na svojo roko, vendar nič manj učinkovito kot drugi, pristna predstavnika kraja in tedanjega časa.

V starih časih so bili Barkovljani dobri kmetovalci in še boljši vinogradniki, na žalost so se časi spremenili, ljudje so se zaposlili v mestu in paštne po večini zapustili. Obdelovali so in negovali samo vrt okoli hiše in latnik pred hišo, kar nekateri še delajo.

Jasno, če človek ni po poklicu vinogradnik, nastanejo takoj križi in težave, največji problem je bilo škropljenje proti peronospori, pravzaprav kdaj ta ubogi latnik pravočasno škropiti.

Pri nas je živel mož, Franc Ukmar po imenu, kmetovalec po poklicu, preživljal se je z vinogradništvom in od tega, kar je pridelal na svoji njivi. Franc

Na izletu pri takratnem avtobusu.

ni bil Barkovljan, živel pa je že toliko let v Barkovljah, da so ga domačini imeli za svojega sina in ga imeli radi, ker je bil vesele in šegave narave. Njivo je imel ob cesti, tako da so lahko vsi videli, kako njemu uspeva lepo in zdravo grozdje, kar ni vedno veljalo za latnike bližnjih hiš. Ljudje so to opazili, razumeli in se ravnali po svoje: pazili so na Franca, če je on škropil, takrat je bil brez dvoma pravi čas za to delo. Po navadi so to opravljali ob nedeljah zjutraj, takrat so bili moški doma.

Da so vsi škropili, če je on škropil, je opazil tudi Franc. Rekli smo že, da je bil mož šegave narave in izkoristil je priložnost, da si je Barkovljane lepo privoščil. Opasal si je prazno škropilnico na rame, se z njo sprehodil po Beli cesti (današnji Furlanski cesti) in jo nekaj časa pustil na ogled na vodnjaku pred gostilno pri Rumeni hiši, da so jo vsi, ki so šli mimo, videli. On je tačas igral na karte v gostilni s tistimi, ki se za svoj latnik niso brigali. Špricanja je bilo povsod na pretek, saj so vsi drugi, ti bivši ali sinovi nekdanjih dobrih vinogradnikov škropili, če je bilo potrebno ali ne, prepričani, da je to prav, ker to dela tudi Franc.

Pred leti je pri nas živel še neki drugi mož, po poklicu zidar. Kot skoraj vsi zidarji tistega časa je bil večkrat žejen, verjetno zaradi apna in malte je moral večkrat pogledati v kozarec.

Ta mož je imel to dobro navado ali napako, kot jo pač razumemo, da je bil zelo počasen, hodil je počasi, počasi je govoril, delal itn. Vsakemu, ki ga je kaj vprašal, samo če se je zanimal za njegovo zdravje, je počasi odgovoril: »Ni sile, ne,« kar pomeni, da se ne mudi, torej njemu se ni mudilo nikoli, nič in nikamor.

Nekega večera se je vračal truden od dela domov, razlog več za trudnost je bil gotovo postanek v gostilni, kar se je poznalo v tem, da ga noge niso držale dovolj trdno pokonci. Njegova hiša je stala visoko na bregu, že zaradi tega je moral večkrat počivati po raznih zidkih, stopnicah in še kje. Tisti večer, bil je že blizu doma, je počival na robu nekega vodnjaka. Štirna je bila odkrita, nagnil se je preveč nazaj in padel vznak v vodnjak.

Na srečo se je to zgodilo poleti, da je bil vodnjak še poln vode, v času, ko domačini zalivajo svoje

Člani dramske družine na kratkem oddihu. V zadnji vrsti (drugi z desne) pevodja Milan Pertot.

vrtove. Naenkrat ga ljudje niso videli več, zbalii so se najhujšega in pritekli k štirni. Najprej so se pozanimali, če je še živ, potem so mu z roba dajali poguma: »Pepi, drži se, gremo po štrik.« Pepi se je res držal za neki kamen, nahajal pa se ni v najboljšem in ugodnem položaju. Vseeno, po svoji stari navadi jim je počasi in dosledno odgovoril: »Ni sile ne!«

Od takrat, če se komu v Barkovljah preveč kam ali kaj mudi, ga pomirimo s temi besedami: »Še tiste, ke je pou u štjerno, je rjeko, de ni sile.« (»Še tisti, ki je padel v vodnjak, je rekel, da se ne mudi!«)

Tako vidimo, da tudi v času, ko ni bilo še televizije, se je dalo živeti, upam si reči, celo lepše. Dolgočasje nismo poznali, zabava je bila zagotovljena, po pravici povedano, spanje malo manj, saj takrat ni še nihče zaspal pred televizorjem.

Današnji komiki, vsaj tisti, ki jih vidim po televiziji, se mi v resnici malo smilijo, v njihovih skoraj brezupnih poskusih spraviti ljudi v dobro voljo. Zelo težko jim uspe, ker so sami prve žrtve že omenjene škatle, iz katere govorijo, in nič ne pomaga, da imajo v študiju plačane ljudi, ki se smejejo na ukaz, pravi humor ne prenese in nima potrebe takega načina podajanja. Odsotnost pravega stika s publiko se krepko pozna.

Vse lahko ponaredimo, marsikaj lahko hlinimo, vendar le do neke mere, človeških čustev ne moremo in ne smemo posiljevati.

Med človeška čustva spada gotovo smeh kot pomemben, viden način izražanja osebnega razpoloženja, katerega nihče ne more vsiliti nikomur, ostati mora pristen in sproščen, drugače vse skupaj ne pomeni nič.

Mitja Petaros

Primož Trubar v numizmatiki

Dolgo je bil Primož Trubar nekoliko zapostavljen v slovenski zgodovini iz najrazličnejših vzrokov. Seveda so vsi priznavali, da imamo po njegovi zaslugi slovenski knjižni jezik, a prevelikokrat se je o njem vedelo le to in malo drugega. Ob 500-letnici rojstva se končno spominjamo njegovega lika v celoti, kot človeka, ki je ogromno prispeval za omiko Slovencev in za narodovo rast nasploh. V celem letošnjem letu se vrstijo prireditve, proslave, predavanja, razstave in najrazličnejši dogodki v počastitev te okrogle obletnice. Zato ne bi tu ponavljali že znanih stvari in bi raje z drugačnega zornega kota obravnavali tega velikega moža. Brez krajšega življenjepisa pa seveda ne gre.

Primož Trubar se je rodil leta 1508 na Raščici pri Velikih Laščah (kakih petindvajset kilometrov stran od Ljubljane, na Dolenjskem), točnega datuma ne poznamo, verjetno pa je zagledal luč sveta 8. junija, dan pred svojim godovnim zavetnikom, očetu Mihi (ki je bil mlinar, a tudi tesar in cerkveni ključar) in mami Jeri, ko je ta del Kranjske dežele pripadal turjaškemu baronom. Bajе da je prav turjaški grof omogočil Primožu prvo šolanje na Reki, kjer pa je ostal le eno leto, saj je šolanje nadaljeval v benediktinskem samostanu v Salzburgu, tam pa se je sam vzdrževal kot pevec pri bogoslužju (bil je namreč zelo nadarjen pevec). Leta 1524 je že prepeval v tržaški stolnici in je bil tesno v stiku s škofom Petrom Bonomom, ki ga je počasi uvajal v dušno pastirstvo, tako da mu je še pred duhovniškim posvečenjem zaupal župnijo v Loki pri Radečah (tako si je s temi dohodki Primož Trubar lahko omogočal študij na Dunaju, a zaradi turške nevarnosti se je kmalu vrnil v Trst). Leta 1530 ga je škof Bonomo posvetil v duhovnika in ga poslal na službo v Laško. Mladi

vikar je bil zelo razgledan in prepričan, da je v verskih stvareh pomembno le eno, Ljubezen do Boga, ne pa da se praznovernost zakriva s prepogostim darovanjem, z odpustki, romanji, procesijami, prižiganjem sveč in podobnimi zadevami. Postal je pridigar v stolni cerkvi v Ljubljani, a so ga od tu zaradi njegovih idej pregnali in leta 1540 se je zatekel v Trst, kjer ga je Bonomo imenoval za svojega dvornega kaplana in slovenskega pridigarja.

Težave zaradi svojega nazora in reformatorskih idej mu je ustvarjal koprski škof Peter Pavel Vergerij, po raznih drugih službah na Slovenskem pa ga je duhovno sodišče leta 1548 izobčilo in celo grozilo z zaporom, tako da je Trubar moral zbežati v Nemčijo, kjer ga je sprejel v Nürnbergu predikant Vid Dietrich in mu omogočil službo pridigarja v Rothenburgu ob Tauberi. Primož Trubar je takrat dokončno pretrgal vezi z rimskokatoliško Cerkvijo in prestopil v protestantizem. Na Nemškem sta nastali tudi prvi dve slovenski tiskani knjigi, ki so ju tiskali v Tübingenu (leta 1550). Medtem ko je bil Trubar

pastor v Kemptnu na Bavarskem ob meji s Tirolsko, je prišel spet v stik z Vergerijem, ki je postal protestant in svetovalec württenberškega vojvode ter se sam preselil v Tübingen. Vergerij je bil prepričan, da so vsi slovanski jeziki le različna narečja, Trubar pa je pri svojih prevodih vztrajal pri svoji slovenščini (loteval se je prevoda Nove zaveze). Za hrvaške protestante je mislil prevesti sveto pismo iz slovenščine in ga natisniti v glagolici. Tako je postal ravnatelj biblijskega zavoda v Urachu, katerega lastnik in mentor je bil baron Hans Ungnad, bivši štajerski deželni glavar. Leta 1562 je bil Trubar protestantski superintendent v Ljubljani, a že dve leti kasneje se je zameril avstrijskemu nadvojvodi Karlu zaradi izida

Jest sim enu dobru voiskovanje vsiškoval, jest sim ta tek dopernešel, jest sim vero obranil. Naprej vsbe je mene perloshena Krona te pravice, katero bo meni G O S P V D na vni dan, ta pravizhni Ribtar, dal. Nikar pak le meni, temuzh tudi vsfem tem, kateri njegovu prikasanje sa lubu imajo. 2. Tim. 4.

AS 54

Trubarjevo slovo.

knjige *Cerkovna ordninga* – zakonik in obrednik, ki je določeval najrazličnejše dele protestantske cerkvenoupravne organiziranosti –, saj je po tedanjih zakonih le deželni glavar smel izdajati taka pravila, tako da je nadvojvoda knjigo dal zapleniti in Trubarja izgnati (edini danes znani ohranjeni primerki te knjige se nahaja v Vatikanski knjižnici, naključno pa ga je med svojim študijem v Rimu odkril duhovnik Jože Markuža). Tako je leta 1566 Trubar postal župnik v Derendingenu, kjer je naprej prevajal in pisal. Tam je tudi leta 1586 umrl in pokopali so ga z velikimi častmi v krajevni župni cerkvi.

Še nekaj drobnih zanimivosti o Trubarjevem življenju: kot protestant ni bil vezan celibatu, tako da se je celo trikrat poročil, saj je dvakrat postal vdovec. Prva žena Barbara Sitar iz Kranja mu je povila štiri otroke (Primoža, Magdaleno, Kristjana in Felicijana); najmlajši sin je devet let po očetovi smrti izdal njegovo zadnjo knjigo – prevod Lutrove *Hišne postile*. Prvi slovenski tiskani knjigi je Trubar izdal pod psevdonimom, saj sta bili spisani “*od aniga perjati-la useh Slouvenzov*”, celo tiskar Ulrich Morhart se je poslužil psevdonima – Jernei Skurjantz. Primož Trubar je bil goreč kristjan, ki si je stalno prizadeval, da bi Kristusov nauk čimbolj približal preprostemu ljudstvu, istočasno pa je izredno ljubil svoj narod. Prvi nas je v pisani besedi imenoval za Slovence in vedno, kadar se je oziral na svoje ljudstvo, ga je zelo pristržno nagovoril (*muji lubi bratje inu Slovenci, lubi Slovenci...*). Večino svojega življenja je Trubar preživel v izgnanstvu, a nikoli ni pozabil na svoje rojake, prigovarjal jih je s tiskano besedo, saj pred njim se slovenski jezik ni ne pisal ne tiskal.

Čeprav je protireformacija opravila svoje in je tako Trubarjeve verske nauke skoraj izbrisala, je ostalo neokrnjeno delo tega genialnega človeka na področju pisane in tiskane besede. Trubar je pač pripomogel k temu, da smo imeli Slovenci med prvimi

Medalja ob 60-letnici osvobojenja izpod Avsrije leta 1978.

svetovnimi narodi prevod celotne Biblije v svoj jezik, in to celo štiristo let pred drugim vatikanskim koncilom katoliške cerkve, ki je določil, da naj se bogoslužje opravlja v vsakdanjem jeziku vsakega naroda (ter naj verniki redno prebirajo sv. pismo v lastnem jeziku). Nesporno je bil utemeljitelj in začetnik slovenske pisne kulture (primeren je vzdevek “oče slovenske književnosti”) in kot takega smo ga vedno cenili. Ko nam je Slovcem po tisočletnih sanjah o lastni državi uspelo doseči samostojno upravno neodvisnost in s tem tudi slovensko denarnišvo, ni mogel niti v numizmatiki izostati lik enega izmed tvorcev slovenske identitete.

Podobo Primoža Trubarja so v najrazličnejših obdobjih naslikali ali narisali razni umetniki, nastajali pa so večinoma po bakrorezu Jorgerja Blasgerja iz leta 1561 ali lesorezu Jakoba Lederleina iz leta 1578 (letos so tudi pripravili razstavo *Obrazi Primoža Trubarja*, ki je bila prvič prikazana na gradu Turjak, selila pa se bo po vsem Slovenskem). Bolj znani pa so nam le nekateri portreti, ki se najpogosteje ponavljajo. V letih, ko je Slovenija imela lastno valuto, smo se navadili na portret, ki je krasil bankovec najnižje vrednosti 10 tolarjev. Kot vemo, je bil za avtorja projekta slovenskih tolarejv izbran Miljenko Licul, slikar Rudi Španzel pa je izrisal portrete upodobljenih oseb. Bankovec vrednosti 10 SIT ni imel

Slovenski bankovec za 10 tolarjev s Trubarjevim portretom.

pretirano dolge življenjske dobe, saj so ga dali v obtok 27. novembra 1992 (v nakladi 50 milijonov kosov, nikoli ga niso ponatisnili), od 19. aprila 2000 pa so že kovali kovanec iste vrednosti, in čeprav je bil bankovec še vedno veljavno plačilno sredstvo, so ga počasi tolarški kovanci izrinili iz obtoka. Likovno je bankovec zelo lepo dodelan: ob Trubarjevem portretu je značilen tedanji pisateljski pripomoček oziroma gosje pero (v peresovi osrednji žili je vtakano zaščitno mikrobeseidilo), nad peresom pa je prva stran Trubarjevega *Abecedarija* v originalnih črkah, medtem ko je na hrbtni strani desetaka ob reprodukciji Uršulinske cerkve v Ljubljani tudi besedilo s prve strani prevoda *Novega testameta*, spet v pomanjšanem originalu. Kompozicije na desettolarskem bankovcu torej izredno učinkovito proslavljajo Primoža Trubarja.

Banka Slovenije je v zbirateljske namene izdala tudi srebrno kopijo tega bankovca, ki je pakirana v leseni šatulji. Izdelali so ga v Slovaški kovnici v Kremnici v nakladi 200 kosov (priložen je tudi originalni papirnati bankovec), zbiralcem pa je bil na razpolago od meseca decembra 2003. Ko je Vlada Republike Slovenije leta 2004 začela zbirati osnutke za slovenske evrokovance, je kmalu določila, da mora biti na enem kovancu tudi motiv Primoža Trubarja. Po zapletenih postopkih so kasneje sprejeli predloge in osnutke oblikovalca Miljenka Licula (v sodelovanju z Majo Licul in Janezom Boljko), tako da imamo od januarja leta 2007 v obtoku čeden dvokovinski kovanec vrednosti enega evra, ki ponazarja Trubarja in znani stavek *STATI INU OBSTATI* napisan s črkami, ki so oblikovale prve slovenske pisane besede (vse skupaj je zelo sporočilno in simbolično). Kovanec vrednosti 1 € z letnico 2007 so nakovali v mestu Vantaa v Finski državni kov-

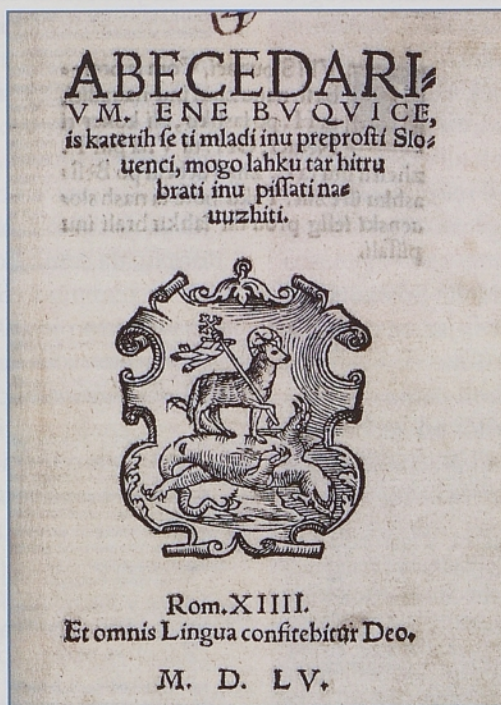

Slovenski kovanec v vrednosti 1 evra (zgoraj) in priložnostni kovanec v Trubarjevem letu.

nici v nakladi 29.650.000 kosov. Čeprav imamo že tečajni kovanec s Trubarjevo podobo, je Republika Slovenija v "Trubarjevem letu 2008", ki so ga razglasili v počastitev 500-letnice njegovega rojstva, izdala tudi spominski kovanec. Tudi za ta kovanec so na natečaju izbrali idejni osnutek letošnjega Prešernovega nagrajenca Miljenka Licula, sam pa je za dvoevrski priložnostni kovanec upodobil profil doprsnega kipa Trubarja, ki ga je uresničil kipar Mirsad Begić (naklado enega milijona kosov spominskega tečajnega kovanca so nakovali v Royal Dutch Mint na Nizozemskem). Te pa niso edine numizmatične zanimivosti s Trubarjevo podobo. Leta 1978 so slovenski izseljenci iz Argentine dali nakovati serijo spominskih medalj ob 60-letnici osvobojenja izpod avstrijskega jarma, na eni izmed teh je tudi Trubarjeva upodobitev (serijo teh medalj smo v Mladiki opisali v 10.

številki 48. letnika). Naj spomnimo, da so to medaljo skovali pri Interbranch International Mint iz Ontario v Kanadi (naklada 580 zlatnikov in 500 srebrnikov), upodobitev pa so izdelali mojstri iz kovnice. Kot zanimivost: Vatikanska mestna država ni članica Evropske unije, spada pa v evroobmočje, tako da je v dobi ekonomske globalizacije mogoče potrositi evro kovanec s Trubarjevo podobo tudi v papeškem mestu, prav tako so evrski novci s papeževimi portreti veljavno plačilno sredstvo v vseh protestantskih deželah...

Letos se torej Slovenci pošteno oddolžimo in spet spoznavamo velikega moža, brez katerega seveda ne bi bili to, kar trenutno smo. Ostanimo torej zvesti Trubarjevim priporočilom, ki so v praksi čisto enostavni in preprosti: nikoli naj ne pozabimo na Vsemogočnega Boga in njegovo neizmerno Ljubezen ter na lastne korenine na tem minljivem svetu...

Trubarjev *Abecedarium*.

Mira Cencič

Osebna pisma brata Staneta in sester ob smrti Srečka Kosovela

(II. del)

PISMO KARMELE KOSOVEL¹ IZ BAVARSKÉ SESTRÍ ANICI V LJUBLJANO

Torek, 15. junij 1926

Preljuba moja Anica!

Včeraj zjutraj sem prejela Stanetovo pismo in tvoj list. Anica, Anica, koliko časa sem čakala tvojega pisma, kako sem vedno mislila, da mi bo vendar kdo pisal, če bo hudo, hudo. Hoteli ste mi prikriti svojo bol! Jaz sem za tabo čitala med vrsticami! Zadnje Tončkino pismo je bilo kakor udarec, tembolj ker je pisala in ni povedala tistega, kar sem hotela vedeti. Vsaki dan sem hotela pisati vam in Srečkotu samemu, koliko krat, koliko krat sem sedala pred praznim papirjem in nisem mogla napisati besede.

Zadnji čas sem bila silno deprimirana, sama ne vem, zakaj, strašno hudo mi je bilo, mislila sem, da mi more srce počiti, in sem tako hodila okrog s slutnjo tistega strašnega, kar se je zgodilo. V četrtek zvečer, en teden pred Srečkovo smrtjo, sem pisala Alfonzu,² - bilo je tako, da ni vedel, kaj in kako mi je, in ko ga je prebral v soboto zvečer, se je kar odločil, da se odpelje v Vilshofen, tako je tudi nepričakovano prišel. V petek, 19. maja, sem imela klavirsko lekcijo, jaz sem igrala Chopinovo Fantazijo; začnem z žalno koračnico – ne vem, kako mi je bilo, kar naenkrat sem videla Srečkota, in strašna bolečina mi je stisnila srce, jaz sem jokala ves čas, ko sem igrala Fantazijo. Take depresije se ne spominjam in je nisem prej nikoli čutila.

V soboto potem sem prala perilo, od sedmih do treh in sem jokala – ne vem zakaj. Naenkrat mi je

prišla misel, da bi se odpeljala domov, namesto v Vilshofen, - že več noči sem mislila na to, da bi se kar vsedla na vlak in se odpeljala. In sem iskala po predalu in po možničkih, - nikoli prej nisem bila tako nesrečna, da nimam denara.

Misel na to iznenadenje sem morala opustiti in nisem imela miru, čeprav si nisem upala glasno priznati tiste temne slutnje, ki je bila prav na dnu. Tudi sem se zanesla na Vas in se tolažila z mislijo, da bi mi vendar pisali, če bi bilo zelo hudo, in sem vedno dvomila in vendar upala le na dobro. Sama sem bila silno silno trudna, taka sem se pripeljala v Vilshofen. Kakšen slučaj je bil, da je prišel Alfonz! Sicer ne bi bila ostala niti eno uro v Vilshofnu, naenkrat se mi je zdelo nezno in prazno, prazno in tako mrtvo, da me je bilo strah.

Zares ne vem, kaj bi bila počela sama s Kapplom.³ On se me je zelo veselil, ker je vedno sam in ker se je veselil, da mu bom igrala, in je mislil, da pojdem kar h klavirju. Tako sem bila trudna, kako so me bolele roke in kako je bilo šele v meni. Anica, jaz bi bila najraje neprestano jokala, ko sem jedla, sem požirala solze. Ah, da je prišel Alfonz!! Kako dober je on, Anica, ko ga bosta ti in Tončka spoznali, kako radi ga bosta imeli!! On je vse tako uredil, da je bilo zame prav in dobro in je povedal Kapplu, da sem trudna, česar Kappl sam ni razumel, tudi če sem mu to rekla, ker on ne ve, kako mi delamo in kakšno je naše delo. On je zelo dober človek, ampak prav diletant in künstlich /nečitljivo/ - za »Allegro giocoso« in za XII. rapsodijo Lisztovo bi dal vse, kar ima, - tistega najglobljega pa ni doživel. Ni prav, da o njem govorim, ko mi je vendar neizrečeno dobrega storil, pa je le res, da je že nekoliko

¹ Karmela Kosovel (1898-1990), pianistka. V letih od 1923 do 1928 je študirala na akademiji za glasbo v Münchnu. V času Srečkove smrti je bila na izpopolnjevanju v Vilshofnu pri Passauu. Leta 1933 se je poročila z akademskim slikarjem Alfonzom Graberjem. Z njim je živela najprej na Dunaju, potem pa v njegovem rojstnem kraju Steinach na Tirolskem, kjer je tudi pokopana.

² Alfonz Graber, kasnejši Karmelin mož.

³ Michael Kappl, Studiendirektor, direktor glasbene ustanove v Vilshofnu na Bavarskem, kjer se je Karmela izpopolnjevala v glasbi prav takrat, ko je Srečko umrl. Kappl je poslal Kosovelovim 28. in nato še 29. maja brzojavko, v kateri sporoča staršem o uspešnem učenju in počutju Karmele, nekaj dni za tem pa je odposlal dolgo pismo.

»spisterski« in prav na dnu precej prazen. Tako ni med nami tiste notranje vezi in tako prijateljstvo ne more biti trajno. Da človek na zunaj igra velikega gospoda, to je zanj, ki ima denar za to na razpolago, zelo dobro. V počitnicah ti bom mnogo o njem pravila in ga boš že bolj spoznala. Tudi ne bi hotela, da bi me napačno razumela, in ne bi hotela storiti krivice njemu, ki je vendar pošten in dober prijatelj. Hotela sem ti le povedati, da bi bil za trajno zelo dolgočasen in to je zelo hudo, medtem ko je Alfonz neizčrpen; da je tako, in česar se on ne zaveda - tega tudi sam ni kriv, da ni umetnik, - zato nič ne more. Upam, da si me prav razumela, Anica, in da tudi razumeš,

Alfonz Graber: Srečko Kosovel, olje, razglednica ob 50-letnici Srečkove smrti.

kako je bila zame rešitev, da je prišel Alfonz in me razbremenil. Z Alfonzom sva hodila zjutraj na sprehod ob Donavi, daleč, daleč. Tako sem vedno mislila na vas vse, nate in na Srečkota najbolj, ker sem se za vaju najbolj bala. Alfonz me je tako potrpežljivo poslušal, vse, vse, kar sem mu pravila, in sva skupaj nabirala velikanske šope maka, marjetic in drugih rož, katere sem vse za vas nosila domov. Ko sem jih stavila v vazo, sem pravila, da je to Ančino opravilo doma, pravila sem toliko, toliko o vas vseh, o Tončki, tisti nepreplačljivi, zlati, dragi, dobri duši. Kako jo imam rada in kako čutim, da sem ji dolžna za vse tisto, kar napravi in opravlja doma za vas vse, česar jaz ne morem. Če moreš, Anica, povej ji, kako mislim nanjo in kako bom srečna, če ji bom mogla enkrat povedati, ne z besedo, z dejanjem in se ji zahvaliti za vse, prav vse. Jaz sem se v par dneh že zelo popravila, ko sem vsako jutro vstala, sem rekla Alfonzu: Veš, sanjalo se mi je tako od doma, pravzaprav ne vem, kako je bilo, ampak Tončko in mamó sem videla, slišala tako živo, da nisem vedela, ko sem se prebudila, če je bilo res, ali so bile le sanje. Potem naenkrat si bila ti tako živo pri meni kot v resnici. Mamó sem videla jokati. Naj ti povem, kako mi je bilo vsaki dan bolje in kako sem si hitro opomogla in zopet čutila potrebo po klavirju. V sredo sem se že vadila, v četrtek popoldne – 27. maja – sem študirala Beethovno Appassionato, zvečer okoli devetih sem naenkart zaželela, da bi igrala. Ko sem prišla h klavirju, so roke same zbrale Des-dur

akord in sem igrala II. stavek iz Beethovne Appassionate. Tako neskončno lep zbor, kakor pravi Beethoven. /nečitljivo/ – Naprej nisem mogla igrati in sem šla v kuhinjo. Gdč. Lani me je poklicala k oknu, prišel je še Alfonz. Kappla ni bilo doma. Mesec je bil ves rdeč, kakor bi krvavel, in prav nizko nad tistimi hišami svinčeno nizko nebo in strašna tišina /nečitljivo/ sem rekla in smo vsi trije dolgo stali in gledali. Potem sem se usedla in začela pisati domov: v četrtek zvečer, v petek zvečer in v soboto popoldne ob treh in sem pisala in nisem mogla končati pisma, vedno zopet se je pero ustavilo in jaz sem strmela na tisti popisani

papir. Prvi večer sem pisala mami. Meni je dobro, pa sem tako v skrbeh za vas in je v meni tak nemir, da bi zbežala. Kappl me je vedno vprašal, kaj toliko pisarim, pa sem mu nekaj stavkov povedala in je molčal. Alfonz je sliko, v kateri smo videli s krvavečim mesecem, skiciral še tisti večer in jo šele v ponedeljek izgotovil. V ponedeljek sem se ob treh zopet usedla, da sem nadaljevala pismo za vas. Alfonz mi je prinesel sliko s črnim okvirjem in jo položil k omari. Rekel je, naj ne nadaljujem tistega pisma, da nima smisla, in je zaprl črnilnik. Jaz ga nisem razumela, in ker je bil že par dni vznemirjen, nisem mnogo govorila z njim. Ko sva šla na sprehod, sem govorila le jaz. On je vedno molčal in ga nisem vprašala, zakaj. Sedaj pa sem čula njegov glas, nisem mogla razumeti, zakaj se tako tresejo njegove roke. Čakaj, Karmela, je rekel, in glej na sliko. Ko smo tisti večer gledali rdeči mesec, se je nekaj strašnega zgodilo, Karmela, - o, jaz nisem še nič razumela. Jaz sem mislila, da Alfonz blazni. »Karmela, mlajši brat Srečko je umrl.« Kako je bilo potem, ti ne morem povedati, naprej ti ne bom pravila, ker ne morem, prestrašen in grozen je bil tisti doživljaj! In potem vse dni, vse ure ... strašno, strašno. –

Alfonz je ostal do zadnjega z menoj. Vse so storili zame, da bi mi pomagali. Kdo more pomagati?

Alfonza ne bom nikoli pozabila, nikoli. Pred enim tednom sem se vrnila v Monakovo. Kako grozne so vse ure, ti ne morem povedati, in kako se premagujem in kako skušam misliti z razumeva-

njem na vse, kar se je zgodilo. Pa srce ne miruje in jaz živim vse minute, vse dneve in vse noči z eno sliko pred očmi. Anica, nočem o tem pisati – zunaj je burja nocoj, kakor v jeseni na Krasu, meni je tesno, tesno, nikoli do danes nisem čutila, da sem v tujini. Tako je v meni nocoj, hrepenenje po vas in po domovini. Danes in te dni sem jo prvokrat začutila, kaj mi je domovina.

V Monakovem sem bila zopet v šoli in sem se Pembauru⁴ zahvalila za njegovo pismo. Kako mi je stisnil roko in kako me je pozdravil, kakor nihče je čutil z menoj. Potem sem igrala zopet Regerja, z vso močjo in z vso nepopisno tragiko, ki leži v njem, enkrat sem pisala domov, da bom igrala Regerja za Srečkota. P.⁵ je bil zadovoljen /nečitljivo/. Potem sem ga spremila domov in sem mu pravila o Srečkotu, dala sem mu tiste pesmi, izrezane iz Jutra. Zelo je obžaloval, da jih ne more razumeti, pa sem mu obljubila, da mu prinesem par nemških prevodov. Anica, prosim, poskrbi ti za to, je mogoče še, dokler si ti tam, meni je mnogo na tem, da bi dala to Pem., ki je toliko krat vprašal po naši domovini. Prosim, Anica, poskrbi za to in da bodo prevodi taki, da jih bom lahko dala P., naj jih Stano prepíše. Prosim, prosim, prav gotovo s tem mi najbolj ustrežeš. – Ko sem prišla domov od Pem., mi je bilo mnogo lažje in kakor da bi mi odleglo. Nekako čudno odrešenje. Anica, če bi ti Pemb. poznala, potem bi vedela, od kod toliko moči, da vztrajam, in bi vse razumela. Ali naj se v jeseni vrnem? Govorila sem tudi o tem. Rekel je, naj vendar grem v Meisterklasse, pa sem mu povedala radi šolnine, a ta se bo zavzel zame. – Anica, če se tudi vrnem, bi prišla pozimi enkrat domov in bi igrala v Trstu in Ljubljani. Rada bi se vrnila in prav tako rada bi bila s teboj in z vami - saj ti ne morem povedati, kako sem vsa vedno z vami! Ko ne bi bilo tako daleč, ali boljše rečeno, ko ne bi bili tako revni ..., saj ko ne bi bilo zaradi denara, bi bila jaz Srečkota videla živega.

Ob robu so še naslednji zapisi:

Anica moja, še dosti, dosti bi ti lahko pisala, pa je tudi nocoj, kakor vedno, že pozno. – Da nisem iskala denarja ali ga zbrala, da bi se bila peljala domov, ko je bil Srečko bolan, tega si ne morem odpustiti. Vsaj mnogo krat tudi njemu nisem pisala, ker včasih nisem imela 250 grošov za znamke. Prokleti, pro-

⁴ Josef Pembaur, profesor in pianist evropskega slovesa, Karmelin učitelj klavirja v Münchnu.

⁵ Pembaur.

kleti denar. Anica, kar končati ne morem. Prav pri tebi sem,

tvoja Karmela.

Pripisi okrog in okrog pisma:

Reci Stanetu, da ga bom poleti najbrž obiskala v Ljubljani, če on ne bo prišel domov. Reci Stanetu, naj mi še piše in pošlje Srečkove slike. – Anica, piši mi! Staneta iskreno pozdravljam in se zahvaljujem za pismo. Pisala mu bom prihodnjic.

Upam, da mi boš ti pisala. Sporoči, če bom dobila nemške prevode Srečkovih pesmi.

Anica, koliko, koliko bi ti lahko še pisala in ne bi končala. Kmalu se bomo videli, vendar piši mi! Piši mi. Anica, piši mi!

Povej, če ste vsi zdravi, povej mi vse, vse po pravici, Anica. Na koga naj se zanesem, da mi bo povedal? Včeraj sem prejela tudi Tončkino pismo. Ah, Anica, kako bridko, kako bridko je meni.

Na Tirolsko ne pojdem, ker mi je žal za vsako uro, katero ne preživim z vami. Kako naj bom vesela?? Vsi gotovo upajo, da pridem, pa bom odpovedala.

Radovedna sem, če si morda videla Čibeja.

Danes je Pemb. povedal, da imamo zadnjo lekcijo 2. julija, ne 29. junija. Tako bom prišla domov najbrž 4. ali 5.

Kako strašno mi je bilo, da nisem bila z vami, pa saj so prišli brzojavi prepozno in meni so vse prikrižali.

Pozdrave Anici Čarmanovi in drugim znancem.

PISMO KARMELE KOSOVEL DOMAČIM V TOMAJ

Verjetno je bilo pisano 9. junija 1926.

Dragi moji!

Dolgo, dolgo je, odkar vam nisem več pisala, in tako dolgo se mi zdi, odkar sem prejela Tončkino zadnje pismo. Nisem mogla; kadar sem se usedla k mizi, da bom pisala, ni mogla beseda izpod peresa in pred očmi se je neprestano meglilo. Strašna groza me je obhajala vsak trenutek in ni trenutka podnevi in ponoči, da ne bi bila z vami. Kako me je pretresla vest o izgubi najdražjega bratca, vam ne morem povedati. In kaj bi pravila, saj smo doživeli vsi isto bolelost in vsi, ki smo ga radi imeli, vemo, da je izguba nenadomestljiva. Meni je neizrečeno bridko. Kako sem vse slutila, vam ne morem povedati. Vse, vse, že dolgo in vendar si nisem upala tega glasno pri-

znati in strašno, strašno obžalujem, da se nisem na binkošt-no nedeljo vsedla in odpeljala domov. Nisem imela miru niti trenotek in sem neprestano mislila na Vas vse.

V zadnjem pismu mi je pisal Srečko 22. marca: »Kako žalosten sem, da smo vsi tako daleč, tako zelo daleč ...«

Ah, kako daleč, daleč, joj, kako strašno, in vendar jaz ne morem, ne morem tega verjeti. V mojem spominu je tako živ, in jaz bom vedno mislila, da živi, le da smo daleč, tako zelo daleč. Potolažite se, saj ste srečni, kar ste napravili zanj, kako bi bila jaz srečna, da bi mu bila morala toliko časa streči, biti pri njem vedno, kakor ste bili vi.

Saj so vse besede prazne in mora vsak sam zase to preboleti, mislimo mi, ki smo mu želeli vse najbolje, da mu je dobro, dobro in lahko. Ne motimo njegovega spanja, saj živi on z nami in mi z njim. Pembaur mi je pisal: »So wollen wir unser Leid in Gottes Hand legen – was er tut, dass ist wohlgetan.«

Prilagam vam njegovo pismo, saj vam bo v tolažbo, prosim shranite mi ga!

Predčerašnjim, v ponedeljek zvečer sem se vrnila iz Vilshofna. Isti dan je prišel tudi Alfonz z Dunaja tja, popolnoma nepričakovano. Hotel je ostati tam dva dni, pa se je zavleklo in se je odpeljal v nedeljo zvečer, en dan pred menoj. Bil je čuden slučaj, da je prišel in zame res prava sreča. G. Kappl je zelo dober človek, napravil je vse, kar je le mogel zame in za vas. Imela sem se res dobro in sem se tudi okrepčala, saj sem imela vsega na razpolago, izvrstno hrano, četudi sem z vsakim grižljajem požirala solze – prekrasna pokrajina ob Donavi z mehкими griči, z makovimi polji, ah, kako, kako sem mislila na vas, ne morete vedeti. Sedaj vem, da je Kappl dvakrat telefoniral in da je pisal pismo domov (v soboto, 29. 5., je dal brati mašo za Srečkota – takrat še nisem nič vedela, pa vam bom ustmeno mnogo, mnogo povedala). Pričakuje papanovega pisma – prosim, naj mu papa, če ni še tega storil, takoj piše in se mu za vse zahvali, saj mi je že hudo, da moram še za to papana nadlegovati, ampak Kappl zelo čaka na kako sporočilo od vas in se čuti srečnega, da je pri vsej stvari igral neko posebno vlogo (njegov naslov: Michael Kappl, Vilshofen,

Karmela Kosovel (Revija Kras, 1996, št. 14, str. 36).

Passau, Donau Bayern), tako se mu zdi, in vendar, če ne bi bilo Alfonza tam, mislim da ne bi imela obstanka.

Pošiljam vam par slik, katere smo napravili prve dni, ki niso dobre, morda vas bodo pa vseeno veselile. Prosim, ne skrbite zame, zame sije vedno kak žarek solnca in imam vsakič čudno srečo. Zdrava sem, hvala Bogu, in se zelo premagujem in hočem ostati močna. 30. junija, danes tri tedne, bo IX. večerna predstava naše akademije v veliki dvorani »Max Reger«, posvečena spominu 10. obletnice njegove smrti. Tisti večer bom jaz igrala 3 Regerjeve intermezze in

naslednji dan, kakor hitro bom dobila vizume, se bom odpeljala domov, mislim da boste tudi vi vsi veseli, če takoj pridem. Nič me ne more zadržati tukaj. Ali naj se v jeseni vrnem v Monakovo? Možnost za to imam, potem bi lahko prišla novembra ali decembra domov in koncertirala v Trstu in Ljubljani. No, o vsem tem bom še pisala in sama premislila. Kaj mislite vi?

Eno samo skrb imam: Kako je z vami in če ste zdravi. Prosim, prosim, enkrat za vselej, ne prikrivajte mi ničesar, ničesar. Pišite mi vse, kako je, pišite mi o vsem, o vsem, povejte mi o Srečkotu, kar le veste, jaz sem močna dovolj, da lahko vse vem. Naj mi piše tudi Anica, naj mi pove.

Prosim, pišite mi, če ste vsi zdravi, in o vsem. Jaz bom vsaki dan čakala le vaše pošte, pišite mi vse, vse.

V nedeljo bosta praznovala očka in Tončka god, zato vama voščim le zdravja, zdravja, naj vaju Bog živi in naj skrajša dneve, da bom skoro pri vas, te ure sedaj komaj čakam, danes štiri tedne bomo skupaj.

Rada bi vam za god nekaj poslala, pa pošta ne sprejme, tako sem se tega veselila! Pa potrpite še ta majhen čas, kmalu, kmalu bom z vami.

Stano mi je poslal »Jutro« od 30. 5., kjer je objavljenih 12 drobnih Srečkovih pesmi. Zelo lepe so, kakor je bil sam. Eno samo prošnjo imam, da mi pišite. Zame ne skrbite. Kmalu bom pri vas!

Vaša Karmela

(dalje prihodnjič)

Anketa o Slovenskem stalnem gledališču

Gledališče je edino svobodno ozemlje, kamor se ljudje lahko zatečejo. ... Oaza teme in tišine, podob in glasbe. Čustev.

/.../ V tem trenutku ne obstaja nič, kar bi si želel zrušiti. Ravno nasprotno, mislim, da je bolj kot kadarkoli prej potrebno graditi in ohranjati gledališke vrednote, kanone, konvencije.

Aleksandar Popovski

Zelo poredkoma se v naši javnosti prosto in sproščeno pogovarjamo o problemih, ki zadevajo našo manjšino. Vprašanja, ki nas najbolj žulijo, pa zelo hitro tabuiziramo in jih preprosto spravimo pod preprogo. Če se s tem hočemo odpovedati kritiki in s tem samokritičnosti, je to najbolj učinkovit način, da se izognemo realnosti, kar je lahko zelo nevarno. Po eni strani je to posledica resnične, ali samo navidezne, odstranitve ideološke nestrpnosti in političnih trenj, kar bi ne bilo niti tako narobe, če bi jih nadomestil pravnejši in konstruktivni dialog, ki ga še vedno pogrešamo. Po drugi pa je vse to lahko tudi dokaz osnovne psihološke šibkosti in ranljivosti, pa tudi moralne izčrpanosti, ki ogrožata celotno manjšinsko skupnost. Ker se več ali manj zavedamo stanja, smo otrpli in smo po sili z vsem zadovoljni. S stisnjenimi zobmi navsezadnje volimo za isto stranko v upanju, da se rešimo nam sovražne desnice, čeprav nam tudi sredinci in levičarji niso zares naklonjeni. Tako sploh ne zavzemamo stališč, v nas narašča naravna jeza, obenem zgubljammo sposobnost pametne in preudarne kritike, ki je vsaki organizirani skupnosti potrebna za zagotovitev obstoja.

Posledica so naši plehki in medli mediji, ki nas iz dneva v dan zasipavajo s kronikami o vsakem najmanjšem dogodku brez kakršnekoli pripombe, ki bi niti ne bila na mestu, saj poročila povečini pišejo sami prireditelji. To ni sicer dobro, je pa sprejemljivo, ker gre povečini za prostovoljno, amater-

sko delo. S tem stanjem pa se nikakor ne moremo sprijazniti pri naših poklicnih ustanovah, ki imajo nalogo, da vsaj na nekaterih področjih manjšinskega življenja držijo visoko kvaliteten raven: šola, mediji, knjižnice, gledališče.

O našem gledališču smo na veliko in večkrat govorili in pisali v času, ko mu je bilo treba zagotoviti materialni obstoj. Takrat se je več ali manj jasno, pa tudi med vrsticami, govorilo o konceptu manjšinskega gledališča, o njegovih nalogah in značilnostih repertoarja. Nesoglasja so bila več ali manj očitna, a tudi nedorečena, saj do pravega dialoga ni nikoli prišlo, ker je bilo treba najprej poskrbeti za obstoj ustanove. Ta je zaenkrat zagotovljen, dialog o konceptu in programih gledališča pa zamrznjen. Kritike enostavno ni. Tudi mi je ne bomo nadomestili, a vendar hočemo s tem zapisom sprožiti neko skupno razmišljanje, ki bi lahko bilo koristno. V zadnjem gledališkem listu SSG smo lahko brali zanimiv intervju z režiserjem Aleksandrom Popovskim, ki je nazadnje gostoval pri nas. Samo po sebi se je postavilo vprašanje, ali naša gledališka hiša odgovarja odrski »filozofiji«
uglednega gosta. Zato smo hoteli zastaviti nekaj vprašanj

vzorcu slovenske gledališke publike, da bi spoznali, do kakšne mere je ta publika zadovoljna z repertoarjem ter z osnovnimi smernicami odrskega jezika in podajanja našega Stalnega gledališča.

Uredništvo

1. Ali naj naše gledališče odseva najsodobnejše estetske trende v

Evripidove Bakhantke (foto Agnese Divo).

Evropi? Mora nujno provocirati? Ima morda še kako drugo nalogo?

Jurij Kufersin: Nove trende? Ni nujno. Provocirati? Tudi. Drugo nalogo? Predvsem zabavati publiko v slovenskem jeziku. Več smeha in manj težkih tekstov. Ljudje potrebujejo razvedrilo. To bi za nekatere pomenilo zmanjšati umetnostno raven gledališča, bi pa zadovoljilo večje število ljudi.

Marija Pirjevec: Mislim, da ima manjšinsko gledališče posebne naloge in zato veliko večjo odgovornost kot druga gledališča. Hkrati je seveda jasno, da glede kakovosti nima nobene posebne pravice do popuščanja. Slovensko gledališče v Trstu bi moralo zato razvijati ob estetski še druge težnje, ki so v našem prostoru primarnega pomena. Na prvo mesto bi postavila na primer odgovornost do jezika, saj je prav gledališče eden redkih javnih prostorov, kjer slovenski človek lahko sliši svojo govorico v živo.

Tudi naše gledališče mora pazljivo slediti novejšim tokovom svetovnega dogajanja. Zgodovina gledališča pa kaže, da ceneno provociranje nikoli ni imelo resničnega kulturnega pomena in daljnosežnih učinkov. Njegova implicitna naloga je med drugim to, da utrjuje narodno zavest, kar pa mora dosegati na spontan in nevsiljiv način.

Lida Turk: Naše gledališče lahko odseva *tudi* najsodobnejše estetske trende v Evropi. Ni nujno ne umestno, da provocira. Menim, da bi moralo gledališče nuditi prikaz klasične, starejše in sodobne dramatike (slovenske, italijanske in tuje) na profesionalni režiserski in igralski ravni. Repertoar bi moral vsekakor upoštevati tudi lokalno stvarnost in zmogljivost manjšinske gledališke hiše, da ne zdrkne s profesionalne ravni na polamatersko.

Joži Peterlin: Mislim, da ima naše gledališče predvsem "drugo" nalogo. To je naše gledališče, v službi predvsem naših ljudi. Nikoli nisem razumel izrazitega hlastanja po novitetah, po nekih inovativnih gledaliških prijemih, iskanja – za vsako ceno – nečesa novega, avantgardnega. To ni naloga našega gledališča, ki se na to področje – po moje – sploh ne bi smelo spuščati.

2. Ste zadovoljni z repertoarjem zadnjih let? Kaj vam je na splošno všeč in kaj vas moti?

Kufersin: Zmerno zadovoljen (posebno zad-

Samomorilec (foto Agnese Divo).

nja leta). Pozitivne pobude v Mali dvorani, pod odrom in slično...

Pirjevec: Na to vprašanje ne morem odgovoriti, ker nisem redna obiskovalka SSG in bi bil zato kateri koli odgovor netočen. Lahko poudarim samo, da pri izbiri repertoarja ni zanesljive orientacije in da je tudi kritika zelo popustljiva.

Turk: Ne popolnoma, vendar se mi je zdel repertoar še kar uravnovešen. Naše gledališče je lahko posrednik v našem prostoru, ne more pa igrati te vloge za celoten bivši jugoslovanski in vzhodnoevropski prostor, vsaj v rednem abonmaju ne. Pri tem ne gre za repertoar, a tudi za produkcijo, za oblikovanje predstav. V našem gledališču bi morali najti svoje mesto tudi slovenski, primorski in *zamejski* dramski delavci. Važni so tudi stiki z drugimi tržaškimi gledališči.

Peterlin: Že iz prvega odgovora je razvidno, da s ponujenim repertoarjem nikakor ne morem biti zadovoljen. Saj ne morem trditi, da je bilo vse narobe. Lahko pa postavim trditev, da so razmišljanja upraviteljev našega gledališča v velikem razkoraku s hotenji in željami naših ljudi. Po mojem mnenju bi morala produkcija našega gledališča ponujati predvsem take vsebine, ki naj v naših ljudeh utrjujejo samozavest in predvsem ljubezen do slovenske besede. Tako kot v prvih povojnih letih je bistveno, da je naše gledališče steber, na katerega se lahko naslonimo vsi in to v vsakem trenutku. Rad bi videl, da bi ponovno segali po klasikih in predvsem po prijetnejših vsebinah, ki naj gledalca navdušujejo, ne pa da zamorjen zapušča Talijin hram.

3. Kaj vam je ostalo posebej v spominu, kaj vas je navdušilo in kaj odbilo? Se vam zdi vsiljevanje »spotakljivih« scen (golota, pri-

zori brutalne spolnosti...) primeren režiserki prijem za naš oder?

Kufersin: Ker sem prepričan naturist, me gota sploh ne moti. V spominu? Malo, vsakakor pa Krvava svatba!

Pirjevec: V spominu mi je ostala predstava Evripidovih Bakhantk, ki me je resnično pritegnila.

Moj odgovor na vprašanje glede spotakljivo sti scen je naslednji.

Menim, da je gledališče, ki izrablja »spotakljive scene« samo zato, da bi pritegnilo pozornost tistih gledalcev, ki jim taki prijemi ustrezajo, na napačni poti. Pogosto gre namreč v takih primerih za prizore, ki niso samo spotakljivi, temveč predvsem neokusni, in tudi zato jih zavračam. Veliki režiserji in z njimi igralci ne potrebujejo izzivalnih prizorov zato, da bi bili zanimivi in sodobni.

Turk: Za desetletje nazaj že znane uspešnice: Afrika, Krvava svatba ipd. Potem Bakhantke, Campiello, predstava o Tesli z Mittelfesta, Alamut, letošnje Mesto tako blizu; nekatera gostovanja iz Ljubljane: Translations, irskega avtorja (trenutno se ne spomnim imena) in letošnje ljubljansko in novogoriško gostovanje. *Spotakljive* scene me ne motijo, če spadajo v kontekst dramskega dela in če niso vulgarne. Včasih izpadejo odvečne, če že ne izzivalne. V italijanskih gledališčih to opravijo dosti bolj elegantno. Vse to ne glede na *naš oder*, ki je sicer manjšinski, a veljajo zanj ista estetska pravila kot za vsako profesionalno gledališče.

Peterlin: Glede tega vprašanja lahko samo povem, da sem se že pred časom javno distanciral od podobnih odrskih ponudb. Stvar se mi zdi povsem neokusna in povsem neprimer na za naš milje.

4. Morda obiskujete druga slovenska ali italijanska gledališča. Ste kdaj njih produkcijo primerjali z našo?

Kufersin: Težko primerjati, posebno z italijanskimi. Vsa vsekakor razpolagajo z večjimi sredstvi in številčnejšo publiko in so zato na boljšem. To pa ne pomeni, da so avtomatično boljša.

Pirjevec: Ker obiskujem druga gledališča le sporadično, na vprašanje, žal, ne morem odgovoriti.

Turk: Pogosto obiskujem tržaška gledališča (italijanska). Naša produkcija se ne more pri-

merjati z njihovo, verjetno in predvsem zaradi sredstev in ne nazadnje... saj imajo za sabo celo Italijo. Zdi se mi, da naše gledališče nima za sabo Slovenije. Desetletja nazaj se je dogajalo, da je glavno tržaško gledališče igralo pred skoro prazno dvorano, naše predstave pa so bile dobro obiskane. Danes je prav nasprotno. Mesto je doživelo pravi gledališki preporod, saj so večkrat v istem večeru predstave v treh, štirih in več gledališčih, kar je bilo nekdanje za Trst nepojmljivo. Glavna gledališka hiša ima v sezoni večkrat dnevno dve predstavi, včasih tri. Ta gledališča, tudi stalna in javna, pripravijo nekaj letnih produkcij, drugače opravljajo menežersko funkcijo, in ponujajo vrsto gostovanj in raznolikih predstav. Morda bi lahko tudi naše gledališče vztrajalo na tej poti in bi z večjo ponudbo iz Slovenije in tudi iz vzhodne Evrope v raznih žanrih, ne le dramskih, odigralo vlogo posrednika.

Peterlin: Mislím, da je primerjava nemogoča, saj je produkcija enega oz. drugega namenjena povsem drugačni tipologiji ljudi, ali vsaj tako bi – po moje – moralo biti. Povsem neobjektivno je primerjati se z velikimi italijanskimi gledališči, saj za to nimamo sredstev pa tudi človeških resursov ne. Če že hočemo na odru gledati nekaj enkratnega in "velikega", potem je že bolje, če se zadovoljimo z gostovanji eminentnih slovenskih, lahko pa tudi drugih gledališč. Vračam se na osnovno izhodišče: naše gledališče mora biti nekaj drugega. Njegova specifika je, da se obrača na naše ljudi in da jim posreduje preko slovenske besede kisik, da lahko naš človek tudi kulturno preživi sredi italijanskega morja.

5. SSG je od začetkov bil posrednik italijanske gledališke kulture med Slovenci. Zdaj hoče svoje predstave nuditi italijanskemu občinstvu s podnapisi. Se vam to zdi koristno in učinkovito?

Mesto tako blizu (foto Agnese Divo).

Kufersin: Vsekakor koristno in učinkovito. Vse, kar pomaga zblížati obe narodnosti, je pozitivno. Če bi bilo še več italijanskih obiskovalcev, bi tudi pomagalo blagajni gledališča.

Pirjavec: Podnapisi se mi zdijo koristni, ker je prav, da se tudi italijanskim someščanom nudi priložnost, da si ogledajo naše predstave in prisluhnejo slovenski besedi. Seveda bi bilo umestno, da bi se tudi italijansko gledališče v Trstu odločilo za slovenske podnapise in s tem nudilo možnost občinstvu iz bližnje okolice (denimo iz Kopra, Sežane ali Nove Gorice), da si ogleda predstave tržaškega italijanskega teatra.

Turk: Mislim, da ni SSG posrednik *italijanske gledališke kulture* med Slovenci in da to ni nje-gova prvenstvena vloga, danes še manj kot v preteklosti. Gledališka kultura ni le posredovanje dramskega teksta in naše občinstvo lahko spremlja sodobno italijansko dramatiko iz prve roke. Zdi se mi bolj važno, da bi naše gledališče posredovalo slovensko dramsko kulturo temu mestu in v tem času. Zato se mi zdijo italijanski nadnapisi koristni in učinkoviti.

Peterlin: Ne! Ne zdi se mi ne koristno in še manj učinkovito, saj v slovensko gledališče zahaja zelo malo neslovensko govorečih ljudi, pa še ti prihajajo na naše predstave bolj po "dolžnostno-politični" liniji. Naše gledališče mora še naprej ponujati našim ljudem italijansko kulturo, kot je to vedno počelo, v slovenskem jeziku. Italijanski gledališki sistem je tako široko zasnovan in ima tako bogato ponudbo, da ni potrebno, da nekdo zahaja v ulico Petronio in da se potem tam muči s prebiranjem nadnapisov. A če se že gremo izmenjavanja kulturnih receptov, potem bi rad doživel predstavo v italijanskem gledališču s slovenskimi nadnapisi. Šele ko bomo pričla takim korakom, bomo lahko govorili o neke vrste enotnem kulturnem slovensko italijanskem prostoru v FJK.

Evelina Umek

Vsaka anketa zahteva nedvoumne odgovore, ker pa bom poskušala razmišljati o našem gledališču, bom navedla samo nekaj svojih misli.

Slovensko stalno gledališče v Trstu je manjšinsko gledališče, namenjeno slovenski manjšini, vendar to ne zmanjšuje njegove vloge v našem prostoru, ampak mu jih nalaga več, kot jih ima katerokoli gledališče v Sloveniji.

S svojimi predstavami nas mora seznanjati tako z deli iz svetovne in domače klasike, ponu-

di tudi gledališka dela sodobnikov, včasih celo eksperimentirati, privabljeti v gledališče čim večje število gledalcev, predvsem mlade, povrh mora biti še dopadljivo in igrati posredniško vlogo med večinskim in manjšinskim prebivalstvom.

Izpolnjevati vse te naloge ni lahko, zato je kakšna sezona bogatejša, pestrejša, kakšna pa nekoliko ponesrečena, starejši gledalci imajo radi komedije, zahtevnejšim je treba ponuditi novosti.

Ansambel ni številen, tudi tehničnega osebja je malo, zadnja leta je gledališče preživljalo tudi težko finančno krizo. Število stalnih obiskovalcev se je v preteklih letih strmo manjšalo.

Brez novih izzivov se lahko gledališče s tako majhnim številom igralcev kmalu spremeni v amatersko (z vsem spoštovanjem do amaterskih igralcev), zato se mora naše tržaško gledališče meriti tako s slovenskimi kot italijanskimi gledališkimi ustanovami.

Če je predstava izzivalna, če prikazuje tudi goloto, ki ni sama sebi namen, ampak daje neki poudarek vsebini, avtorjevemu ali režiserjevemu sporočilu, me to ne moti. Veliko bolj me moti, če je predstava prepletena z italijanskim tekstom, saj imajo naši gledalci, posebno mladi, tako malo priložnosti slišati lep slovenski jezik.

Nadnapisi v italijanščini niso moteči, seveda se pa ob tem nehote vprašam, ali so namenjeni italijanskim gledalcem ali so v pomoč tudi slovenskim gledalcem, kajti marsikomu je marsikatera beseda slovenskega knjižnega jezika tuja.

Rešitev, da bi naše gledališče zmoglo večino nalog, ki mu jih nalaga njegov status, vidim v povezovanju z goriškim in koprskim gledališčem, kar se je nekajkrat že zgodilo. Tako povezovanje prinaša večje možnosti tako za igralce in druge gledališke ustvarjalce kot za gledalce, ki imajo možnost videti predstave, ki jih ne pogojujejo ne majhnost ansambla ne finančna stiska.

Predvsem pa Slovenci v Italiji gledališče potrebujemo, zato ne smemo biti do njega brezbrizni niti preveč skrbniški, gledališčniki pa se morajo zavedati, da imajo posebno poslanstvo ter zavreči vsako bojazen, da se njihov pomen zmanjša ali da njihovo delo ne more biti tako odmevno, če sami sebi priznajo, da delajo in ustvarjajo v gledališču, ki je in bo manjšinsko, dokler bo v Trstu dovolj Slovencev, ki bodo vanj radi zahajali.

Antena

NOVE KNJIGE TRŽAŠKIH AVTORJEV

Tržaški pisatelj, časnikar in gornik Dušan Jelinčič je pri mariborski založbi Litera izdal novo leposlovno knjigo Kam gre veter, ko ne piha? Z njo je zaokrožil svojo "himalajsko trilogijo".

Zdravnik in umetnik Ivo Petkovšek, ki sicer živi na Goriškem, je pri založbi Jutro v Ljubljani izdal knjigo Sanskrit in slovenščina, Poljudni pojasnilno primerjalni zgodovinski besednjak – II sanscrito e la lingua slovena, Dizionarioietto comparativo storico pololare.

Literarni ustvarjalec in zgodovinar, predsednik Slavističnega društva Slovenije univ. prof. Miran Košuta je izbor predavanj in posegov zadnjih 15 let izdal pri mariborski Literi v knjigi z naslovom E-mejli, Eseji o mejni liter@turi.

Nove knjige INZ

V zbirki *Razpoznavanja/Recognitions* sta pri Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani izšla 6. in 7. zvezek.

Dr. Mojca Šorn je objavila monografijo *Življenje Ljubljančanov med drugo svetovno vojno*.

Dr. Vida Deželak Barič pa je izdala raziskavo *Komunistična partija Slovenije in revolucionarno gibanje 1941-1943*.

Umrl je diplomat Matjaž Puc

Zaradi krute bolezni je 18. junija preminil javni in kulturni delavec Matjaž Puc. Pokopali so ga v Krajni vasi na Krasu, kjer si je z ženo, slikarko Veselko Šorli Puc, v zadnjih letih uredil dom. Rodil se je v Ljubljani leta 1946 politiku in odvetniku Borisu Pucu ter pisateljici Miri Kramer Puc, pozneje por. Mihelič. Diplomiral je iz primerjalnega jezikoslovja in geografije ter delal najprej na RTV, nato na Republiškem zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine. Ljubezen do narave je med drugim izpričal v knjigi *Hodil po zemlji sem naši in drugih publikacijah, zlasti posvečenih jamam in goram*.

Odmevna je bila njegova spreobrnitev leta 1979, saj mu je preusmerila življenje. Sam jo je opisal v knjižici *Spreobrnjenje* (1981, 1983, prevedena v madžarščino in hrvaščino). Vključil se je v pastoralo za mlade in publicistiko. Več let je bil glavni urednik revije *Tretji dan*, postal je prvi ravnatelj *Verskega muzeja* v Stični. Objavil je še knjižici *Hvalnica naravi* (1983) in *Biti in živeti Cerkev* (1988). Sodeloval je v »slovenski pomladi« in leta 1994 stopil v diplomatsko službo. Odprl je veleposlaništvo v Buenos Airesu, nato služboval v Pragi in do konca kot odpravnik poslov na veleposlaništvu v Iranu, s pristojnostmi tudi za Pakistan.

ŽIVLJENJSKI JUBILEJI

Na Opčinah pri Trstu je že 9. marca obhajal 85-letnico časnikar in ekonomist dr. Egidij Vršaj, ki je kmalu za tem objavil svojo najnovejšo knjigo.

V Trstu je 4. junija obhajala 50-letnico slikarka, ilustratorka, publicistka in šolnica prof. Jasna Merku.

V Kostanjevici na Krasu, kjer si je uredil dom, je 27. junija obhajal 80-letnico nekdanji odgovorni urednik Primorskega dnevnika, vidni predstavnik SKGZ Bogo Samsa.

V Prebenu je 12. julija obhajala 50-letnico vidna predstavnica Slovenske skupnosti, županja občine Dolina in šolnica prof. Fulvia Premolin.

V Slivnem je 14. julija obhajal 80-letnico priljubljeni kulturni delavec, zborovodja in duša Fantov izpod Grmade Ivo Kralj.

V Trstu je 24. junija obhajal 50-letnico dolgoletni pokrajinski tajnik Slovenske skupnosti, nekdanji občinski svetovalec v Trstu, šolnik in odvetnik dr. Peter Močnik.

V Trstu je 3. avgusta obhajal 75-letnico znani politični in kulturni delavec, zdravnik, publicist in pisatelj, v Trbižu rojeni dr. Rafko Dolhar.

ORGLE V PEVMI

Za praznik zavetnice sv. Ane je v Pevmi vsako leto slovesno, saj domačini poskrbijo za večdnevne pobude s kulturnim programom, družabnostjo in nedeljsko slovesno mašo s procesijo.

Letos je 24. julija goriški nadškof msgr. De Antoni blagoslovil obnovljene stoletne orgle, ki so jih za Pevmo prevzeli v Selu na Vipavskem. Tam so se namreč odločili za nove. Zato sta na slovesnosti zapela tako domači zbor kot zbor iz Sela, orgelski koncert pa je imel Mirko Butkovič.

52. SREČANJE V MOJI DEŽELI

Slovenska izseljenska matica je 52. srečanje v moji deželi priredila na Primorskem, in sicer 6. julija v Novi Gorici in Kromberku.

DVANAJSTA KNJIGA
DR. VRŠAJA

Vršajeva gospodarska knjiga: 8 jih je izšlo v italijanščini, 4 v slovensčini.

Tržaška knjigarna Italo Svevo je v svoji knjižni zbirki izdala najnovejšo študijo ekonomista in časnikarja dr. Egidija Vršaja *L'Italia e l'Europa di Centro-Est e di Sud-Est*. Posvečena je zlasti zunanji trgovini in kapitalskim naložbam v stikih med Furlanijo-Julijsko krajino, Italijo in Evropsko zvezo na eni ter državami v srednjevzhodni in jugovzhodni Evropi na drugi strani. To je že 12.

VIII. VSESLOVENSKO SREČANJE

V Državnem zboru v Ljubljani je bilo 3. julija VIII. vseslovensko srečanje. Posvečeno je bilo zlasti problematiki medkulturnega dialoga. Udeležence so pozdravili predsednik DZ dr. France Cukjati, vodja Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, dr. sekretar Zorko Pelikan, ki je med drugim omenil, da z iztekom mandata sedanjega parlamenta zapušča Urad in se vrača na zunanje ministrstvo, predsednik Komisije Državnega sveta za evropske zadeve in mednarodne odnose Vincenc Otovičar in kot gostitelj predsednik Komisije državnega zbora za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu mag. Janez Kramberger.

Med uvodnimi govorniki sta bila dr. Avgust Pust iz Clevelanda in raziškovalka iz Trsta dr. Suzana Pertot.

Kulturni program je oblikoval slovenski pevski zbor iz Mendoze v Argentini, ki ga vodi Diego Bosquet.

SLOVENSKO PLANINSTVO PO SVETU

Na Bledu je bila od 26. do 29. junija I. konferenca slovenskih planincev iz sveta in Slovenije, ki jo je priredil Svetovni slovenski kongres. Bogato gradivo je že izšlo v posebnem zborniku, zajema pa zgodovino in sedanje delo slovenskih planincev ter planinskih društev doma, v zamejstvu (Trst, Gorica, Benečija, Celovec, Hrvaška) in zdomstvu (zlasti v Argentini). Tudi udeleženci so prišli iz številnih držav.

Umrl je politični oporečnik Franc Miklavčič

Dne 13. julija je umrl nekdanji politični oporečnik in borec za demokracijo dr. Franc Miklavčič. Rodil se je slovenskemu očetu in irski materi leta 1921 v Ljubljani, kjer je tudi diplomiral iz prava. Kot študent se je pridružil krščanskim socialistom, ki jim je ostal zvest tudi po Dolomitski izjavi. Bil je v partizanih od junija do oktobra 1942, ko so ga zajeli Italijani in poslali v Gonars, nato ponovno po kapitulaciji Italije. Dosegel je čin poročnika.

V letih 1946-76 je bil sodnik, ob takratni objavi članka v tržaškem Zalivu o poboju domobrancev in Kocbeku ter zaradi pisanja v osebni dnevnik o nujnosti neodvisne in demokratične Slovenije pa je bil aretiran in obsojen prej na 5 let in 8 mesecev zapora, po prizivu pa na 2 leti in 6 mesecev strogega zapora. Dejansko je predsedel 19 mesecev, ker je bil po številnih protestih in odmevni mednarodni kampanji pisatelja Borisa Pahorja in njegovih prijateljev (društvo Amnesty International ga je leta 1977 razglasilo za »jetnika meseca«) pomiloščen.

Na Študijskih dnevih Draga 1986 je predaval na temo Slovenska Cerkev med Bogom in cesarjem. Tudi v naslednjih letih je na Dragi in drugje rad posegal v politične razprave o slovenski prihodnosti, spravi, vlogi katoličanov. Bil je tudi med pobudniki Svetovnega slovenskega kongresa. Leta 1989 je bil med ustanovitelji Slovenskega krščansko socialnega gibanja, ki se je novembra preimenovalo v Slovenske krščanske demokrate. Miklavčič je bil njihov podpredsednik. Na prvih demokratičnih volitvah leta 1990 je za DEMOS neuspešno kandidiral za člana predsedstva republike. Stranko je zapustil leta 1994 in naslednjega leta je postal predsednik Krščansko socialne unije – Krščanskih socialistov, kar je ostal do smrti.

Praznik Vesele pomladi

Kot vsako leto je ob koncu sezone društvo Vesela pomlad z Opčin pripravilo bogato prireditev z naslovom »Poj, pleši, igray«. V dvorani Finžgarjevega doma so nastopili otroški zbor in Mlajša dekliška skupina Vesela pomlad pod vodstvom Mire Fabjan ter zbor openske osnovne šole pod vodstvom Ane Palčič. Praznik so popestrili še plesalci kulturnega in športnega društva Studio Alfa Dance ter starši otrok, ki obiskujejo opensko osnovno šolo in vrtec. V režiji Kristine Kovačič so izvedli mladinsko igro Kajetana Koviča »Maček Muri« v priredbi Valentine Počkaj.

Starši-igralci v predstavi "Maček Muri" (levo) in otroški zbor Vesela Pomlad (desno) na odru Finžgarjevega doma.

Vseslovenski skavtski jamboree

Od 19. do 27. julija je bil med Želimljami in Turjakom na Dolenjskem 1. slovenski skavtski jamboree, ki ga je priredilo Združenje slovenskih katoliških skavtinj in skavtov pod naslovom Norost, ki deluje. Udeležencev je bilo 3.500, med njimi kakih 150 članov in članic Slovenske zamejske skavtske organizacije iz Trsta in Gorice, ki je bila pritegnjena že k pripravljalnemu delu.

Višek jamboreeja je bil od 25. do 27. julija, ko so prisotni poglobljali temelje organizacije: sam skavtizem, narodnost (kot gost je bil med njimi predsednik parlamenta dr. France Cukjati), in katoliško vero (somaševanje je vodil in pridigal celjski škof dr. Anton Stres).

Medtem ko so mlajši odšli domov ali na svoje tabore, so pripadniki najstarejše starostne veje, roverji (v RS jim pravijo popotniki) in popotnice, preplavili Slovenijo in zamejstvo s potovalnimi tabori, nakar so se 1. avgusta vrnili na taborni prostor, tako da se je jamboree dejansko končal 3. avgusta.

Levo: pogled z letala na slovenski skavtski jamboree pri Podturjaku. Udeleženci so se postavili v obliko skavtskega simbola – lilije (foto Ivo Saksida). Čisto na sredi pa so, v modrih krojih, pripadniki Slovenske zamejske skavtske organizacije s Tržaškega in Goriškega (na desni, foto Matjaž Malešič).

38. FESTIVAL V ŠTEVERJANU

Od 4. do 6. julija je bil v Števerjanu 38. Festival narodnozabavne glasbe. Nastopilo je 30 ansamblov, od tega je bil le eden iz zamejstva, iz Gorice. V finale je žirija prepustila 17 skupin.

Zmagovalci Števerjana 2008 so člani ansambla Tapravih 6 z Raven na Koroškem. Nagrado občinstva je prejel ansambel Akordi s Prestranka.

Celotni spored je bil neposredno na voljo prek spletne strani www.sedej.org, izšel pa je tudi obsežen bilten. V Sedejevem domu so postavili likovno razstavo Albine Pintar iz Podgore in Ivana Skubina iz Goriških Brd.

ROMANJE V LURD

Ob 150-letnici Marijinih prikazovanj v Lurdu je združenje UNITALSI od 14. do 20. julija priredilo 60. goriško romanje v Lurd. Vijolični vlak, na katerega sta stopila tudi nadškof De Antoni in – prvič – koprski škof Piriš, je prepeljal v Lurd 600 bolnikov in spremljevalcev, 400 pa jih je poromalo z letalom. Goričanom so se pridružili romarji iz Slovenije in Bolgarije.

VILMA BRAJNIK VITEZ REPUBLIKE

Predsednik Republike Italije Napolitano je imenoval za viteza republike 80-letno bivšo borko in interniranko ter sindikalistko, javno delavko iz Štandreža pri Gorici Vilmo Brajnik.

FIGARO V SV. KRIŽU

V okviru IV. Festivala morja je Združenje za Križ v sodelovanju z vaškimi društvi in ustanovami Ribiški muzej tržaškega Primorja, Vesna ter Slomškovo društvo priredilo od 1. do 5. avgusta predstave Mozartove opere buffe Figarova svatba na Očarjevem borjaču v Sv. Križu. Izvajali so jo udeleženci vokalnih in interpretacijskih tečajev Mednarodne akademije za petje, ki jo v vasi vodi mladi, mednarodno uveljavljeni domači basist Aleksander Švab. Na štirih večerih je bilo kar 1.300 poslušalcev. V nedeljo, 3. avgusta, pa so mentor Švab in gojenci kot solisti nastopili na opernem koncertu.

20. Romanje treh Slovenij

Množica na Sv. Višarjah (levo); Tamara Griesser Pečar (na sredi) in Mojca Kucler Dolinar (desno). Foto A. Černic.

Menda še ni bilo toliko udeležencev Romanja treh Slovenij na Sv. Višarjah kot letos, ko je bilo 3. avgusta na vrsti 20. srečanje.

Zadnja leta skrbita zanj Rafaelova družba in Zveza evropskih izseljenskih duhovnikov. Prireditelji so se izrecno spomnili enega izmed pobudnikov, rajnega izseljenskega duhovnika Vinka Žaklja, to pa tudi zato, ker je zdaj dobila dokončno obliko tudi njegova zamisel o Višarskem domu, zdaj Domu Lamberta Ehrlicha, ki ga je Rafaelova družba kot upraviteljica temeljito preuredila, koprski škof msgr. Metod Piriš pa ga je v sklopu romanja blagoslovil. On je tudi vodil somaševanje v Marijini božjepotni cerkvi.

Pred tem so udeleženci prisluhnili predavanju zgodovinarke dr. Tamare Griesser Pečar Cerkev na zatožni klopi. To je sicer naslov njene znane, obsežne knjige o povojnem preganjanju duhovnikov v Sloveniji, vendar je predavanje zaobjelo nasilje, ki so ga slovenski duhovniki in verni laiki utrpeli pod tremi režimi, na Primorskem pod fašizmom, na Koroškem pod nacizmom, potem med vojno zaradi ukrepov italijanskih, nemških in madžarskih okupatorjev ter domačega revolucijskega nasilja, dolga leta po vojni pa zaradi komunističnega totalitarizma.

Po maši je sledil kulturni program, pri katerem so se zvrstili recitatorji, mešani pevski zbor iz Ambруса, številni pozdravi in počastitev ljudi, zaslužnih za obnovitev Ehrlichovega doma. Slavnostni govornik je bil predsednik poslanske skupine Nove Slovenije v Državnem zboru Jože Horvat.

Na višarskem srečanju so bili tudi ministrica za visoko šolstvo Mojca Kucler Dolinar, vodja Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu drž. sekretar Zorko Pelikan, slovenski veleposlanik v Italiji Andrej Capuder, evropski poslanec Lojze Peterle, števerjanski župan Hadrijan Corsi in drugi javni ter kulturni delavci.

Jekleno srce

Konferenca za Italijo pri Svetovnem slovenskem kongresu, Društvo Anton Gregorčič in Zveza veteranov vojne za Slovenijo so 20. junija priredili na Terpinovi domačiji v Števerjanu že tradicionalno proslavo ob obletnici slovenske osamosvojitve. Ob petju zboru Kras iz Opatjega sela in nastopu recitatorja Boža Tabaja so spregovorili gostitelj, predsednik Konference Marjan Terpin, nekdanji poslanec in konzul Tomaž Pavšič ter javni delavec Julijan Čavdek. Ta je predstavil najnovejšo knjigo Marjana Terpina *Jekleno srce, Tigrovstvo Stanislava Antona Kamenščka – Stanka*. Gre za biografijo bojevitiga tigrovca, pozneje političnega zapornika v Italiji in Jugoslaviji, na koncu univerzitetnega profesorja v ZDA, ki se je rodil pred sto leti v Ročinju. Njegove spomine, dokončane leta 1972 v Kaliforniji, je Terpin dopolnil in jim dal knjižno obliko.

SPOMIN NA SOMMARIPO

Na devinskem gradu je bil 23. junija sprejem slovenskega generalnega konzulata v Trstu ob Dnevu državnosti. Gen. konzul Jože Šušmelj se je v nagovoru poslovlil od javnosti v Furlaniji-Juljski krajini, ker se mu izteka mandat.

Med srečanjem pa je spričo nedavne 400-letnice izida prvega italijansko-slovenskega slovarja (1607), ki ga je v Devinu pripravil p. Alasia da Sommaripa, pesnik in akademik Ciril Zlobec spregovoril o tem piemontskem duhovniku in njegovem delu. Na grajskem dvorišču je tudi odkril dvojezično ploščo v spomin na Sommaripo. Postaviti jo je dala Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Na slovesnosti so zapela Sovernjenjska dekleta.

ŠTREKLJEVA NAGRADA

Letošnjo Štrekljevo nagrado je Občina Komen 22. junija podelila na Štrekljevi domačiji na Gorjanskem etnomuzikologu in plodnemu raziskovalcu, publicistu in glasbeniku Julijanu Strajnarju, ki je do upokojitve delal na Glasbenonarodopisnem inštitutu ZRS Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani.

15. POSTAJA TOPOLOVE

V Topolovem v Benečiji se je 5. julija začela 15. izvedba daljšega in tudi v italijanski javnosti zelo odmevnega niza kulturnih prireditev Postaja Topolove, ki ga vodita Donatella Rutar in Moreno Miorelli.

Med drugim so 12. julija predstavili esej Draga Jančarja *Zapiski iz Schiavonie*, ki ga je napisal lani, ko so ga povabili na letovanje v Topolovo. Dvojezično ga je izdalo društvo Ivan Trinko iz Čedadada. Italijanski prevod je oskrbela Ivana Placer.

STANE GRANDA V ANGLEŠČINI

Ob koncu slovenskega predsedovanja Evropski zvezi je Urad vlade za komuniciranje v Ljubljani izdal v slovenski in angleški izdaji pregledno in bogato ilustrirano knjigo zgodovinarja dr. Staneta Grande *Slovenija, Pogled na njeno zgodovino (Slovenia, An historical Overview)*.

15. TABOR SLOVENCEV PO SVETU

Društvo Slovenija v svetu je 12. julija priredilo v Velikih Laščah in okolici 15. Tabor Slovencev po svetu.

Najprej je bilo v Velikih Laščah domaševanje, ki ga je vodil ljubljanski pomožni škof dr. Anton Jamnik. V Levstikovem domu sta bili nato akademija in okrogla miza Rodni kraj – povezovalce Slovencev doma in po svetu. Udeleženci so si še ogledali Trubarjevo domačijo na Rašici, na Turjaškem gradu pa so se spomnili 500-letnice rojstva Primoža Trubarja. O njegovem pomenu za slovenstvo je predaval izseljenski duhovnik v Stuttgartu dr. Zvone Štrubelj.

Naj omenimo, da je na Turjaškem gradu v Viteški dvorani do 1. septembra na ogled velika skupinska razstava Trubarjevih portretov in kipov *Obrazi Primoža Trubarja*.

PRIVILEGIJI KOMUNISTOV

Ministrstvo za pravosodje Republike Slovenije je izdalo novo zgodovinsko dokumentarno publikacijo, ki je nastala na Sektorju za popravilo krivic in za narodno spravo. Gre za knjigo *Dokumenti o privilegijih političnih in državnih funkcionarjev v Sloveniji v obdobju socializma*. Uredili sta jo zgodovinki Marta Keršič in Neža Stres.

GORIŠKA SLOVENSKA SKUPNOST

Od leve tajnik Julijan Čavdek in predsednik Silvan Primožič.

Slovenska skupnost za Goriško je imela 14. junija pokrajinski kongres. Poleg deželnega tajnika Damijana Terpina in drugih predstavnikov sta imela temeljna posega Julijan Čavdek, ki je vršil dolžnosti tajnika po smrti Mirka Špacapana, in pokrajinski predsednik Ivan Černic.

Novi goriški tajnik SSK je Julijan Čavdek, novi predsednik pa Silvan Primožič.

150-LETNICA CERKVE PRI SV. IVANU V TRSTU

V dneh okoli farnega praznika so se pri Sv. Ivanu v Trstu spomnili 150-letnice izgradnje cerkve v tem nekoč povsem slovenskem mestnem predelu. Slovenska župnijska skupnost in društvo Marij Kogoj sta tudi pripravila zgodovinsko razstavo v Marijinem domu. Odprli so jo 18. junija, sočasno z razstavo cerkvenih predmetov v kape-

ZLATO ZRNO

Slovenski visokošolski sklad Sergij Tončič je letos razpisal nagrado za mlade zamejske ustvarjalce Zlato zrno. V Narodnem domu v Trstu so 20. junija predstavili nominirance. To so bili fotograf Riccardo Baldassarri, igralka Nikla Petruška Panizon, skladatelj Patrick Quaggiato in filmski režiser Martin Turk, ki je bil naposled tudi razglašen za zmagovalca.

LAJŠE 2008

Na Lajšah pri Cerknem je bila 22. junija XVIII. škofijska spominska slovesnost v spomin na žrtve druge svetovne vojne in komunistične revolucije na Primorskem. Slovesno somaševanje je vodil koprski škof msgr. Metod Pirih, ki je tudi pridigal. Po maši so bile pri tamkajšnjem breznu molitve za "cerkljanske žrtve" in druge pobite.

Društvo slovenskih izobražencev sklenilo sezono

Prof. Tomaž Simčič in Dušan Jakomin o ljudskem jeziku v bogoslužju (levo) in pogled v dvorano med predavanjem popotnika Bruna Križmana (desno).

foto KROMA

Junija meseca so se v Peterlinovi dvorani zvrstila še zadnja tri letošnja srečanja v sezoni. Po dvomesečnem poletnem premoru bo društveno življenje spet zaživelo na študijskih dnevih Draga v začetku septembra.

Junija so se zvrstili še naslednji večeri: v ponedeljek, 9. junija, sta zgodovinar prof. Tomaž Simčič in slovenski dušni pastir v Škednju Dušan Jakomin govorila o uporabi ljudskega jezika v bogoslužju.

V ponedeljek, 16. junija, je neutrudni popotnik Bruno Križman prikazal svoje diapozitive s poti po Armeniji in Gruziji.

Sklepni večer, 23. junija, pa so v društvu posvetili izidu dveh bibliografij, ki sta pred kratkim izšli pri založbi Mladika. Bibliotekarka iz NUK-a dr. Rozina Švent in avtorica Magdalena Pahor sta predstavili obširno Bibliografsko kazalo Mladike ob njenem petdesetletnem jubileju izhajanja, knjižničar Černetove knjižnice Marjan Pertot pa je predstavil še eno svojih bibliografij, posvečenih slovenskemu zdomskemu tisku. Tokrat je opisal slovenske knjige in periodiko, ki so izhajale v Kanadi od leta 1832 do 2007.

Redni ponedeljkovi večeri v Peterlinovi dvorani se bodo pričeli v začetku oktobra s kulturnim programom, posvečenim rojakom na Koroškem.

Marjan Pertot, Rozina Švent in Magdalena Pahor.

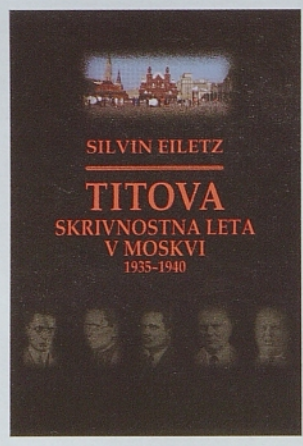
foto KROMA

Titova moskovska leta

Filozof, teolog in psihoanalitik dr. Silvin Eiletz, ki, star 80 let, živi na Dunaju in zadnja leta obiskuje ruske arhive, je pri celovški Mohorjevi izdal svojo tretjo zgodovinsko knjigo o temnih plateh komunistične zgodovine.

Po študijah *Zgodovina neke kolaboracije: boljševiki in Nemci 1914–1919 (2001)* in *Skrivnost Kominterne (2006)* je zdaj objavil 282 strani debelo knjigo *Titova skrivnostna leta v Moskvi 1935–1940*. Na podlagi številnih dokumentov, ki jih objavlja tudi s posnetki izvornikov, poudarja, da se je Tito v času Stalinovih čistk reševal in je napredoval s pisanjem (usodnih) karakteristik jugoslovanskih partijskih kolegov za tajno službo NKVD.

V drugem delu je popisano povojno obračunavanje z "informbirojevci" in drugimi nekdanjimi tovariši.

RAZSTAVA MIRJAM SAKSIDE

Ob praznovanju svojega zavetnika so pri Sv. Ivanu v Gorici 24. junija med drugim odprli slikarsko razstavo Mirjam Sakside Pezdirc v Domu Franca Močnika. V Ljubljani rojena goriška rojakinja je v letih 1956–2006 živela v ZDA. Poleg slikarstva goji tudi poezijo, vendar še ni izdala kake zbirke.

KUGYJEVIH 150 LET

Dne 19. julija je minilo 150 let od rojstva gornika in planinskega pisatelja Juliusa Kugyja.

Ob obletnici je bila spominska slovesnost v parku Coroninijevega dvorca v Gorici, saj se je Kugy zaradi kolere v domačem v Trstu rodil v takratni pristavi goriške plemiške vile. Slovesnost so priredili italijanski planinci, občina in fundacija Coronini, med gosti pa so bili tudi predstavniki Planinske zveze Slovenije s predsednikom Francem Ekarjem na čelu in koroških planincev. Prisotna je bila tudi Kugyjeva pranečakinja, ki živi na Koroškem. Slavnostni govor je imel prof. Sergio Tavano.

V Trstu so 19. julija odkrili Kugyjev doprni kip in Ljudskemu vrtu.

Slovesnosti so bile 19. in 20. julija tudi v Trenti, kjer stoji znani monumentalni Kugyjev spomenik.

UMRL JE ZORAN KRŽIŠNIK

V Ljubljani je 2. julija umrl umetnostni zgodovinar, kritik in organizator dr. Zoran Kržišnik. Rodil se je 26. januarja 1920 v Žirovnici. Od leta 1947 do 1986 je bil direktor Moderne galerije v Ljubljani. Leta 1955 je dal pobudo za Mednarodni grafični bienale. To razstavo s svetovnim odmevom je vodil do leta 2000. Z razstavami, katalogi in študijami je doma in po svetu širil sloves slovenskega slikarstva, zlasti grafike. Rad je sodeloval tudi pri pobudah v zamejstvu, zadnja leta zlasti v povezavi z galerijo Zore in Jožeta Škerka v Trnovci.

SLOVENSKI NOVOMAŠNIKI

Letos, večinomna na praznik sv. Petra in Pavla, je bilo posvečenih 13 slovenskih novomašnikov. To je najnižje število v zadnjih 50 letih. Lani jih je bilo 18: 16 v matični Sloveniji, eden na Koroškem, eden pa v ZDA.

Letošnja slika je naslednja: En novomašnik, poročen, je grškokatoliškega obreda. Eden je bil posvečen v Calgaryju v Kanadi. Eden je frančiškan, doma iz ljubljanske nadškofije, deset pa je škofijskih novomašnikov: 5 iz Ljubljane, 2 iz Celja, 3 iz Maribora, 1 iz Murske Sobote, nihče iz Kopra, Novega mesta in zamejstva.

UMRL JE PEDAGOG FRANC PEDIČEK

Konec julija je umrl znani slovenski pedagog dr. Franc Pediček. Rodil se je 13. julija 1922 v Mariboru. Posvečal se je zlasti teoriji in praksi vseh vidikov šolske vzgoje, pri čemer je zagovarjal antropološke poglede. Zato je imel v 70. letih, ko je bil direktor Pedagoškega inštituta, težave z oblastmi. Predaval je na mariborski in ljubljanski univerzi, večkrat je nastopal tudi v zamejstvu. Kot plodovit strokovni pisatelj je objavil celo vrsto knjig in razprav. V samozaložbi je izdal spomine s povzetkom svojega nauka: *Iz vodnjaka spominov (2004)* in *Moja hoja za pedagogiko 1950–2000 (2006)*, pri Didakti ponovno (2007).

Lani mu je ministrstvo za šolstvo in šport podelilo nagrado za življenjsko delo, Društvo katoliških pedagogov Slovenije pa ga je kot prvega razglasilo za svojega častnega člana.

UMRLA LJUDMILA PLESNIČAR GEC

Julija je preminila bivša predsednica Slovenskega arheološkega društva, vodja izkopavanj v antični Emoni in avtorica številnih monografij ter razstav o rimski zgodovini na slovenskih tleh dr. Ljudmila Plesničar Gec. Rodila se je 12. decembra 1931 v Sežani. Delala je najprej v Kopru, od leta 1961 do upokojitve pa je vodila arheološki oddelek v Mestnem muzeju v Ljubljani.

VIŠARJE POJEJO

Letošnjo prireditev Višarje pojejo sta Kulturno športno društvo Rojanski Krpan in Kulturno središče Planika iz Ukev priredili že na začetku poletne sezone, in sicer 15. junija. Med mašo in po njej so nastopile štiri moške skupine iz matice in zamejstva: Sv. Jernej z Opčin, Rudarski oktet iz Velenja, oktet Vitis iz Metlike in zbor društva Valentin Polanšek z Obirskega.

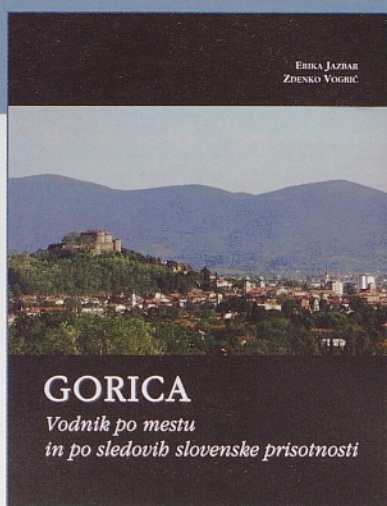
UMRL JE VINAR MIRO SIMČIČ

V bolnišnici v Šempetru je 23. junija umrl dolgoletni upravnik in enolog Zadružne kleti Goriška Brda na Dobrovem Zvonimir (Miro) Simčič. Rodil se je na Dobrovem 13. julija 1921, kot vinarski strokovnjak pa je delal tudi v Poreču in Vojvodini. Veliko je storil za uveljavitev briških vin in veljal za »očeta rebule«. Leta 1987 je objavil knjigo *Vino med ljudsko mdrostjo in sodobno znanostjo*.

Vodnik po slovenski Gorici

Na vrtu Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici je bila 25. junija predstavitev domoznanske knjige **Gorica, Vodnik po mestu in po sledovih slovenske prisotnosti**. Napisala sta jo Goričana, časnica in javna delavka Erika Jazbar ter upokojeni učitelj in prosvetni delavec Zdenko Vogrič. Bogato fotografsko gradivo sta prispevala avtoričina mož in tast, inž. Marko in Zdenko Vogrič. Uvodni besedi sta z goriškega oz. tržaškega zornega kota napisala časnica Jurij Paljk in Ivo Jevnikar. Oba sta z avtorjema sodelovala pri predstavitvi, medtem ko je v imenu založbe, Goriške Mohorjeve družbe, pozdravil tajnik Marko Tavčar.

Knjiga je vsebinsko in oblikovno močno preurejena in izpopolnjena nadgradnja publikacije istih avtorjev *Gorica, Po sledovih naše prisotnosti*, ki je izšla pri goriški založbi Transmedia leta 2002. Tam je leta 2005 izšla še njuna knjiga *Od Timave do Idrije, Slovenski sledovi po Goriški pokrajini*.

MATURANTI

Na slovenskih višjih srednjih šolah v Trstu in Gorici je junija uspešno opravilo državne izpite 127 maturantov, in sicer 36 na goriških, 91 pa na tržaških šolah.

RAJNA DUHOVNICA MELINK IN KORITNIK

V Duhovniškem domu v Šempetru sta umrla znana primorska duhovnika.

Dne 14. junija je umrl Branko Melink, ki se je rodil 30. decembra 1950 v Čolnici pri Ligu. V duhovnika je bil posvečen leta 1975 na Sv. Gori. Diplomiral je iz slavistike in romanistike ter poučeval na gimnaziji v Vipavi, pisal in prevajal. Zadnja leta je bil v dušnem pastirstvu, nazadnje v Kobaridu in na Livku.

Dne 23. julija pa je umrl najstarejši duhovnik koprške škofije, Ščekov učenec Franc Koritnik. Rodil se je 12. decembra 1910 v Senožecah in bil posvečen v duhovnika leta 1936 v Trstu. V letih 1939-56 je služboval v Brkinih, kjer je med vojno reševal svoje ljudi pred italijanskimi in nemškimi grozodejstvi. Nazadnje je bil duhovni pomočnik v Sežani.

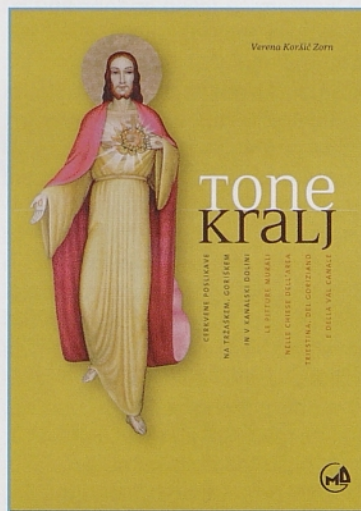
22. PREMSKO SREČANJE

Združenje književnikov Primorske, ki ga trenutno vodi Ines Cergol, je na gradu na Premu 29. junija priredilo 22. Premsko srečanje. Javna tribuna je bila posvečena duhovniku in pesniku Alojzu Kocjančiču (1913-91). Pod naslovom Literarni panj so predstavili knjigo lanskega premskega nagrajenca Vesa Pirnata – Brolskega *To je moja stvar*.

Letošnjo nagrado, za radijsko igro, je z Najdaljšo nočjo osvojila Marija Mercina.

KOČA SV. JOŽEFA

V Žabnicah v Kanalski dolini so 22. junija blagoslovili in predali namenu obnovljeno Kočo sv. Jožefa, ki jo je za počitnikovanje in duhovno poglobljanje dal zgraditi leta 1955 msgr. Franc Močnik. Dolga leta je njen oskrbnik Danilo Čotar, ki je na slovesnosti spregovoril skupno s predsednikom Fundacije Gorica, dekanom Marjanom Markežičem in goriškim škofovim vikarjem msgr. Oskarjem Simčičem, ki je kočo blagoslovil.

Nova knjiga o Tonetu Kralju

V cerkvi v Pevmi, ki jo krasijo freske Toneta Kralja, je Goriška Mohorjeva družba 2. julija predstavila dvojezično, bogato ilustrirano knjigo o tem priljubljenem umetniku, ki je živel v letih 1900-75.

Pod naslovom *Tone Kralj, Cerkevne poslikave na Tržaškem, Goriškem in v Kanalski dolini* jo je pripravila umetnostna zgodovinarica Verena Koršič Zorn, medtem ko je poslikave

fotografiral Carlo Sclauzero. Knjigo je oblikoval Rado Jagodic. Prevode v italijanščino je oskrbela Daniela Milotti Bertoni.

Če je Kralj poslikal kakih 50 primorskih cerkva, knjiga obravnava vseh sedem v sedanjem zamejstvu.

Publikacijo je predstavil umetnostni zgodovinar Saša Quinzi.

KNJIGE

JASNA JUREČIČ
PREROKUJ MI ŠE ENKRAT

Jasna Jurečič, po materi Dalmatin-ka, po očetu Slovenka, rojena v Zadru, po šolanju v Ljubljani živeča do Abrahamovega leta in nekaj čez v našem Saležu, je danes v večje ali manjše presenečenje vseh stopila v tukajšnjo literarno srenjo s knjigo proze. In to ne s kakšno lahkotno zgodbarsko igrarijo, ampak z ambicijo, ki meri v dva samosvoja poskusa: prvi, tretjinski del knjige, ki je poudarjen tudi z drugačnim tipom črk, želi biti vpogled v doživljanje ženske iz premožnega velemestnega ameriškega okolja, ki ne more pozabiti svojih kraško-tržaških korenin. Drugi, dvotretjinski del knjige je namenjen v glavnem monološkim razglabljanjem občutljive in ranljive žene, ki se v vrsti poglavij izpoveduje svoji prijateljici iz otroških let, a teh zaupnih sestavkov ne pošilja iz Slovenije, ker ji želi prikriti, da je težka onkološka bolnica. Šele po njeni smrti se prejemnica teh izpovedi odloči, da izda to korespondenco v knjigi. Tako nam avtorica v tako zasnovanem nekakšnem romanu izriše dva ženska lika, ki ju družijo podobno življenjsko nelagodje, ločijo pa srečnejše oziroma nesrečnejše življenjske okoliščine. Obe družijo sorodnost bolečega nesprejemanja sveta, v kakršnem jima je živeti, loči pa tisti usodni poseg usode, ki prvi ne nakloni sreče zaželenega materinstva, podari pa to drugi, ki pa ga ne bo mogla polno užiti. Njen otrok bo našel zavetje pri prvi. Ta krhka vez, ki poveže obe zgodbi v zaočkroženo celoto, pa se nam skozi branje odkriva tako zlagoma in komaj zaznavno, da bi skoraj ne mogli govoriti, da sledimo pripovedi o dveh življenjskih zgodbah, pač pa o stopetdeset strani dolgemu premišljevanju o vprašanju, kako je biti ženska danes. In to ne ženska sredi sveta in dogajanja v

našem času in našem prostoru, marveč v svetu same sebe, v odnosu sama s sabo, v odzivih na dražljaje od zunaj, v lovljenju lastne identitete. V tem tipanju vase in okrog sebe, s prefinjenimi tipalkami, ki se ob najmanjšem premalo nežnem dražljaju kot polževe antene potegnejo vase, je komaj kdaj nakazano nekaj realij; vsa pripoved teče kot podvodni tok, pod površino. In četudi bi zmotno mislili, da smo v območju izrazito ženske psihe, v odstiranju tančin tipično ženskega dojetanja sveta in sočloveka, smo zgrežili bistvo teh izpovedi. Dovolj je, da menjamo predznak in smo v svetu občečloveškega, tako moškega kot ženskega. Tako doživljamo svet in sebe v njem eni in drugi. Seveda tisti, ki jim ni dovolj živeti površinsko ali, ki so še posebej nagnjeni k iskanju, razčlenjevanju, tipanju, kaj je za stvarmi ali jih mučijo vprašanja, od kod, kam, zakaj. In ki jih, kot avtorico, vznemirjajo besede, katerim se toliko sodobnikov izmika: smisel življenja, smrt, Bog, ljubezen, trpljenje.

V prozi, ki postreže z minimalnim dogajanjem, in ob kateri potrebuješ desetine strani, da zveš, kje se zgodba dogaja, in šele v zadnji desetini drugega, pisemskega dela, dobiš nekaj konkretnih podatkov iz življenja obeh protagonistk, se ti čez skoraj dve (zadnji) tretjini zgošča vrsta razmišljanj. – Ta niso toliko osebna, kot občečloveška. – Človek bi sklepal, da se bo težko prebijal skozi takšno besedilo ali se bo celo dolgočasil. Toda ne, zanimivo: misli, kot jih razvija avtorica, so nam blizu, so tako rekoč del naših vsakdanjih premišljevanj v samoti. Da, celo med delom in na sprehodih se nam utrinjajo, le da morda globlje ali drugače obarvane, tehtnejše, bližje našemu intelektualnemu in izobrazbenemu potencialu, a še vedno dovolj blizu in sprejemljive vsakomur, ki mu je iskanje notranja nuja. Na videz gosto in nelahko berljivo pripovedno tkivo te potegne za sabo prav zato, ker čutiš za tem pisanjem avtoričino zaresnost in pogum. Predvsem občuduješ ta is-

kreni pogum, sestiti, začeti, slediti do bolečine iskreno svojim mislim in svoje zapise dokončati ter odnesti založbi. Verjeti v svoje delo, ker ti je šlo zares in ker meniš, da se bo v tvojem tekstu marsikdo našel in spoznal in se nekako oddahnil in potolažil, da je nekdo drug izpovedal to, kar bi rad ti sam. Pripoved teče preprosto in dovolj spretno v lepem in svežem jeziku, s kakšnim literarnim zamahom tu in tam. In kot smo rekli že na začetku, gre za dva različna prijema in pristopa. Vsekakor je prvi, konkretnější del, njujorška epizoda, že pristop v literaturo, tako da je bralcu kar žal, da ni še izčrpnější. Drugi del, ki zajema večino knjige, pa še niha med verziranostjo in tekoče speljanim niansiranjem v prepletanju razmišljanj, dialogov in spretnimi deskripcijami in med motečimi nepotrebnimi vrinki, dodatki, ponavljanji že povedanega in zastranitvami. To pozoren bralec sicer opazi, a ga pretirano ne moti, saj gre navsezadnje za prvenec.

S knjigo Jasne Jurečič smo le dobili novega prozaista, ki se ne bere kot začetnik, ampak kot pisec, ki je že večč peresa in nam lahko v bližnji prihodnosti postreže še s čim. Ne moremo se sicer pohvaliti, da je nekdo s tako dobrim jezikom in kultiviranim slogom zrasel iz naših avtohtonih tal. A po tridesetih letih Saleža lahko navsezadnje že govorimo o pravi Saležanki.

Za to knjigo domačega avtorja se lahko zahvalimo daljnovidni založbi, saj je Mladika zaslutila, da je delo zanimivo in naše, čeprav je res tukajšnjih predvsem nekaj strani, v katerih zaživi vaški ambient v prav sočni karikaturi in celo z nadihom narečja, pa tudi nekaj ljubkih otroških vaških spominov in dva ali trije originalni liki, zlasti stara Rozi, zeliščarica in »šlogarica«, nona Lucija in v predsmrtnih pasusih tudi ena glavnih ženskih oseb.

Založba je poskrbela tudi za imenitno zunanjo opremo, z likovno posrečeno naslovnico, kjer izstopa originalna fotografija Manhattan, kjer se zgodba pravzaprav začinja. Oprema

je delo Danila Pahorja. Spremno besedo je napisala prof. Marija Cenda. Naslov je, glede na osnovno sporočilo knjige, zelo ustrezen. Za njim slutimo avtoričin čustveni vzgib, tako da lahko ugibamo, ali je bila Rozi morda celo resnična oseba in ne le izmišljen lik. Če bi si od avtorice kaj želeli, bi bila to morda pripoved, ki bi črpala iz avtoričine saleške okolice ali iz njenih dalmatinsko-unejskih doživetij. Sicer pa, glede na doživetje učinkujoč prikaz življenja v njujorški petdesetnadstropni stolpnici, najbrž lahko napiše tudi roman – iz Dubaja?!

Zora Tavčar

RUSKA EMIGRACIJA PO PRVI SVETOVNI VOJNI

Pred kratkim je izšla knjiga »Russia Abroad, Russian Diaspora 1918-1938«, Yale University Press. Avtorja Catherine Andreyev in Ivan Savilky analizirata in popisujeta glavne centre, v katerih so živeli ruski (carski) emigranti.

BERLIN

Takoj po oktobrski revoluciji je bilo v Berlinu približno 300.000 ruskih emigrantov. Veliko jih je imelo univerzitetno izobrazbo ali so bili celo univerzitetni profesorji in oficirji. Nihče ni dobil dela, ki bi odgovarjal njegovi strokovni pripravi. Zadovoljiti so se morali s katerimkoli delom, ki so ga dobili. To je bilo toliko bolj težavno, ker je bilo v Nemčiji v tistem času veliko brezposelnih.

V 20. letih pa je bila carska emigracija v Berlinu zanimiva, ker je bila blizu Rusije (s pogostimi stiki z obiskovalci iz Sovjetske zveze) in ker je bilo kulturno življenje takrat v Berlinu zelo razvito. Ko je prišlo leta 1931 do svetovnega finančnega zloma in še večje brezposelnosti v Nemčiji in ko je prevzel vlado v Nemčiji leta 1933 Hitler, se je položaj ruskih emigrantov zelo poslabšal in so začeli zapuščati Nemčijo. To toliko bolj zaradi protislovanske nastrojenosti nacistov. Veliko ruskih emigrantov se je preselilo v Francijo.

Šele ko so proti koncu 2. svetovne vojne nacisti (ko se je že videlo, da so izgubili vojno) organizirali vlasovce, so se odnosi med ruskimi emigranti (količina jih je še ostala) in nacisti izboljšali.

Stiki med carskimi emigranti in voditelji vlasovcev so bili minimalni, ker so vlasovci imeli drugačen pogled na

prihodnost Rusije kot stari carski emigranti.

Po vojni so Angleži veliko večino vlasovcev vrnili Sovjetom. Ti so oficirje pobili, vojake pa obsodili na 25 let prisilnega dela v Sibiriji, ker so nujno potrebovali delovno silo. To lepo opisuje Karlo Štajner v knjigi Sedem tisoč dni v Sibiriji (glej stran 297).

Po Stalinovi smrti leta 1952 so bili bivši vlasovci in tudi ukrajinski in baltski esesovci pomiloščeni in so se lahko vrnili v evropski del Sovjetske zveze.

Sovjetski komunisti so s svojimi ujetniki ravnali bolj človeško kot slovenski komunisti.

Ves čas bivanja v Berlinu so bili carski emigranti zelo aktivni. Izdajali so več časopisov in revij, organizirali svoje šole in iskali politične zveze.

Nekateri ruski voditelji so celo mislili in upali, da se bo ruska carska emigracija spremenila v stalno diasporo, kot je judovska, vendar so se zelo motili.

PARIZ

Drugi veliki center carske emigracije v Evropi je bil Pariz. Že v 19. stoletju je živel v Parizu več tisoč ruskih emigrantov, levo usmerjenih intelektualcev in anarhistov. Tem so se po oktobrski revoluciji pridružili carski emigranti. Ko se je gospodarski položaj v Nemčiji poslabšal, je v Pariz prišlo veliko ruskih emigrantov iz Berlina.

Gospodarski položaj Francije je bil boljši, ker je prejela iz Nemčije reparacije, Nemčija pa jih je plačevala.

Na drugi strani je v Franciji primanjkovalo delovne sile, ker so imeli velike izgube vojakov v 1. svetovni vojni. Zato so ruski emigranti lahko dobili delo, ki sicer ni odgovarjalo njihovi strokovni pripravi, jim je pa kljub temu zagotavljalo dobro življenje. Veliko ruskih generalov in oficirjev je bilo šoferjev taksijev v Parizu.

Zanimiva je anekdota o razgovoru med generalom Francom in njegovo ženo, eno noč pred vojaškim udarom v Španiji. Žena je vprašala Franca: »Kaj pa, če udar propade, kam bomo šli, kako bomo živeli?« Franco ji je odgovoril: »Ali se spomniš, ko sva bila pred štirimi leti v Parizu, ko nas je vozil tisti taksist, ki je bil bivši ruski general?«

V Franciji je nekaj ruskih emigrantov živel v manjših mestih in vaseh. Veliko se jih je poročilo s Francozinja-

mi. Ti so se vživali in asimilirali v francosko družbo, Francozi pa niso dali možnosti ruskim univerzitetnim profesorjem, da bi se zaposlili na univerzah, ker so menili, da je francoska kultura višja od ruske.

Leta 1946 sem živel z več Slovenci v begunskem taborišču v Bologni v Italiji. Tam je bil kuhar star carski emigrant, ki je bil pred vojno taksist v Parizu. Po vojni se je moral umakniti iz Francije. Večkrat sem se razgovarjal z njim in me je vedno rotil: »Če se hočeš kje ustaliti in si ustvariti dom, pojdi v Severno Ameriko. V Evropi boš vedno brezdomec.«

Kerenski (bivši demokratični voditelj Rusije) je bil med mirovno konferenco leta 1919 v Parizu. Večkrat je skušal doseči, da bi njega in rusko delegacijo sprejeli na mirovno konferenco, kot so vključili nanovo pečeno državo, kot sta bili Poljska in Češkoslovaška. Jugoslavija je bila vključena zaradi tega, ker je bila Srbija med državami zmagovalkami.

Ruske delegacije niso sprejeli, ker je Rusija podpisala mir z Nemčijo leta 1917, kar je povzročilo velike težave Franciji in Angliji. Rešili so ju Američani s svojo vojaško in materialno pomočjo. To zavezniško potezo so Rusi sprejeli zelo negativno in jo še danes kritizirajo.

Carski emigranti so tudi v Parizu razvili zelo živahno politično in kulturno aktivnost, vključeno z umetniško.

Vse njihove organizacije in aktivnosti so vzdrževali sami.

HARBIN

Že pred 1. svetovno vojno so Rusi zgradili in financirali železniško progo preko Mančurije do Vladivostoka. S tem so znatno skrajšali pot do tega mesta. Center te železniške povezave je bilo mesto Harbin v Mančuriji. Tam so imeli Rusi železniško upravo, narave in delavnice za vzdrževanje te dolge proge. Tik pred 1. svetovno vojno je tam živel 16.000 Rusov, z visokim standardom, saj so imeli svoje šole, časopise in kulturno ter družabno življenje.

Po komunistični revoluciji se je v Harbinu naselilo še 60.000 carskih emigrantov. Kulturno življenje se je razvilo do take stopnje, da so organizirali pravno fakulteto. Na tej fakulteti je študiralo in diplomiralo celo nekaj Kitajcev. Ko so na Kitajskem zmagali

komunisti, se je velika večina Rusov izselila, nekaj tudi v Severno Ameriko.

V centru mesta Harbin so Rusi zgradili že pred 1. svetovno vojno pravoslavno cerkev. Ko so Rusi odšli, je Kitajci niso porušili, temveč so okoli zunanjega zidu cerkve zgradili stranišča. Krščanski svet je proti temu protestiral.

Tudi v Varšavi so imeli Rusi pravoslavno cerkev, ki pa so jo Poljaki po 1. svetovni vojni takoj porušili!

SLOVENIJA IN SRBIJA

Med vsemi državami, kjer so se naselili carski emigranti, jim je Srbija najbolj odgovarjala, ker je pravoslavna država, ker so imeli Rusi veliko oporo v srbski kraljevi družini, ki je bila zelo carsko-rusko orientirana, in končno ker je bila Jugoslavija v bistvu nova država z veliko potrebo po strokovnih in izobraženih ljudeh v civilni upravi in vojski. To je bila edina država, ki je nudila ruskim emigrantom pozicije, ki so odgovarjale njih vzgoji. Samo Bolgarija, Latvija in Estonija – poleg Jugoslavije – so zaposlile na svojih univerzah nekaj ruskih strokovnjakov. Na beograjski univerzi je dobilo mesto profesorja več ruskih profesorjev. Na ljubljanski univerzi se je zaposlil E. V. Spektorsky. Na 3. državni gimnaziji za Bežigradom je bil profesor telovadbe ruski emigrant, ki se do leta 1936 še ni naučil slovenščine.

Vseh ruskih emigrantov v Jugoslaviji je bilo okoli 40.000 in so razvili živahno politično, kulturno in socialno življenje. Bili so tesno povezani z ostalimi carskimi emigranti v zahodni Evropi. Kljub vsem prednostim, ki so jih imeli v Jugoslaviji, so se pritoževali, češ da je Jugoslavija revna dežela in da celo univerzitetni profesorji zaslužijo manj kot ruski taksisti v Parizu.

PRAGA

Praga je nekakšen geografski center Evrope. Tudi v tem mestu se je naselilo približno 40.000 carskih emigrantov. Praga je blizu Berlina, Pariza, Beograda in celo same Rusije.

V tem mestu so Rusi razvili – z velikodušno finančno podporo češkoslovaške vlade – izredno živahno politično in kulturno življenje. Ustanovili so celo rusko ljudsko univerzo.

V Pragi so ruski filozofi, intelektualci in politiki – v zvezi z ostalo rusko elito po Evropi – debatirali in načrtovali,

kako bodo razvili Rusijo po osvoboditvi. Pričakovali so, da bo komunizem hitro propadel. Toda sovjetska vlada je bila veliko bolj stabilna, kot je vsa zapadna Evropa pričakovala.

Leta 1933 so ZDA priznale Sovjetsko zvezo in leta 1934 jo je priznala tudi Češkoslovaška.

Ko je prišel v Nemčiji na oblast Hitler z zahtevami po sudetskih deželah, so se ruski emigranti začeli umikati iz Prage. Tiste, ki so ostali, so po nemški okupaciji kontrolirali gestapovci.

LATVIJA

Položaj Rusov v Latviji je bil svojvrsten. V tej deželi je že leta 1914 živelo 233.000 Rusov, in to že več stoletij. Imeli so zelo razvito kulturno in politično življenje. Po revoluciji so se jim pridružili še visoko izobraženi carski emigranti, kar je še bolj poživilo njihovo kulturno in politično delo. ZDA so vedno podpirale težnje Latvije po samostojnosti, toda stalno so opominjale Latvijce, naj tolerirajo tradicionalne ruske prebivalce.

Pred 2. svetovno vojno je živelo v Latviji poleg Litvancev in Rusov tudi nekaj Nemcev in Judov. Vsi skupaj so razvili precej univerzalno kulturno življenje.

Po 2. svetovni vojni je bil ta kulturni ambient uničen. Nacisti so poslali Jude v koncentracijska taborišča, Nemci so odšli pred prihodom ruskih čet in tudi večina carskih emigrantov se je umaknila. Ostali pa so stari ruski naseljenci, ki žive tam že več stoletij.

ESTONIJA

Estonija je v nekaterih pogledih podobna Latviji.

V carski Rusiji so imeli premožni Rusi iz Sankt Peterburga svoje poletne hišice v vzhodni Estoniji, ki je kakih 200 km oddaljena in ima dobro železniško povezavo. Ko je prišlo v Rusiji do komunistične revolucije, so se ti carski meščani preselili v svoje poletne hišice in tam ostali.

Vključili so se v skupnost 160.000 premožnih Rusov, ki so že več stoletij živeli v Estoniji in tudi imeli živahno politično, kulturno in socialno življenje. Odnosi med Rusi in Estonci so bili in so še slabi in napeti. Estonci so najbolj protiruski in protislovansko usmerjeni baltski narod.

Tudi Estonce so ZDA opozorile, naj bodo »fair« do staronaseljenih Rusov.

V severni Evropi pri meji z Rusijo stoji ruski pravoslavni samostan PSKOVO-PERCHERSKY. Ta je bil za vse carske Ruse v zahodni Evropi božja pot. Tam so gledali preko reke na svojo rusko domovino, ki se razprostira od tam vse do Vladivostoka.

ZAKLJUČEK

Po 2. svetovni vojni so se preselili centri ruske carske emigracije – kolikor jih je še ostalo – v Severno Ameriko.

Peter Klopčič

FRANCI PETRIČ SLOVENSKE BOŽJE POTI Fotografije Marjan Smerke idr. Ljubljana, Družina, 2008.

V davniini so ljudstva pogosto potovala iz kraja v kraj. Nomadi so se preseljevali v druge dežele, ker so iskali boljše pogoje za življenje. Narodi z velikim naravnim prirastkom, pa tudi drugi, morda iz političnih vzrokov, so zavzemali bližnje pokrajine. Včasih so to dosegali tudi z vojaškim osvajanjem sosednjih, z naravnimi dobrinami bogatejših pokrajin. Posamezne skupine ljudi so se selile v višje ležeče predele gorske pokrajine in se s tem rešile napadov sosednjih ljudstev. Pogosto pa so tu iskali boljšo pašo za svojo živino.

Ko so se ljudje za stalno naselili v nižinah, v mestih in vaseh, so se vseeno radi vračali h koreninam svojega izvora in bivanja. Prav gotovo so ti kraji zanje nekaj posebnega, svetega, ponujajo nepozabne spomine. Poleg na lastno rojstvo jih lahko prvotni kraji spominjajo še na kak drug poseben dogodek, ki je povezan z nenavadnim pripetljajem ali posebno zanimivim objektom. Čudežnih dogodkov, ki so povezani z rednim obiskovanjem spominskih svetišč, pri večini, vsaj starejših, neznanih ali pa zavutih v legendo, seveda ne moremo dokazati pa tudi ne zanikati – taka obiskovanja pa imenujemo božje poti.

Tudi človek moderne dobe rad zahaja v gore, daleč od ponorelega sveta, proč od slabosti in težav v dolini, daleč od »pekla ali hudiča« in bližje lepemu in svetemu, in vse bližje ne le Bogu, pač pa tudi vsemu vzvišenemu in lepemu, ki ga lahko vidimo v gorah. Poleg klasičnega romanja k svetim krajem imenujemo »romanja« tudi druga potovanja posameznikov ali skupin

ljudi na določen kraj, predvsem tista, ki se rada ponavljajo in kjer je navadno veliko ljudi. Za udeležence teh popotovanj ni pomembna le posvečena misel, pač pa tudi v veliki meri posvetno druženje z enakimi.

V knjigi Slovenske božje poti je Franci Petrič opisal kar 205 romarskih poti pri nas in v bližnjem narodnostnem ozemlju. Med njimi je največ končnih ciljev pri cerkvah sv. Jožefa, sv. Ane, sv. Roka in sv. Antona. Vsaka izmed njih je zanimiva, saj ti kraji privlačijo romarje, mlade in stare, zdrave in bolne, družine in posameznike, pobožne in radovedne, dobrotnike in žeparje, oznanjevalce in goljufe. Skupna vez vseh romanj nekoč in danes ostaja ista: druženje ob svečanih prireditvah in vse bolj povezovanje ljudi tudi prek meja.

Videti je bilo, da bodo romanja zamrla, v resnici pa naraščajo. Kaže, da romanja izpolnjujejo potrebe in želje ljudi. Verjetno se zdi ljudem današnjega sveta življenje preveč monotono, in hočejo nekaj bolj intenzivnega, prazničnega in čustvenega. Enako velja tudi za sodobno nomadstvo, izlete v tuje dežele z ogledovanjem kulturnih in zgodovinskih spomenikov. To velja tudi za planinske izlete in obiskovanja gora in s tem se tudi povečuje članstvo v planinskih društvih. Ali je to nov izraz iskanja sodobnega človeka na etičnem, in če hočete kulturnem področju, ali pa zgolj nomadstvo in vagabundstvo, turizem in avanturizem?

Najstarejša romarska svetišča na Slovenskem so postavljena na temeljih poganskih svetišč. Tako lahko beležimo ta pojav na Šmarni gori (669 m) nad Ljubljano in na Ptujski gori (342 m) že v 15. stol., na Višarjah (1766 m) v Italiji v 14. stol., na Zasavski Sveti gori (852 m) v 13. stol., na Svetih gorah

(527 m) nad Bistrico ob Sotli pa že v 11. stol.

Med opisanimi božji-potmi je tudi več znanih in zelo znanih božjih poti, kjer lahko srečamo zelo veliko ljudi. Naj naštejemo le nekaj najpomembnejših: Bled, Brezje na Gorenjskem, Crngrob pri Škofji Loki, Dobrova pri Ljubljani, Kostanjevica v Novi Gorici, Kredarica pod Triglavom, Kurešček nad Ljubljanskim barjem, Log pri Vipavi, Maribor – stolnica (bl. A. M. Slomšek), Marijino Celje nad Kanalom, Mirenski grad, Novi Stifci pri Gornjem Gradu in pri Ribnici, Olimje (bl. A. M. Slomšek), Ponikva pri Celju (bl. A. M. Slomšek), Ptujška gora, Stična, Strunjan, sv. Hieronim na Nanosu, sv. Jošt nad Kranjem, sv. Jožef v Celju, sv. Jožef v Ljubljani, sv. Primož nad Kamnikom, sv. Rok nad Šmarjem pri Jelšah, Sveta gora nad Solkanom, Svete gore nad Bistrico ob Sotli, Svete Višarje nad Kanalsko dolino, Šmarna gora nad Ljubljano, Tamar pod Jalovcem, Uršlja gora in še mnoge druge.

Iz zamejstva je predstavljenih 19 božjepotnih ciljev.

Na Avstrijskem Koroškem so opisane naslednje božje poti: Božji grob na Humcu pri Pliberku (l. 1772), Dolina pri Celovcu s cerkvijo Marijinega obiskovanja (l. 1863), Gospa Sveta s cerkvijo Matere Božje (l. 1460), v bližini katere je zibelka naše državnosti, Graben v Ziljski dolini s cerkvijo Naše ljube Gospe (15. stol.), Grebinski klošter s cerkvijo Matere Božje (l. 1235), Lisna gora (610 m) z Marijino cerkvijo

Kredarica pod Triglavom (foto C. Velkovrh)

(18. stol), Marijina cerkev na Zilji (13. stol.), kjer je bil župnik tudi slovenski pisatelj Ksaver Meško, Marija v Trnju v Železni Kaplji s cerkvijo Marije Device (l. 1336), Otok na Vrbskem jezeru s cerkvijo Matere Božje (11. stol.), Perava v Beljaku s cerkvijo sv. Križa (l. 1744), Podgorje v Rožu s cerkvijo Naše ljube Gospe (l. 1690), Cerkev sv. Hema (l. 1489) nad Globasnico (843 m), Sveto mesto pri Žvabeku z Marijino cerkvijo (17. stol.), Žihpolje pri Celovcu z Marijino cerkvijo (l. 1729).

Na Tržaškem Krasu: Cerkev Matere Božje (l. 1647) na Pečeh pri Boljuncu, Repentabor s cerkvijo Matere Božje (l. 1765) in Ricmanje s cerkvijo sv. Jožefa (18. stol).

V Benečiji pa še v deželi kaplana Martina Čedermaca Stara gora (618 m) pri Čedadu s cerkvijo Matere Božje (l. 1744), Svete Višarje (1789 m) z Marijino cerkvijo, obnovljeno po prvi svetovni vojni s slikami Toneta Kralja.

Priloženi zemljevid pa nakazuje, da so posamezne postaje dokaj enakomerno posejane po vsej slovenski zemlji.

Ciril Velkovrh

Blejsko jezero (levo) in Sv. Hieronim na Nanosu (desno), foto C. Velkovrh.

Versko življenje Slovencev v Belgiji in na Nizozemskem (XII. del)

Po krajšem odmoru nadaljujemo opis verskega življenja Slovencev v Belgiji. Zveza slovenskih kulturnih delavcev je 26. novembra 1977 priredila zborovsko revijo *Ceciljanka 1977*. Na prireditvi je sodelovalo več pevskih zborov, ki so številnemu občinstvu pripravili prijeten kulturni spored in zapeli vrsto slovenskih narodnih in umetniških pesmi.

Na veliko noč so belgijski Slovenci praznovali 30-letnico slovenske službe božje v Charleroiu. V jutranjih urah je bila sveta maša, ki jo je daroval izseljenski duhovnik Kazimir Gaberc. V lepem slavnostnem nagovoru je misijonar Anton Počnik podal nekaj misli o pomenu velike noči ter o važnosti kulturnega in duhovnega življenja zdamskih Slovencev. Izrazil je zadovoljstvo, da Slovenci v Charleroiu že trideset let imajo svojega dušnega pastirja in redno slovensko službo božjo.

V nedeljo, 30. aprila 1978, so Slovenci, živeči v Belgiji, pripravil jubilejno 25. slovensko prireditev, ki so se je udeležili rojaki in rojakinje iz Charleroi in okolice, Monsa, Borinage, Bruslja, Antwerpna in daljnega Limburga, pa tudi nekaj slovenskih družin iz Nemčije, Nizozemske in Slovenije. Občinstvo, ki je za to priložnost napolnilo veliko dvorano, je z velikim zanimanjem sledilo bogatemu kulturnemu sporedu. Najprej je vse navzoče pozdravil duhovnik Kazimir Gaberc. V svojem govoru je poudaril pomen ohranjanja slovenskega jezika in ljubezni do domače zemlje. Zahvalil se je vsem sodelujočim, ki so z velikim veseljem sprejeli povabilo za sodelovanje na prireditvi. Sledil je bogat kulturni spo-

red. Najprej se je predstavil slovenski pevski zbor Simon Gregorčič iz Bruslja, ki je ubrano zapel vrsto slovenskih pesmi. Zbrano občinstvo je pevce pozdravilo z velikim aplavzom, tako da so morali nastopajoči zapeti še nekaj pesmi. Sledil je nastop najmlajših, ki so s svojim nastopom dokazali, da tudi najmlajši sodelujejo pri kulturnem delu zdamskih Slovencev. Glavna točka

Zbor Simon Gregorčič.

sporeda pa je bila uprizoritev veseloigre v treh dejanjih »Kadar se nevesti jezik ne suče« ali »Po sili zdravnik«. Veseloigro je za to priložnost priredil in režiral duhovnik Kazimir Gaberc. Igro so izvajali člani dramskega krožka »Fran Saleški Finžgar« iz Charleroi. Igralci so se na začetku igre sami predstavili in tako še bolj popestrili dogajanje na odru. Vsi nastopajoči so se zelo potrudili in lepo podali svoje vloge, tako da je občinstvo vse nastopajoče nagradilo z burnim aplavzom.

V drugem delu sporeda pa je nastopil slovenski pevski zbor Anton Martin Slomšek iz Eisdena, ki je pod vodstvom pevovodje Poldeta Cverleta zapel vrsto slovenskih pesmi. Sledil je nastop folklorne skupine »Vesela mladina«, ki je pod vodstvom učiteljice Varzsak-Kos dovršeno podala več narodnih plesov. Sledila je prosta zabava, pri kateri je igral priljubljeni »Študentovski ansambel« iz Genka, ki je z mladostnim navdušenjem podal lepoto slovenskih polk in valčkov, vmes tudi nekaj moderne glasbe, tako da so zadovoljili staro in mlado.

Dramska skupina.

Vseh udeležencev prireditve je bilo preko 400; čutili so domačnost in prisrčnost srečanja in se počutili kot ena družina.

(dalje)

dežele. Obe revolucionarni skupini sta delovali koordinirano. V provinci Tucumán so se gverilci skrivali v džungli, ker pa niso dobili podpore prebivalstva, so tudi tam pričeli s terorjem, kar je odpor domačinov še povečalo. Po več ko dveh letih težkih bojov je vojska gverilske oddelke ERP uničila. Žrtev je bilo veliko in so danes tudi na listi kot »desaparecidos«.

Pojasniti je treba, da je Argentina po nastopu demokracije leta 1983 obžalovala in obsodila vojaško diktaturo ter se je zato upravičeno pričela predstavljati Evropi v prijazni luči, tudi ko je leta 2001 iskala pomoči v obdobju ekonomske krize. Mar se Italija, ki ni nikdar sodila in obsodila enega samega fašista, ne predstavlja kot demokratična država?

Tudi mnenje, da Majske matere predstavljajo vse ponižane, ne drži. Ne priznavajo, na primer, da so – predno so prišli na oblast vojaki - gverilci mučili, ugrabili in pobili na stotine ljudi in ustvarjali teror, da bi prišli do oblasti – oblasti, ki je niso mogli doseči po demokratični poti. Za te žrtve se Majske matere ne zmenijo. Ko bi predstavljale vse ponižane, bi sočustvovala tudi z žrtvami terorističnega napada na stolpnici v New Yorku. V tem primeru je namreč predsednica Majskih mater "žalovala", da ni umrlo v atentatu še več Američanov. Tudi se ji ne smilijo talci, ki jih ima že leta v Kolumbiji gverilska skupina FARC. Kdor diskriminira in ne obžaluje vsakega terorističnega napada, ne glede od kod prihaja in komu je namenjen, kdor ne obsoja vsakega totalitarizma, tudi kubanskega in kitajskega, ne more biti predstavljen kot predstavnik vseh zatiranih!

Zato se mi zdi primerjava Majskih mater s pisateljem Borisem Pahorjem, ki jo najdemo v istem članku, povsem neprimerna. Pahor ni nikdar zahteval krvavega obračunavanja, kot to še delajo Majske matere. Močno dvomim, da bi se ugledni pisatelj, ki dobro pozna razmere po svetu, s takim pisanjem strinjal.

V zadnjem odstavku omenjenega članka pa beremo še to, da "so te matere simbol žensk, katerih moč je v ljubezni, ki preko vseh krivic, nevednosti in neuspehov prodre naravnost do resnice." Težko bi rekli, da Majske matere predstavljajo moč ljubezni, saj netijo sovraštvo, grobo sovraštvo do vseh, ki niso z njimi. Predno jih skušamo označiti, bi bilo prav prebrati vsaj nekaj govorov njihove predsednice, v katerih bi zamenjali besede, kot sta ljubezen in sprava. Ugotovili bi, da zanjo revolucija še traja in da je resnica, o kateri govori, še vedno hudo pristranska.

Hudo mi je, da moram pisati te vrstice, a če hočemo, da se mladi učijo pisanja tudi o kritičnih temah, je prav, da jih na napake opozorimo.

S spoštovanjem,

Lučka Kremžar De Luisa

za smeh in dobro voljo

Samostojni podjetnik je zaposlil novega delavca. Pred nastopom dela mu je ta dejal:

»Nekaj vam moram še priznati. Jaz sem strašno vraževeren!«

»Nič hudega!« je rekel šef.
»Vam pač ne bomo izplačali trinajste plače!«

»Jože, kolikokrat si že padel pri šoferskem izpitu?«

»Pojutrišnjem bom petič.«

»Od vas bom zahteval samo eno in to sta dve stvari: red, delo in disciplina,« je oficir pri svojem prvem nagovoru v kasarni zabičal rekrutom.

»K vam prihaja moja žena z našo staro mačko. Dajte ji, prosim, injekcijo, da bo brez bolečin zaspala,« mož zaprosi veterinarja.

»Prav. Kaj pa naj storim z mačko?«

Po vlaku teče moški, ki je ves iz sebe in sprašuje: »Ali ima kdo pri sebi žganje? V mojem oddelku je neka žena padla v nezavest.« Ponudijo mu steklenico, iz nje krepko potegne in pravi: »Kako to dobro del! Veste, ne prenesem pogleda na nezavestne ženske!«

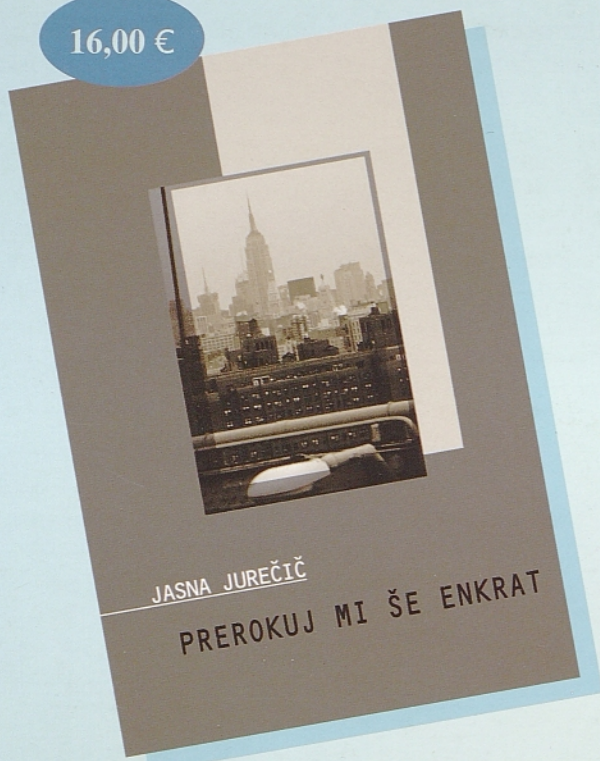
»Kaj je martinček?«

»Krokodil, ki je bil v reji na Gorenjskem.«

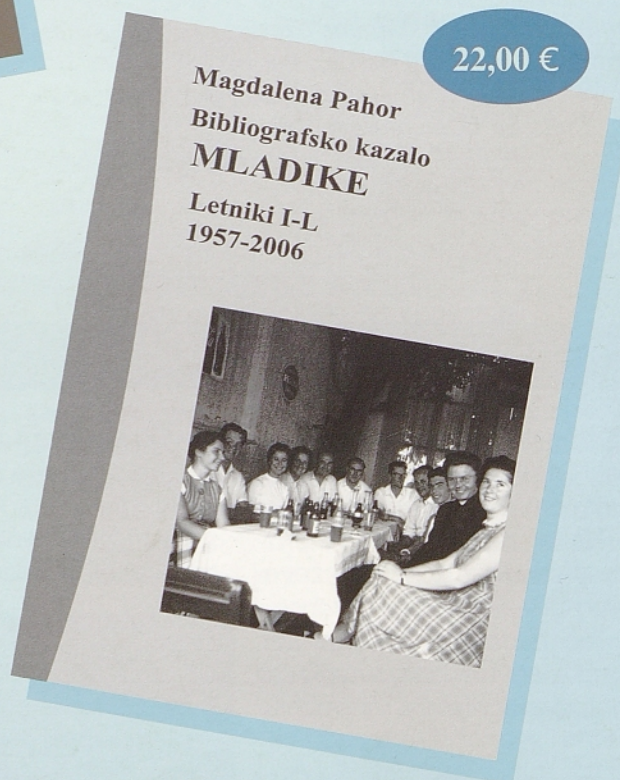
Novosti Mladika

16,00 €

*Jasna Jurečič***PREROKUJ MI
ŠE ENKRAT**

Roman, ki bi ga morala
prebrati vsaka ženska in
vsak moški

22,00 €

Magdalena Pahor
Bibliografsko kazalo
MLADIKELetniki I-L
1957-2006*Magdalena Pahor***BIBLIOGRAFSKO
KAZALO
MLADIKE**

Bogato in temeljno delo
o petdesetletni slovenski
revijalni prisotnosti
v Trstu

založba
MLADIKA

Trst, Ul. Donizetti 3, I-34133 • tel. 040-3480818; fax 040-633307
e-mail: uprava@mladika.com; redakcija@mladika.com